ESIMESE ASTME KOHTU OTSUS (kolmas koda)

27. september 2006 *

Kohtuasjas T-59/02,

Archer Daniels Midland Co., asukoht Decatur, Illinois (Ühendriigid), esindajad: advokaat C. O. Lenz, *solicitor* L. Martin Alegi, *solicitor* M. Garcia ja *solicitor* E. Batchelor,

hageja,

versus

Euroopa Ühenduste Komisjon, esindaja: P. Oliver,

kostja,

mille esemeks on esimese võimalusena nõue tühistada komisjoni 5. detsembri 2001. aasta otsuse 2002/742/EÜ EÜ asutamislepingu artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 kohaldamise menetluse kohta (juhtum COMP/E-1/36.604 — Sidrunhape)

* Kohtumenetluse keel: inglise.

(EÜT 2002, L 239, lk 18) artikkel 1 osas, milles leitakse, et hageja on rikkunud EÜ artiklit 81 ja EMP lepingu artiklit 53, osaledes asjaomase turu mahtude piiramises ja tootja määramises, kes kohustus tõstma hindu iga asjaomase turu siseriiklikus segmendis, nõue tühistada nimetatud otsuse artikkel 3 hagejat puudutavas osas ja teise võimalusena nõue vähendada hagejale selle otsusega määratud trahvi,

EUROOPA ÜHENDUSTE ESIMESE ASTME KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja esimees J. Azizi, kohtunikud M. Jaeger ja F. Dehousse,

kohtusekretär: ametnik J. Plingers,

arvestades kirjalikus menetluses ja 9. juuni 2004. aasta kohtuistungil esitatut,

on teinud järgmise

otsuse

Vaidluse aluseks olevad asjaolud

1 Hageja, Archer Daniels Midland Co. (edaspidi „ADM"), on emaettevõtja ettevõtjate kontsernis, mis tegeleb teravilja ja õliseemnete töötlemise sektoris. Ta alustas tegutsemist sidrunhappe turul 1991. aastal.

2 Sidrunhape on maailmas enim kasutatud hapendamis- ja säilitusaine. Seda on mitut erinevat liiki, mida kasutatakse erinevatel juhtudel, eelkõige toiduainetes ja jookides, pesuvahendites ja majapidamises kasutatavates puhastusvahendites, farmaatsia- ja kosmeetikatoodetes ning erinevates tööstusprotsessides.

3 1995. aastal ulatus sidrunhappe kogumüük maailma tasandil ligikaudu 894,72 miljoni euroni ja Euroopa Majanduspiirkonnas (EMP) ligikaudu 323,69 miljoni euroni. 1996. aastal jagunes ligikaudu 60% sidrunhappe maailmaturust käesoleva kohtuasja esemeks oleva otsuse viie adressaadi vahel, st lisaks ADM-ile veel Jungbunzlauer AG (edaspidi „JBL"), F. Hoffmann-La Roche AG (edaspidi „HLR"), Haarmann & Reimer Corp. (edaspidi „H&R"), mis kuulub kontserni Bayer AG (edaspidi „Bayer"), ja Cerestar Bioproducts BV (edaspidi „Cerestar"), keda ühiselt nimetatakse „asjaomased pooled".

4 1995. aasta augustis teatas Ameerika justiitsministeerium komisjonile, et käimas on sidrunhappe turgu puudutav uurimine. Kõik asjaomased pooled, sealhulgas ADM tunnistasid, et nad osalesid kartellikokkuleppes 1996. aasta oktoobrist kuni 1998. aasta juunini. Pärast Ameerika Ühendriikide justiitsministeeriumiga kokkulepetele jõudmist määrasid Ühendriikide ametivõimud nendele ettevõtjatele trahvid. Lisaks sellele määrati trahvid ka mõnedele süüdimõistetud füüsilistele isikutele. Samuti toimetati uurimist Kanadas, kus trahve määrati ka mõnedele nendest ettevõtjatest, nende hulgas ADM.

5 6. augustil 1997 saatis komisjon nõukogu 6. veebruari 1962. aasta määruse nr 17 esimene määrus asutamislepingu artiklite [81] ja [82] rakendamise kohta (EÜT 1962, 13, lk 204; ELT eriväljaanne 08/01, lk 3) artikli 11 alusel informatsiooninõuded neljale peamisele sidrunhappe tootjale ühenduses. Peale selle saatis komisjon 1998. aasta jaanuaris informatsiooninõuded sidrunhappe peamistele ostjatele ühenduses ning saatis juunis ja juulis 1998 peamistele sidrunhappe tootjatele ühenduses uuesti informatsiooninõuded.

6 Pärast esimest informatsiooninõuet, mis saadeti Cerestarile juulis 1998, pöördus nimetatud ettevõtja komisjoni poole ja avaldas 29. oktoobril 1998 toimunud koosolekul soovi teha komisjoniga koostööd komisjoni 18. juuli 1996. aasta teatise trahvide määramata jätmise või vähendamise kohta kartellide puhul (EÜT C 207, lk 4, edaspidi „koostööteatis") alusel. Samal koosolekul kirjeldas Cerestar suuliselt kartellikokkuleppest tulenenud tegevusi, milles ta oli osalenud. 25. märtsil 1999 saatis ta komisjonile kirjaliku avalduse, milles kinnitas nimetatud koosolekul antud ütlusi.

7 28. juuli 1998. aasta kirjaga saatis komisjon uue informatsiooninõude JBL-ile, kes vastas sellele 28. septembril 1998.

8 11. detsembril 1998 toimunud koosolekul avaldas ADM soovi teha komisjoniga koostööd ja kirjeldas konkurentsivastaseid tegevusi, milles ta oli osalenud. 15. jaanuari 1999. aasta kirjaga kinnitas ADM oma suulisi avaldusi.

9 3. märtsil 1999 saatis komisjon täiendavad informatsiooninõuded HLR-ile, JBL-ile ja Cerestarile.

10 Vastavalt 28. aprillil, 21. mail ja 28. juulil 1999 esitas Bayer koostööteatise alusel avaldused H&R, JBL ja HLR nimel.

11 29. märtsil 2000 adresseeris komisjon talle esitatud andmete põhjal ADM-ile ja teistele asjaomastele pooltele EÜ artikli 81 lõike 1 ja EMP lepingu (edaspidi „EMP leping") artikli 53 lõike 1 rikkumise eest vastuväiteteatise. ADM ja teised asjaomased pooled esitasid komisjoni poolt välja toodud vastuväidetele vastuseks kirjalikud

seisukohad. Ükski asjaomastest pooltest ärakuulamist ei taotlenud ega vastuväiteteatises esitatud faktide sisulist õigsust olulisel määral ei vaidlustanud.

12 27. juulil 2001 esitas komisjon ADM-ile ja teistele asjaomastele pooltele täiendavad informatsiooninõuded.

13 5. detsembril 2001 võttis komisjon vastu lõpliku otsuse C(2001)3923 EÜ asutamislepingu artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 kohaldamise menetluse kohta (juhtum COMP/E-1/36.604 — Sidrunhape) (edaspidi „otsus"). Otsus tehti ADM-ile teatavaks 17. detsembri 2001. aasta kirjaga.

14 Otsus sisaldab eelkõige järgmisi sätteid:

„Artikkel 1

[ADM], [Cerestar], [H & R], [HLR] ja [JBL] on rikkunud asutamislepingu artikli 81 lõiget 1 ja EMP lepingu artikli 53 lõiget 1, osaledes kokkuleppes ja/või kooskõlastatud tegevuses, mis leidis aset sidrunhappe sektoris.

Rikkumine kestis:

— [ADM], [H & R], [HLR] ja [JBL] puhul: 1991. aasta märtsist 1995. aasta maini;

— [Cerestari] puhul: 1992. aasta maist 1995. aasta maini.

[...]

Artikkel 3

Artiklis 1 nimetatud ettevõtjatele on määratud mainitud artiklis tuvastatud rikkumise eest järgmised trahvid:

a) [ADM]: trahv summas 39,69 miljonit eurot,

b) [Cerestar]: trahv summas 170 000 eurot,

c) [HLR]: trahv summas 63,5 miljonit eurot,

d) [H & R]: trahv summas 14,22 miljonit eurot,

e) [JBL]: trahv summas 17,64 miljonit eurot."

15 Otsuse põhjendustes 80–84 märkis komisjon, et kartellikokkulepe hõlmas igale liikmele konkreetsete müügikvootide määramist ja nende kvootide järgimist, sihthindade ja/või maksimaalsete hindade kindlaksmääramist, hinnaalanduste kaotamist ja erilise teabe edastamist klientide kohta.

16 Otsuses kasutas komisjon trahvisumma arvutamiseks metodoloogiat, mis on esitatud suunistes määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 ja ESTÜ asutamislepingu artikli 65 lõike 5 kohaselt määratavate trahvide arvutamise meetodi kohta (EÜT 1998, C 9, lk 3; ELT eriväljaanne 08/01, lk 171; edaspidi „suunised") ning koostööteatises.

17 Esiteks määras komisjon rikkumise raskusastme ja kestuse põhjal kindlaks trahvi põhisumma.

18 Seda arvesse võttes leidis komisjon rikkumise raskusastme osas esiteks, et asjaomased pooled olid toime pannud väga raske rikkumise, arvestades selle laadi, tegelikku mõju sidrunhappe turule EMP-s ja asjakohase geograafilise turu suurust (otsuse põhjendus 230).

19 Seejärel leidis komisjon, et arvestada tuleb rikkujate tegelikku majanduslikku suutlikkust põhjustada konkurentsile kahju ja et määrata tuleb sellise suurusega trahv, millel oleks piisav hoiatav mõju. Sellest lähtuvalt, tuginedes asjaomaste poolte ülemaailmsele käibele, mis tekkis sidrunhappe müügist rikkumise perioodi viimasel ehk 1995. aastal, jaotas komisjon nad kolme kategooriasse, st esimene kategooria H & R ülemaailmse turuosaga 22%, teine kategooria ADM ja JBL turuosadega [*konfidentsiaalne*] [1] ning HLR turuosaga 9% ja kolmas kategooria Cerestar ülemaailmse turuosaga 2,5%. Selle põhjal määras komisjon trahvi lähtesummadeks vastavalt esimesse kategooriasse kuuluvale ettevõtjale 35 miljonit eurot, teise kategooriasse kuuluvatele ettevõtjatele 21 miljonit eurot ja kolmandasse kategooriasse kuuluvale ettevõtjale 3,5 miljonit eurot (otsuse põhjendus 239).

1 — Varjatud konfidentsiaalsed andmed.

20 Peale selle kohandas komisjon lähtesummat, et tagada trahvi piisavalt hoiatavat mõju. Seetõttu, võttes arvesse asjaomaste poolte suurust ja koguvahendeid, mida väljendab nende ülemaailmse käibe kogusumma, kohaldas komisjon ADM-ile ja HLR-ile määratud lähtesumma suhtes koefitsienti 2 ning H & R-ile määratud lähtesumma suhtes koefitsienti 2,5 (otsuse põhjendused 50 ja 246).

21 Iga ettevõtja poolt toime pandud rikkumise kestuse osas suurendati kindlaksmääratud lähtesummat 10% iga aasta kohta, st ADM, H & R, HLR ja JBL lähtesummat suurendati 40% ning Cerestari lähtesummat 30% (otsuse põhjendused 249 ja 250).

22 Seega määras komisjon ADM suhtes trahvide põhisummaks 58,8 miljonit eurot. Cerestari, HLR, H & R ja JBL osas määrati põhisummaks vastavalt 4,55 miljonit, 58,8 miljonit, 122,5 miljonit ja 29,4 miljonit eurot (otsuse põhjendus 254).

23 Teiseks suurendati ADM-ile ja HLR-ile määratud trahvide põhisummasid raskendavate asjaolude põhjal 35% seetõttu, et need ettevõtjad omasid kartellikokkuleppes eestvedaja rolli (otsuse põhjendus 273).

24 Kolmandaks uuris komisjon mõnede ettevõtjate argumente kergendavate asjaolude kohta ning lükkas need tagasi (otsuse põhjendused 274–291).

25 Neljandaks kohandas määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 alusel komisjon Cerestarile ja H & R-ile arvutatud summasid nii, et need ei ületaks asjaomaste poolte kogukäibest 10% (otsuse põhjendus 293).

26 Viiendaks nõustus komisjon koostööteatise punkti B alusel selle trahvisumma, mis Cerestarile oleks määratud koostöö puudumise tõttu, „väga suure vähendamisega" (st 90%). Komisjon nõustus koostööteatise punkti D alusel kohaldama „märkimisväärset vähendamist" (st 50%) ADM trahvisumma, (40%) JBL-i trahvisumma, (30%) H & R trahvisumma ning (20%) HLR trahvisumma suhtes (põhjendus 326).

Menetlus ja poolte nõuded

27 ADM esitas Esimese Astme Kohtu kantseleisse 28. veebruaril 2002 saabunud hagiavaldusega käesoleva hagi.

28 ADM esitas Esimese Astme Kohtu kantseleisse 28. veebruaril 2002 jõudnud eraldi dokumendina taotluse, et avaldustes ja mõnedes lisades sisalduvat teatud teavet käsitletaks konfidentsiaalsena.

29 Esimese Astme Kohus (kolmas koda) otsustas ettekandja-kohtuniku ettekande põhjal avada suulise menetluse ning esitas Esimese Astme Kohtu kodukorra artiklis 64 ette nähtud menetlust korraldavate meetmete raames pooltele kirjalikud küsimused, millele nad vastasid ettenähtud tähtaja jooksul.

30 Poolte kohtukõned ja vastused Esimese Astme Kohtu küsimustele kuulati ära 9. juuni 2004. aasta kohtuistungil.

31 ADM palub Esimese Astme Kohtul:

— tühistada otsuse artikkel 1 osas, milles leitakse et ADM on rikkunud EÜ artiklit 81 ja EMP lepingu artiklit 53, osaledes asjaomase turu mahtude piiramises ja tootja määramises, kes kohustus tõstma hindu igal asjaomase turu siseriiklikul turul;

— tühistada otsuse artikkel 3 ADM puudutavas osas;

— teise võimalusena vähendada tema trahvi summat;

— mõista kohtukulud välja komisjonilt.

32 Komisjon palub Esimese Astme Kohtul:

— jätta hagi rahuldamata;

— mõista kohtukulud välja ADM-ilt.

Õiguslik käsitlus

I — *Suuniste kohaldatavus*

A — *Poolte argumendid*

33 Esiteks väidab ADM, et suunistega kehtestatud trahvide arvutamise meetod erineb radikaalselt komisjoni senisest praktikast, mis — nagu ta seda otsuses ka tunnistab (põhjenduse 253) — seisnes trahvisumma kindlaksmääramises alusmäära baasil, mis väljendab teatud protsenti müügist asjaomasel ühenduse turul. Seevastu kehtestati suunistega kindel trahvimäär, näiteks 20 miljonit eurot väga raske rikkumise puhul, sõltumata asjaomase toote müügimahust.

34 ADM väidab, et käesolevas kohtuasjas kõne all oleval perioodil (1991–1995) määras komisjon nimetatud väljakujunenud praktika kohaselt trahvid, mille summa oli üldiselt 2,5–9% käibest, mis tekkis asjaomase toote müügist ühenduse turul. Suunistega kehtestatud uue poliitika kohaldamine tõi aga kaasa trahvid, mille summa oli 10 kuni 34 korda suurem kui trahvidel, mis määrati varasema praktika alusel.

35 ADM möönab, et komisjonil on trahvide tõstmiseks kaalutlusõigus, kui konkurentsiõiguse alane poliitika nõuab, et määrataks hoiatavama mõjuga trahve. Sellele vaatamata ületas komisjon ilmselgelt seda kaalutlusruumi, kui määras trahvi, mille summa osutus 10 kuni 34 korda suuremaks kui see, mille ta oli määranud varasema praktika põhjal. Vastupidi komisjoni väidetule kinnitab seda järeldust Esimese Astme Kohtu 20. märtsi 2002. aasta otsus kohtuasjas T-16/99: Lögstör Rör *vs.* komisjon (EKL 2002, lk II-1633, punkt 237). Esiteks väidab ta, et selles kohtuotsuses

sidus Esimese Astme Kohus komisjoni võimaluse tõsta trahvide taset määruses nr 17 viidatud piirides tingimusega, et see on vajalik ühenduse konkurentsipoliitika elluviimise tagamiseks. Komisjon aga ei esitanud ei otsuses ega ka oma avaldustes põhjendusi või tõendeid selle kohta, et nimetatud poliitika elluviimine tingis varasemast praktikast tulenevatest trahvidest 10 kuni 34 korda suuremate trahvide määramise. Teiseks märgib ADM, et nii viidatud kohtuotsuse aluseks olevas asjas kui ka kõikides teistes kohtuasjades, mis puudutavad kaugküttetorude kartelli, välja arvatud see, mis puudutab äriühingut ABB (Esimese Astme Kohtu 20. märtsi 2002. aasta otsus kohtuasjas T-31/99: ABB Asea Brown Boveri *vs.* komisjon, EKL 2002, lk II-1881), määras komisjon trahvid võrreldaval tasemel sellega, mis oli valdav komisjoni varasema praktika kohaldamise ajal. Järelikult määrati nimetatud kartelli ettevõtjatele trahvid, mille summa oli 3–14% teostatud müügist ja isegi ABB-le määrati kõigest trahv, mille summa vastas 44% tema käibest.

36 ADM on seisukohal, et ettevõtjad peavad saama tegutseda ootuspärastes tingimustes. Vastavalt suunistele (esimene lõik) peab komisjon trahvisummade määramisel järgima ühtset ja mittediskrimineerivat poliitikat. ADM leiab, et õiguskindluse puudumine trahvide kindlaksmääramisel on vastuolus trahvi hoiatava mõju tõhusa rakendamise ideega. Et trahvi individuaalne hoiatav mõju oleks tõhus, peavad ettevõtjad kohaldatavaid karistusi tingimata ette teadma. Ta väidab, et täielik andestamine või tõhus leebuspoliitika nõuavad, et koostööst keeldumise puhul kohaldatavad karistused oleksid üheselt eelnevalt kindlaks määratud. Sarnaselt ei ole mõistlik säilitada konkurentsieeskirjade rikkumise eest määratavate trahvide taseme osas pidevat ebaselgust eelkõige seetõttu, et selliste rikkumiste uurimine kestab märkimisväärselt kaua. Järelikult nõuab õiguskindluse põhimõte, et komisjoni poolt määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 alusel trahvide arvutamisel võetud lähenemisviisi oleks võimalik piisava kindlusastmega ette näha.

37 ADM lisab, et Ameerika Ühendriikide Sentencing Commission'i suuniste juhendist (punkt 1B1.11(b)(1), edaspidi „Ameerika suunised") ja föderaalse apellatsioonikohtu kohtupraktikast (kohtuotsus United States *vs.* Kimler, 167 F. 3d 889 (5th Circ. 1999)) tuleneb, et Ameerika Ühendriikide konstitutsiooni *ex post facto* reegel keelab trahve puudutavaid uusi suuniseid tagasiulatuvalt kohaldada, kui määratakse raskem karistus kui see, mis oli rikkumise hetkel ette nähtud.

38 Seega leiab ADM, et suunistes ette nähtud uue poliitika tagasiulatuv kohaldamine rikkumise suhtes, mis — nagu käesolevas asjaski — leidis aset enne suuniste avaldamist ja mille tagajärjel määrati ADM-ile trahv, mis on kõrgema tasemega kui see, mida kasutati trahvide määramisel varasema praktika alusel, ilma et see oleks vajalik konkurentsiõigust puudutava poliitika järgimise tagamiseks, rikub õiguskindluse põhimõtet ja on õigusvastane.

39 Teiseks väidab ADM, et suuniste kohaldamine rikub võrdse kohtlemise põhimõtet, sest see toob kaasa konkurentsiõigust rikkunud ettevõtjate eristamise mitte üksnes rikkumise kuupäeva alusel, vaid lähtuvalt komisjoni otsuse vastuvõtmise kuupäevast, mille ta määrab kindlaks oma suva järgi. Näitena toob ADM välja, et komisjoni 14. mai 1997. aasta otsuses 97/624/EÜ EÜ asutamislepingu artikli [82] kohaldamise menetluse kohta (IV/34.621, 35.059/F-3 — Irish Sugar plc) (EÜT L 258, lk 1) ja komisjoni 29. märtsi 1994. aasta otsuses 94/210/EÜ EÜ asutamislepingu artiklite [81] ja [82] kohaldamise menetluse kohta (IV/33.941 — HOV-SVZ/MCN) (EÜT L 104, lk 34) nimetatud ettevõtjatele määrati trahvid summas, mis moodustas asjaomasel turul toimunud müügi summast üksnes vastavalt 6,8 ja 5%, olgugi et need rikkumised olid samaaegsed sidrunhappe kartelliga.

40 Komisjon palub hageja väited tagasi lükata.

B — *Esimese Astme Kohtu hinnang*

41 Esimese Astme Kohus meenutab esiteks, et 4. novembril 1950 Roomas allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 7 põhiõigusena kinnitatud karistusseaduste tagasiulatuva jõu puudumise põhimõte kujutab endast ühenduse õiguse üldpõhimõtet, mida tuleb konkurentsinormide rikkumise eest trahvide määramisel järgida ja mis nõuab, et kohaldatud karistused ei või olla raskemad teo toimepanemise ajal ettenähtutest (Euroopa Kohtu 28. juuni 2005. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P–C-208/02 P ja C-213/02 P: Dansk Rørindustri *vs.* komisjon, EKL 2005, lk I-5425, punkt 202; Esimese Astme Kohtu 20. märtsi 2002. aasta otsus kohtuasjas T-23/99: LR AF 1998 *vs.* komisjon, EKL 2002, lk II-1705, punktid 218–221, ja 9. juuli 2003. aasta otsus kohtuasjas T-224/00: Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients *vs.* komisjon, EKL 2003, lk II-2597, punkt 39).

42 Seejärel leiab Esimese Astme Kohus, et selliste suuniste vastuvõtmine, millega muudetakse komisjoni üldist konkurentsipoliitikat trahvide valdkonnas, võib põhimõtteliselt kuuluda tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtte kohaldamisalasse.

43 Esiteks võivad need suunised tekitada õiguslikke tagajärgi. Nimetatud õiguslikud tagajärjed ei teki suuniste enda normatiivsusest, vaid nende vastuvõtmisest ja avaldamisest komisjoni poolt. Suuniste vastuvõtmine ja avaldamine piirab komisjoni kaalutlusõigust ning komisjon ei saa nimetatud normidest kõrvale kalduda ilma, et teda olenevalt olukorrast karistataks selliste õiguse üldpõhimõtete rikkumise eest nagu võrdne kohtlemine, õiguspärase ootuse kaitse ja õiguskindlus (vt selle kohta eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, punktid 209–212).

44 Teiseks kuuluvad suunised kui konkurentsipoliitika vahend — nii nagu rikkumist ette nägeva normi uus kohtulik tõlgenduski — tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtte kohaldamisalasse, nagu tuleneb Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 7 lõiget 1 puudutavast Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast (vt eelkõige Euroopa Inimõiguste Kohtu 22. novembri 1995. aasta otsus kohtuasjas S.W. ja C.R. *vs.* Ühendkuningriik, A-seeria, nr 335-B ja 335-C, § 34-36 ja 32–34: 15. novembri 1996. aasta otsus kohtuasjas Cantoni *vs.* Prantsusmaa, Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid 1996-V, § 29–32, ja 22. juuni 2000. aasta otsus kohtuasjas Coëme jt *vs.* Belgia, Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid 2000-VII, § 145), mille kohaselt on rikkumist ette nägeva normi uue tõlgenduse tagasiulatuv kohaldamine viimatimainitud sättega vastuolus. Mainitud kohtupraktika kohaselt on sellise juhtumiga tegu siis, kui kohtuliku tõlgenduse tulemus ei ole rikkumise toimepanemise hetkel mõistlikult ootuspärane, pidades silmas eelkõige sellel ajal kohtupraktikas levinud asjaomase sätte tõlgendust. Samas tuleb täpsustada, et samast praktikast tuleneb ka, et ootuspärasuse mõiste ulatus sõltub suurel määral asjaomase teksti sisust, hõlmatavast ainevaldkonnast ning normi adressaatide arvust ja nende isikutest. Seega ei ole seaduse ootuspärasusega vastuolus see, kui asjaomane isik peab pöörduma õigusnõuandja poole, et asjaolude juures piisava mõistlikkusega hinnata kindla teo tagajärgi. Vastavalt eespool viidatud kohtuotsusele Cantoni *vs.* Prantsusmaa (§ 35) on see nii eelkõige kutseala esindajatega, kes on harjunud oma kutsetegevuses suuremat hoolsust üles näitama. Neilt võib ka oodata suuremat hoolt sellise tegevusega kaasnevate riskide hindamisel (eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, punktid 215–223).

45 Eelnevat arvesse võttes tuleb kindlaks teha, kas suunistega sisse viidud muudatus oli asjaomaste rikkumiste toimepanemise ajal mõistlikult ootuspärane.

46 Sellega seoses tuleb sedastada, et suuniste peamine uuendus seisneb selles, et arvutamise lähtekohaks võetakse nimetatud suunistes sätestatud vahemiku põhjal arvutatav põhisumma, kusjuures see vahemik väljendab erinevaid rikkumise

raskusastmeid, kuid ei oma sellisena mingit seost asjaomase käibega. See meetod tugineb seega sisuliselt trahvide tariifide määramisele, olgu see siis kui tahes suhteline ja paindlik (eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, punkt 225).

47 Järgmiseks tuleb meenutada, et asjaolu, et komisjon minevikus kohaldas teatava suurusega trahve teatavat tüüpi rikkumistele, ei saa veel võtta võimalust seda taset tõsta määruses nr 17 märgitud piirides, kui see on vajalik ühenduse konkurentsipoliitika elluviimise tagamiseks, vaid vastupidi — ühenduse konkurentsinormide tõhus kohaldamine eeldab seda, et komisjon saaks igal hetkel kohandada trahvide taset vastavalt selle poliitika vajadustele (vt selle kohta eespool punktis 41 viidatud Euroopa Kohtu otsus Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, punkt 227, 7. juuni 1983. aasta otsus liidetud kohtuasjades 100/80-103/80: Musique diffusion française jt *vs.* komisjon, EKL 1983, lk 1825, punkt 109, ja 2. oktoobri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-196/99 P: Aristrain *vs.* komisjon, EKL 2003, lk I-11005, punkt 81; Esimese Astme Kohtu 10. märtsi 1992. aasta otsus kohtuasjas T-12/89: Solvay *vs.* komisjon, EKL 1992, lk II-907, punkt 309, ja 14. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas T-304/94: Europa Carton *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-869, punkt 89; eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients *vs.* komisjon, punkt 56).

48 Sellest tuleneb, et trahviga lõppeda võiva haldusmenetlusega seotud ettevõtjatel ei saa tekkida õiguspärast ootust, et komisjon ei ületa varasema praktika käigus määratud trahvide määrasid või et kasutatakse sama trahvide arvutamise meetodit (eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, punkt 228).

49 Järelikult peavad nimetatud ettevõtjad arvestama võimalusega, et komisjon võib igal hetkel otsustada tõsta trahvisummasid võrreldes minevikus kohaldatuga. See on nii mitte üksnes siis, kui komisjon tõstab trahvisummade taset üksikutes otsustes trahve määrates, vaid ka siis, kui trahvisummasid tõstetakse arutatavale asjale üldise ulatusega käitumisreegleid nagu suunised kohaldades (eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, punktid 229 ja 230).

50 Seega ADM eksis, kui väitis sisuliselt, et kartelli raames trahvide taseme tõstmine komisjoni poolt on konkurentsipoliitika elluviimise tagamise eesmärgiga ilmselgelt ebaproportsionaalne.

51 Ka ADM poolt esile toodud asjaolu — eeldusel, et see on leidnud tõendamist —, et uue poliitika kohaldamine tõi kaasa trahvid, mille summad oli 10–34 korda suuremad trahvisummadest, mis olid määratud varasema praktika põhjal, ei tähenda tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtte rikkumist. Võttes eelkõige arvesse käesoleva kohtuotsuse punktis 44 viidatud kohtupraktikat, siis pidi ADM-ile olema mõistlikult ettenähtav, et komisjon võib konkurentsipoliitika elluviimise raames trahvide üldist taset igal ajal muuta. Seega pidi ADM asjaomaste rikkumiste toimepanemise ajal olema võimeline sellist tõusu — eeldusel, et see on leidnud tõendamist — mõistlikult ette nägema.

52 Lõpuks, mis puudutab ADM seisukohta, et trahvide hoitava mõju tagamiseks on hädavajalik, et ettevõtjad teaksid ühenduse konkurentsieeskirjade rikkumiste eest kohaldatavate trahvide taset ette, siis piisab, kui rõhutada, et trahvide hoiatav laad ei eelda mingil juhul seda, et ettevõtjad teaksid antud konkurentsivastase tegevuse eest kohaldatava trahvi täpset taset ette.

53 Võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumise osas, millele ADM tugineb, tuleb rõhutada, et kohus on juba leidnud, et asjaolu, et suunistes sätestatud meetodit kohaldati ADM trahvisumma arvutamiseks, ei tähenda nende ettevõtjate diskrimineerivat kohtlemist, kes panid samas ajavahemikus toime ühenduse konkurentsieeskirjade rikkumisi, kuid kes tulenevalt rikkumise avastamise kuupäevast või neid puudutavast haldusmenetlusest endast mõisteti süüdi enne suuniste vastuvõtmist ja avaldamist (vt selle kohta eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients *vs.* komisjon, punktid 69–73;

Esimese Astme Kohtu 12. juuli 2001. aasta otsus liidetud kohtuasjades T 202/98, T-204/98 ja T-207/98: Tate & Lyle jt *vs.* komisjon, EKL 2001, lk II-2035, punktid 118 ja 119).

54 Järelikult tuleb võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumisest tulenev väide tagasi lükata.

II — *Muudes riikides juba määratud trahvide mõju*

A — *Poolte argumendid*

55 ADM on seisukohal, et keeldudes otsusega kindlaksmääratud trahvisummast maha arvutama Ameerika Ühendriikides ja Kanadas ADM-ile juba määratud trahvide summat, rikkus komisjon põhimõtet, mis keelab ühe ja sama rikkumise eest mitu korda karistada. Nii nagu tuleneb Euroopa Kohtu 14. detsembri 1972. aasta otsusest kohtuasjas 7/72: Boehringer *vs.* komisjon (EKL 1972, lk 1281), on komisjon kohustatud arvesse võtma kolmandate riikide ametivõimude poolt määratud karistust, kui hagejaks oleva ettevõtja vastu esiteks komisjoni poolt ja teiseks nimetatud ametivõimude poolt esitatud faktid on identsed. Just selline on olukord ka antud juhul, sest vastupidi eespool viidatud kohtuotsuse Boehringer *vs.* komisjon aluseks olevale asjale oli Ühendriikide ja Kanada ametivõimude poolt karistatud kartellikokkulepe hageja arvates oma eesmärgi, asukoha ja kestuse poolest sama kui see, mille eest määras karistuse komisjon, kes võttis muu hulgas aluseks Ühendriikide ametivõimude kogutud tõendid.

56 Selles osas vaidlustab ADM otsuses sisalduva hinnangu, mille kohaselt võeti Ühendriikides ja Kanadas määratud trahvidega arvesse üksnes neid kartellikokkuleppe konkurentsivastaseid mõjusid, mis kuulusid nende kohtuvõimude jurisdiktsiooni alla (otsuse põhjendus 333). Ühendriikides 15. oktoobril 1996 tehtud kohtuotsusest tuleneb seevastu, et tuvastatud kartellikokkulepe oli ülemaailmne ning takistas kaubandust „Ühendriikides ja mujal". Muu hulgas oli määratud trahvisumma iseäranis suur rikkumise geograafilise ulatuse tõttu. Ka Kanadas läbi viidud menetluses võeti eriliselt arvesse asjaolu, et tegemist oli ülemaailmse kartellikokkuleppega.

57 Igal juhul, isegi eeldusel, et komisjoni väide on õige, ei oma mitmekordse karistamise keelu põhimõtte osas tähtsust asjaolu, et teised ametivõimud võtsid arvesse vaid rikkumise kohalikke mõjusid. Vastavalt eespool punktis 55 viidatud kohtuotsusele Boehringer *vs.* komisjon on selles osas otsustav üksnes süüks arvatud tegevuste identsus. Seda lähenemist kinnitab komisjoni enda praktika, millest tuleneb, et komisjon lahutas ühes 1983. aasta otsuses kartellikokkuleppes osalenud ettevõtjatele määratud trahvisummast maha trahvisumma, mille olid juba määranud Saksa ametivõimud, kuigi komisjon otsustas vaid selle kartelli nende aspektide üle, mis jäid Saksamaast väljapoole (vt komisjoni 17. oktoobri 1983. aasta otsus 83/546/EMÜ Euroopa Majandusühenduse asutamislepingu artikli [81] kohaldamise menetluse kohta (IV/30.064 — Malmist ja terasest valatud silindrid) (EÜT L 317, lk 1).

58 ADM on seisukohal, et komisjon ei arvestanud trahvisumma kindlaksmääramisel asjaoluga, et temalt oli juba kolmandates riikides trahvid ja kahjuhüvitised välja mõistetud summas, mis on piisav, et heidutada teda mistahes uue konkurentsiõiguse rikkumise toimepanemisest. Seega oli ADM juba piisavalt karistatud.

59 Lisaks sellele leiab ADM, et komisjon eksis, kui järeldas, et Ühendriikides ja Kanadas läbi viidud menetluste raames ADM poolt makstud kahjuhüvitised olid üksnes

kompenseeriva iseloomuga. ADM tõstab esile, et lepingu alusel makstud kahjuhüvitised võtsid arvesse asjaomaste ostjate poolt esitatud kolmekordsed kahjuhüvitusnõuded („triple damages"). Seetõttu olid nimetud kahjuhüvitised midagi enamat kui lihtsalt kompenseeriv summa ja nad sisaldasid karistuslikku elementi. Järelikult vastavalt põhimõttele, mille kohaselt ei tohi sama rikkumise eest kahte karistust määrata, oleks komisjon pidanud arvesse võtma nende summade karistuslikku iseloomu.

60 Komisjon palub hageja väide tagasi lükata.

B — *Esimese Astme Kohtu hinnang*

61 Tuleb meenutada, et *ne bis in idem* põhimõte keelab ühte ja sama isikut karistada rohkem kui üks kord ühe ja sama õigusvastase teo eest, et kaitsta sama õigushüve. Selle põhimõtte kohaldamisel on kolm kumulatiivset tingimust: asjaolude samasus, õigusrikkuja samasus ja kaitstava õigushüve samasus (vt selle kohta Euroopa Kohtu 7. jaanuari 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P: Aalborg Portland jt *vs.* komisjon, EKL 2004, lk I-123, punkt 338).

62 Ühenduse kohtupraktika on seega tunnustanud, et ühe ettevõtja suhtes ühe ja sama õigusvastase teoga seonduvalt kahe paralleelse menetluse läbiviimine ja seega kahe karistuse määramine — ühe määrab kõnealuse liikmesriigi pädev asutus ja teise ühendus — on õiguspärane, kui nimetatud menetlustel on erinev eesmärk ja rikutud normid ei ole samad (Euroopa Kohtu 13. veebruari 1969. aasta otsus kohtuasjas 14/68: Wilhelm jt, EKL 1969, lk 1, punkt 11; Esimese Astme Kohtu 6. aprilli 1995. aasta otsused kohtuasjades T-141/89: Tréfileurope *vs.* komisjon, EKL 1995, lk II-791, punkt 191, ja T-149/89: Sotralentz *vs.* komisjon, EKL 1995, lk II-1127, punkt 29).

63 Sellest tuleneb, et *ne bis in idem* põhimõtet ei saa ammugi kohaldada sellises olukorras nagu antud juhul, mil ühelt poolt komisjoni ja teiselt poolt Ühendriikide ja Kanada ametivõimude toimetatud menetlustel ja määratud karistustel ei ole ilmselgelt samad eesmärgid. Kui esimesel juhul on eesmärk säilitada moonutamata konkurentsi Euroopa Liidu või EMP territooriumil, siis teisel juhul kaitstakse Ühendriikide või Kanada turgu (vt selle kohta Esimese Astme Kohtu 29. aprilli 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-236/01, T-239/01, T-244/01, T-246/01, T-251/01 ja T-252/01: Tokai Carbon jt *vs.* komisjon, EKL 2004, lk II-1181, punkt 134 ja seal viidatud kohtupraktika). Seega ei ole *ne bis in idem* põhimõtte kohaldamiseks vajalik kaitstava õigushüve identsuse tingimus täidetud.

64 Järelikult tugineb ADM antud asjas *ne bis in idem* põhimõttele ekslikult.

65 Seda järeldust ei kõiguta eespool punktis 55 viidatud kohtuotsus Boehringer *vs.* komisjon, millele tugineb ADM. Selles kohtuasjas ei leidnud Euroopa Kohus, et komisjon on kohustatud arvesse võtma kolmanda riigi ametivõimude poolt määratud karistust, kui ettevõtja vastu komisjoni poolt ja nimetatud ametivõimude poolt esitatud faktid on identsed, vaid märkis üksnes, et see küsimus tuleb lahendada, kui see ilmneb (eespool punktis 55 viidatud kohtuotsus Boehringer *vs.* komisjon, punkt 3).

66 Igal juhul, olgugi et õigluspõhimõte võib teatud erijuhtudel sundida komisjoni võtma arvesse kolmandate riikide ametivõimude määratud karistusi, kui nendega karistatakse ka ühenduse territooriumil toime pandud tegu, tuleb tõdeda, et ADM ei ole tõendanud, et antud juhul on olukord just selline ja et Ühendriikide ning Kanada ametivõimud karistasid kartellikokkuleppe eest, mis hõlmas ühenduse või EMP territooriumeid.

67 Ühendriikide ametivõimudega sõlmitud kokkuleppe raames tehtud pelk viide asjaolule, et kartellikokkulepe kehtis „Ühendriikides ja mujal", ei tõenda, et Ühendriikide ametivõimud oleksid trahvisumma arvutamisel võtnud arvesse muid kartellikokkuleppe rakendusi või mõjusid kui neid, mis puudutasid Ühendriikide territooriumi, ja iseäranis neid, mis esinesid EMP-s (vt selle kohta eespool punktis 63 viidatud kohtuotsus Tokai Carbon jt *vs.* komisjon, punkt 143).

68 Samuti tuleb rikkumise geograafilise ulatuse tõttu suurendatud trahvisumma osas märkida, et sellest lihtsast väitest ei piisa tõendamaks, et arvesse võeti kartellikokkuleppe mõju EMP turul.

69 Kanada ametivõimudega sõlmitud kokkuleppe osas ei ole ADM esitanud ainsatki tõendit selle kohta, et nimetatud ametivõimud pidasid trahvisumma kindlaksmääramisel silmas muid kartellikokkuleppe rakendusi või mõjusid kui neid, mis puudutasid seda maad, ja iseäranis neid, mis tuvastati EMP-s. Kanada ametivõimude viide kartellikokkuleppe ülemaailmsele ulatusele, millele tugineb ADM, oli tehtud üksnes selleks, et määratleda kartellikokkuleppe tähtsust kogu Kanada turul.

70 Juba määratud trahvide ja kahjuhüvitiste, nende hulgas kolmekordsete kahjuhüvitiste, mis ei ole kompenseeriva iseloomuga, hoiatava mõju osas meenutab Esimese Astme Kohus, et komisjoni pädevus määrata trahve ettevõtjatele, kes tahtlikult või hooletusest on pannud toime EÜ artikli 81 lõike 1 või artikli 82 rikkumise, kujutab endast ühte komisjonile antud vahenditest, et täita talle ühenduse õigusega pandud järelevalveülesannet. See ülesanne hõlmab kohustust järgida üldist poliitikat asutamislepingus kehtestatud normide kohaldamiseks konkurentsi valdkonnas ning juhendada selles sunnas ka ettevõtjate tegevust (eespool punktis 47 viidatud kohtuotsus Musique diffusion française jt *vs.* komisjon, punkt 105).

71 Sellest tuleneb, et komisjonil on pädevus otsustada trahvisumma taset, et tugevdada nende hoiatavat mõju, kui teatavat tüüpi rikkumised on vaatamata asjaolule, et ühenduse konkurentsipoliitika on need algusest peale ebaseaduslikuks kuulutanud, suhteliselt sagedased kasumi tõttu, mida huvitatud ettevõtjad võivad nendest saada (eespool punktis 47 viidatud kohtuotsus Musique diffusion française jt *vs.* komisjon, punkt 108).

72 ADM ei saa kehtivalt väita, et tema suhtes ei ole mingit hoiatust vaja kohaldada, kuna kolmandate riikide kohtud on ta juba samade asjaolude eest süüdi mõistnud. Komisjoni poolt silmas peetud hoiatuseesmärk puudutas ettevõtjate tegevust ühenduses või EMP-s. Järelikult ei määratleta ADM-ile ühenduse konkurentsieeskirjade rikkumise tõttu määratud trahvi hoiatavat iseloomu ei pelgalt ADM erilise olukorra alusel ega selle alusel, kas ADM järgis väljaspool EMP-d kolmandates riikides kehtestatud konkurentsieeskirju (vt selle kohta eespool punktis 63 viidatud kohtuotsus Tokai Carbon jt *vs.* komisjon, punktid 146 ja 147).

73 Seega tuleb väide, mis tugineb muudes riikides määratud trahvide arvestamata jätmisele, tagasi lükata.

III — *Rikkumise raskusaste*

A — *Sissejuhatus*

74 ADM märgib, et komisjon ei hinnanud trahvisumma arvutamisel rikkumise raskusastet õigesti. Selle kohta esitatud väited puudutavad esiteks asjaomase toote müügist tekkinud käibe arvestamata jätmist või ebapiisavat arvestamist, teiseks koefitsiendi kohaldamist lähtesumma suhtes ja kolmandaks kartellikokkuleppe tegelikku mõju turule.

75 Enne, kui otsustada antud kontekstis esitatud erinevate väidete põhjendatuse üle, tuleb anda lühiülevaade meetodist, mida komisjon antud asjas rikkumise raskusastme hindamisel ja arvesse võtmisel järgis, nagu see nähtub otsuse põhjendustest.

76 Otsusest nähtub, et komisjon leidis rikkumise raskusastme hindamiseks kõigepealt, et asjaomased pooled panid toime väga raske rikkumise, võttes arvesse selle laadi, tegelikku mõju sidrunhappe turule ja asjaomase geograafilise turu ulatust, st kogu EMP-d (otsuse põhjendused 204–232).

77 Seejärel leidis komisjon, et asjaomaste poolte suhtes tuleb rakendada erinevalt kohtlemist, et „võtta arvesse rikkujate tegelikku majanduslikku suutlikkust põhjustada konkurentsile olulist kahju ja [...] määrata trahvi tase nii, et see tagaks selle piisavalt hoiatava mõju". Selle raames märkis komisjon, et ta võttis arvesse iga ettevõtja suurust ja seega tema õigusvastase tegevuse tegelikku mõju konkurentsile (otsuse põhjendused 233 ja 234).

78 Nende elementide hindamiseks pidas komisjon õigeks tugineda asjaomaste poolte käibele, mis tekkis sidrunhappe ülemaailmsest müügist rikkumise perioodi viimasel aastal ehk 1995. aastal. Sellest lähtuvalt leidis komisjon, et kuna sidrunhappe turg on ülemaailmne, siis „need arvandmed [...] loovad kõige usaldusväärsema pildi osalevate ettevõtjate suutlikkusest põhjustada olulist kahju muudele turuosalistele ühisturul ja/või EMP-s" (otsuse põhjendus 236). Komisjon lisas, et tema arvates kinnitas seda meetodit asjaolu, et tegemist oli ülemaailmse kartellikokkuleppega, mille eesmärk oli eelkõige jagada turge maailma tasandil. Lisaks leidis komisjon, et kartellikokkuleppe iga osapoole kogukäive andis aimu tema panusest terve kartelli tõhusasse toimimisse või vastupidi selle ebastabiilsusesse, mis oleks tekkinud siis, kui nimetatud osapool ei oleks kartellikokkuleppes osalenud (otsuse põhjendus 236).

79 Selle põhjal otsustas komisjon jagada ettevõtjad kolme kategooriasse, paigutades esimesse kategooriasse H & R viitega asjaolule, et „22% ülemaailmse turuosaga oli ta turul kõige olulisem tootja". Teise kategooriasse paigutas komisjon ADM, JBL ja HLR, märkides, et kaks esimest omasid „sarnaseid [*konfidentsiaalne*] turuosi" ja et viimane omas 9% turuosa. Kolmandasse kategooriasse paigutas komisjon Cerestari põhjendusega, et ta oli „kõige väiksem turuosaline", kelle turuosa oli 1995. aastal 2,5%. Nii määras komisjon lähtesummaks H & R-ile 35 miljonit eurot, ADM-ile, JBL-ile ning HLR-ile 21 miljonit eurot ja Cerestarile 3,5 miljonit eurot (otsuse põhjendused 237–239).

80 Lõpuks, et tagada trahvile piisavalt hoiatavat mõju, kohandas komisjon seda lähtesummat, võttes aluseks asjaomaste poolte suuruse ja koguvahendid. Seega rakendas komisjon ADM-ile määratud lähtesumma suhtes koefitsienti 2 (st 100% suurendamist), mis tõstis trahvisumma 42 miljoni euroni, ja HLR-ile määratud lähtesumma suhtes koefitsienti 2,5 (st 150% suurendamist), mis tõstis trahvisumma 87,5 miljoni euroni (otsuse põhjendused 240–246).

B — *Asjaomase toote müügist tekkinud käibe arvestamata jätmine*

1. Poolte argumendid

81 ADM heidab komisjonile ette seda, et trahvi põhisumma arvutamisel ei arvestanud ta asjaomase toote müügist tekkinud käivet või arvestas seda ebapiisavalt.

82 Esiteks väidab ADM, et Esimese Astme Kohtu praktikast tulenevalt on asjaomase toote müügist tekkinud käive trahvide arvutamisel oluline element (Esimese Astme Kohtu 14. juuli 1994. aasta otsus kohtuasjas T-77/92: Parker Pen *vs.* komisjon, EKL 1994, lk II-549, punktid 92–95; 8. oktoobri 1996. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-24/93–T-26/93 ja T-28/93: Compagnie maritime belge transports jt *vs.* komisjon, EKL 1996, lk II-1201, punkt 233; 21. oktoobri 1997. aasta otsus kohtuasjas T-229/94: Deutsche Bahn *vs.* komisjon, EKL 1997, lk II-1689, punkt 127, ja 14. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas T-327/94: SCA Holding *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-1373, punkt 176).

83 ADM on seisukohal, et EMP-s asjaomase toote müügist tekkinud käive on sobiv alus, et hinnata konkurentsikahjustusi asjaomasel ühenduse kaubaturul ning kartellikokkuleppes osalejate suhtelist tähtsust kõnealuste toodete osas. Seda järeldust kinnitab Esimese Astme Kohtu praktika (eespool punktis 47 viidatud kohtuotsus Europa Carton *vs.* komisjon, punkt 126, ja Esimese Astme Kohtu 14. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas T-309/94: KNP BT *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-1007, punkt 108, mida Euroopa Kohus on kinnitanud apellatsioonimenetluses 16. novembri 2000. aasta otsusega kohtuasjas C-248/98: KNP BT *vs.* komisjon, EKL 2000, lk I-9641).

84 Lisaks sellele märgib ADM, et eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus LR AF 1998 *vs.* komisjon kinnitab, et ettevõtja kogusuuruse ebaproportsionaalne arvestamine trahvi määramisel on õigusvastane.

85 Samamoodi toob ADM välja asjaolu, et oma varasemate aastate otsuste tegemise praktikas sarnastes juhtumites (komisjoni 13. juuli 1994. aasta otsus 94/601/EÜ EÜ asutamislepingu artikli 85 kohaldamise menetluse kohta (IV/C/33.833 — Papp) (EÜT L 243, lk 1); komisjoni 30. novembri 1994. aasta otsus 94/815/EÜ EÜ asutamislepingu artikli 85 kohaldamise menetluse kohta (IV/33.126 ja 33.322 — Tsement) (EÜT L 343, lk 1); komisjoni 23. aprilli 1986. aasta otsus 86/398/EMÜ EMÜ asutamislepingu artikli 85 kohaldamise menetluse kohta (IV/31.149 — Polüpropüleen) (EÜT L 230, lk 1); komisjoni 2. augusti 1989. aasta otsus 89/515/EMÜ EMÜ asutamislepingu artikli 85 kohaldamise menetluse kohta (IV/31.553 — Õmblustega terasvõrk) (EÜT L 260, lk 1) ja komisjoni 16. veebruari 1994. aasta

otsus 94/215/ESTÜ ESTÜ asutamislepingu artikli 65 kohaldamise menetluse kohta, mis puudutab Euroopa prussitootjate kokkuleppeid ja kooskõlastatud tegevust (EÜT L 116, lk 1)) tugines komisjongi asjaomase toote müügimahule ühenduse turul, nagu ta seda ka otsuses muu hulgas on tunnistanud (otsuse põhjendus 253). ADM väidab, et tuginedes nendes otsustes sellele arvutamise kriteeriumile, määras komisjon trahvid, mille summa jäi 2,5 ja 9% vahele käibest, mis tekkis asjaomase toote müügist asjaomaste poolte poolt. ADM rõhutab, et kui komisjon oleks ka käesolevas asjas seda arvutamise kriteeriumit järginud, oleks ta määranud ADM-ile trahvi, mille summa oleks jäänud 1,15 ja 4,14 miljoni euro vahele. Seevastu, nagu väidab ADM, sellest arvutamise kriteeriumist mitte juhindudes määras komisjon käesolevas asjas trahvid, mille summa on 10 kuni 34 korda suurem kui trahvidel, mis oleks määratud sellel alusel.

86 ADM märgib, et komisjon eksib ka väites, et ta olevat arvestanud asjaomaste poolte käivet, paigutades nad kolme kategooriasse vastavalt nende osatähtsusele sidrunhappe maailmaturul (põhjendus 236). ADM arvates oleks komisjon pidanud arvestama ka sidrunhappe müügi piiratud väärtust EMP-s aastal 1995.

87 Esiteks, nagu komisjon ka ise tunnistab, oleks ta pidanud rikkumise raskusastme ja seega trahvi taseme kindlaks määrama lähtuvalt mõjust EMP-s. Selles osas ei ole põhjendatud komisjoni otsuse põhjenduses 236 esitatud argument, mille kohaselt oli vaja antud kontekstis kohaldada kogukäivet, kuna kartellikokkuleppe eesmärk oli „takistada konkurentsivõimalusi EMP turul". Otsuses ei väideta, et pooled oleksid kokku leppinud peatada tarned EMP turule. ADM rõhutab, et kartellikokkuleppega määrati kindlaks ülemaailmsed kvoodid (otsuse põhjendused 97–101) ja et Euroopa jaoks eraldi kvoote ei olnud. EMP tarbijaid mõjutavas kartellikokkuleppes on nimetatud tarbijatele tekitatud kahju samasugune, vaatamata sellele, kas kartelli-

kokkulepe ulatud EMP väljapoole või mitte. Selles osas ei tohiks rikkumise raskusastme hindamises ja määratud trahvi kindlaksmääramises olla mingeid erinevusi.

88 Teiseks on komisjoni otsuste tegemise praktika ebaühtlane. Juhtumites nagu „Õmbluseta terastorud" (komisjoni 8. detsembri 1999. aasta otsus 2003/382/EÜ EÜ artikli 81 kohaldamise menetluse kohta (juhtum IV/E-1/35.860-B — õmbluseta terastorud) (ELT 2003, L 140, lk 1)) ja „Naatriumglükonaat" (2. oktoobri 2001. aasta otsus, mis puudutab EÜ artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 kohaldamise menetlust, COMP/E-1/36.756 — naatriumglükonaat) nõustus komisjon arvestama üksnes EMP-s toimunud müügiga.

89 Kolmandaks on käesolevas asjas selgelt ilmnenud kogukäibe arvestamise ebanormaalsed mõjud, sest ADM müüki Kanadas ja Ühendriikides, mis moodustab ligikaudu 50% tema sidrunhappe müügist maailmaturul, nende maade ametivõimude poolt ADM-ile karistuse määramisel juba arvestati. Arvestades kogukäivet, määras komisjon trahvi, mis on ebaproportsionaalse ADM müügiga, mille eest teda oli juba karistatud.

90 Neljandaks leiab ADM, et isegi eeldusel, et sidrunhappe müügist tekkinud kogukäive võib olla trahvi kindlaksmääramisel oluline tegur, ei arvestanud komisjon seda sobival viisil. ADM-ile määratud trahv (enne koostööteatise kohaldamist) moodustas 66% sidrunhappe müügi kogukäibest. See karistus ületas suurelt mistahes kahju, mida ADM kartellikokkuleppes osalemisega tarbijatele või konkurentsile tekitas, ning mis vastas maailmaturu käibest vaid väga väiksele osale. Täpsemalt öeldes tugines komisjon eranditult ettevõtja kogukäibele ja -vahenditele. ADM leiab, et

kogukäibele tuginemine ebaproportsionaalsel viisil toob kaasa õigusvastase trahvi kehtestamise.

91 Seetõttu leiab ADM, et komisjon ei eiranud mitte ainult kohtupraktikast tulenevaid põhimõtteid, vaid rikkus ka proportsionaalsuse põhimõtet.

92 Teiseks väidab ADM, et suunised sätestavad, et „on vaja arvesse võtta rikkujate tegelikku majanduslikku suutlikkust põhjustada olulist kahju muudele turuosalistele, eeskätt tarbijatele" ja et lisaks sellele näevad need kartellide puhul ette võimaliku kaalutegurite kasutamise, et võtta arvesse „rikkumise tegelikku mõju igale konkureerivale ettevõtjale".

93 ADM leiab, et konkurentsi või muude turuosaliste majanduslikku mõjutamist saab hinnata üksnes seoses asjaomase toote müügisummaga. Ainult neid müüginumbreid arvesse võttes on võimalik hinnata tarbijatele või konkurentsile tekitatava potentsiaalse kahju ulatust konkurentsivastase kasu või muu õigusvastase kasu valguses.

94 Seega leiab ADM, et jättes asjaomase toote müügist tekkinud käibe arvestamata, ei kohaldanud komisjon oma enda suuniseid õigesti.

95 Lõpuks märgib ADM, et jättes üksikasjalikult välja toomata põhjendused, miks ta otsustas ADM poolt asjaomasel kaubaturul EMP-s teostatud müüki mitte arvestada, rikkus komisjon talle pandud põhjendamiskohustust.

96 Komisjon palub esitatud väited tagasi lükata.

2. Esimese Astme Kohtu hinnang

97 ADM toob välja esiteks proportsionaalsuse põhimõtte ja suuniste rikkumise ning teiseks põhjendamiskohustuse rikkumise.

a) Proportsionaalsuse põhimõtte rikkumine

98 Nii nagu see nähtub väljakujunenud kohtupraktikast, tuleb rikkumiste raskusaste tuvastada mitmete elementide põhjal, nagu eelkõige juhtumi iseäralikud asjaolud ja kontekst, ning ilma, et esineks siduvat või ammendavat loetelu kriteeriumidest, mida peab tingimata arvestama (Euroopa Kohtu 25. märtsi 1996. aasta määrus kohtuasjas C-137/95 P: SPO jt *vs.* komisjon, EKL 1996, lk I-1611, punkt 54; Euroopa Kohtu 17. juuli 1997. aasta otsus kohtuasjas C-219/95 P: Ferriere Nord *vs.* komisjon, EKL 1997, lk I-4411, punkt 33; Esimese Astme Kohtu 20. märtsi 2002. aasta otsus kohtuasjas T-9/99: HFB jt *vs.* komisjon, EKL 2002, lk II-1487, punkt 443).

99 Samamoodi tuleneb väljakujunenud kohtupraktikast, et rikkumise raskusastme hindamise kriteeriumideks võivad vastavalt olukorrale olla rikkumise esemeks oleva kauba hulk ja väärtus ning samuti ettevõtja suurus ja majanduslik võimsus ning seega mõju, mida ettevõtja võis asjaomasel turul rakendada. Esiteks järeldub sellest, et trahvisumma kindlaksmääramise eesmärgil on lubatud arvestada sama hästi nii ettevõtja kogukäivet, mis viitab — kasvõi ligikaudselt ja mittetäiuslikult — tema suurusele ja majanduslikule võimsusele, kui ka kõnealuste ettevõtjate turuosa asjaomasel turul, mis annab aimdust rikkumise ulatusest. Teiseks tuleneb sellest, et ei ühele ega teisele nendest numbritest ei tohi omistada tähtsust, mis oleks teiste hindamiskriteeriumidega võrreldes ebaproportsionaalne, ja järelikult ei saa sobiva trahvi kindlaksmääramine toimuda üksnes kogukäibe põhjal arvutades (vt selle kohta eespool punktis 47 viidatud kohtuotsus Musique diffusion française jt *vs.* komisjon, punktid 120 ja 121; eespool punktis 82 viidatud kohtuotsus Parker Pen *vs.* komisjon, punkt 94; eespool punktis 82 viidatud kohtuotsus SCA Holding *vs.* komisjon, punkt 176; eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients *vs.* komisjon, punkt 188, ja eespool punktis 98 viidatud kohtuotsus HFB jt *vs.* komisjon, punkt 444).

100 Sellest tuleneb, et kuigi ei saa eitada, nii nagu seda väidab ADM, et asjaomase toote käive võib olla sobiv alus hindamaks konkurentsikahjustusi asjaomasel kaubaturul ühenduses ning kartellikokkuleppe poolte suhtelist tähtsust seoses kõnealuste toodetega, on siiski tõsi, et see kriteerium ei ole ainus, mille põhjal komisjon rikkumise raskusastet määrama peab.

101 Järelikult, vastupidi ADM väidetule, see tähendaks pigem omistada sellele asjaolule ebaproportsionaalset tähtsust, kui et piirata selle kohaldamist üksnes määratud trahvi ja asjaomase toote käibe vahelise seose hinnangule, et selle proportsionaalsust hinnata, nagu ADM näib välja pakkuvat. Trahvi taseme proportsionaalsust tuleb hinnata kõikide kriteeriumide alusel, mida komisjon rikkumise raskusastme hindamisel arvesse peab võtma, st rikkumise enda laad, selle tegelik mõju asjaomasele turule ja geograafilise turu ulatus.

102 Otsuse põhjendatust tuleb mõnede nende kriteeriumide suhtes uurida lähtuvalt ADM neljast argumendist, millega väidetakse sisuliselt seda, et komisjon oleks pidanud antud asjas kohaldama asjaomaste ettevõtjate käibeid EMP tasandil ja mitte maailma tasandil.

103 Esimese argumendiga kritiseerib ADM sisuliselt seda, et komisjon leidis otsuse põhjenduses 236, et asjaomaste poolte kolme kategooriasse jaotamiseks tuli lähtuda kogukäibest, kuna kartellikokkuleppe eesmärk oli olnud „takistada konkurentsivõimalusi EMP turul". ADM väidete kohaselt ei ole otsuses sätestatud, et pooled oleksid EMP turu varustamise takistamises kokku leppinud.

104 Esimese Astme Kohus leiab, et ADM tsiteerib seda otsuse osa kontekstiväliselt. Otsuse põhjenduse 236 terviklikust sõnastusest nähtub selgelt, et komisjoni arvates on ülemaailmse kartelli puhul, nagu antud asjas, asjaomaste poolte tegelikku suutlikkust tekitada asjaomasele turule kahju võimalik hinnata üksnes kogukäibe põhjal. Järelikult ei ole esimene argument põhjendatud.

105 Teise argumendiga soovib ADM tõendada, et ka komisjon ise on oma hiljutises otsuste tegemise praktikas lähtunud EMP-s tekkinud käivetest.

106 Esimese Astme Kohus leiab siiski, et nimetatud argumendi toetuseks välja toodud kaks otsust ei oma antud asjas tähtsust. Juhtumis „Õmbluseta terastorud" (vt eespool punkt 88) ei jaotanud komisjon asjaomaseid pooli kategooriatesse (vt nimetatud juhtumis tehtud otsuse põhjendused 159–162). Juhtumis „Naatriumglükonaat" (vt eespool punkt 88) jaotas aga komisjon ettevõtjad sarnaselt käesolevale asjale kategooriatesse kogukäibe põhjal. Seega ei ole ADM argumentatsioon sisuliselt õige.

107 Kolmanda argumendiga toob ADM sisuliselt esile asjaolu, et tema sidrunhappe müüki Kanadas ja Ühendriikides, mis moodustab ligikaudu 50% tema sidrunhappe müügist maailmaturul, on juba nende riikide ametivõimud ADM-ile karistuste määramisel arvestanud. Argumendi, millega ADM kordab sisuliselt etteheidet, mis tuleneb mitmekordse karistamise keelu põhimõtte rikkumisest, on Esimese Astme Kohus juba põhjendmatuse tõttu tagasi lükanud (vt eespool punktid 61–73). Argument, millega ADM leiab, et komisjoni pädevusse ei kuulu trahvi kindlaksmääramine tegevuse põhjal, mis leidis aset väljaspool ühenduse territooriumi, ei ole sisuliselt õige. Tegelikult ei kasutanudki komisjon kogukäivet trahvi arvutamise alusena, vaid üksnes vahendina, et teha kindlaks iga ettevõtja tegelik majanduslik suutlikkus tekitada konkurentsile kahju ja et määrata trahvi tase nii, et see tagaks igale ettevõtjale piisavalt hoiatava mõju, mis on õigustatud ülemaailmsete kartellikokkulepet puhul.

108 Neljanda argumendiga soovib ADM tõendada sisuliselt seda, et sidrunhappe müügist maailmaturul tekkinud käibe arvesse võtmine tingib trahvi, mis on tarbijatele ja konkurentsile tekitatud kahjuga ebaproportsionaalne.

109 Meeles tuleb pidada, et antud juhul on tegemist kartelliga, mis koondab maailmaturul tegutsevaid ettevõtjaid, kellele kuulub 60% asjaomasest kaubaturust maailma tasandil, ja eelkõige, mis hõlmab lisaks hinna kindlaksmääramisele turu jagamist müügikvootide määramise teel. Sellisel juhul võib komisjon, nagu ta seda ka antud asjas tegi, asjaomaste poolte erineva kohtlemise raames õiguspäraselt tugineda kartellikokkuleppe vastavate poolte maailmaturu käibele, mis käesoleval juhul tekkis sidrunhappe müügist. Erineva kohtlemise eesmärk on hinnata rikkujate tegelikku majanduslikku suutlikkust põhjustada oma rikkuva tegevusega konkurentsile kahju ja seega võtta arvesse nende konkreetset osatähtsust kartellis. Järelikult ei ületanud komisjon talle selles valdkonnas antud ulatuslikku kaalutlusruumi, kui leidis, et kartellikokkuleppe poolte vastav maailmaturu osa on sobiv suunav lähtepunkt.

110 Seega tuleb proportsionaalsuse põhimõtte rikkumisele tuginevad väited tagasi lükata.

b) Suuniste rikkumine

111 Suuniste rikkumise osas leiab Esimese Astme Kohus, et need ei sätesta, kas trahvide summa tuleb arvutada kogukäibe alusel või käibe alusel, mis ettevõtjatel tekkis asjaomasel turul. Samas ei ole nendega ka vastuolus see, kui viidatud käibeid trahvisumma kindlaksmääramisel arvesse võetakse, et kinni pidada ühenduse õiguse üldpõhimõtetest ja kui asjaolud seda nõuavad (vt selle kohta eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus LR AF 1998 *vs.* komisjon, punkt 283, mida on apellatsioonimenetluses kinnitatud eespool punktis 41 viidatud kohtuotsusega Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, punkt 258, ja eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients *vs.* komisjon, punkt 187).

112 Järelikult ei näe suunised ette, et asjaomaste ettevõtjate käibed — olgu siis kas kogukäive või asjaomase toote müügist tekkinud käive — kujutavad endast trahvide arvutamise lähtepunkti, ega veel vähem seda, et need on ainukesed asjakohased kriteeriumid, mille põhjal rikkumise raskusastet määrata.

113 Seevastu võib komisjon seda teiste hulgas olulise kriteeriumina arvesse võtta. Selline on olukord eelkõige siis, kui komisjon vastavalt suuniste punkti 1A kolmandale kuni kuuendale lõigule kohandab summat, et tagada trahvide piisavalt hoiatav tase. Selle raames võtab komisjon arvesse rikkujate tegelikku majanduslikku suutlikkust põhjustada olulist kahju muudele turuosalistele ja vajadust tagada trahvi piisavalt hoiatav mõju (punkti 1A neljas lõik) ning kasutab kindlaksmääratud summade suhtes kaalutegureid, et võtta arvesse konkreetse juhtumi kaalu ja seega iga ettevõtja

rikkuva tegevuse tegelikku mõju konkurentsile, eeskätt juhul, kui samalaadseid rikkumisi toimepanevate ettevõtjate suurus erineb üksteisest oluliselt (punkti 1A kuues lõik).

114 Käesolevas asjas kinnitas komisjon oma avaldustes, et ta tugines iga ettevõtja suhtelise tähtsuse hindamisel käibele, mis tekkis asjaomasel kaubaturul. Nii nagu tuleneb otsuse põhjendusest 236, arvestaski komisjon puudutatud toote kogukäivet, et võtta arvesse ettevõtjate suhtelist tähtsust asjaomasel turul. Nagu juba eespool punktides 77 ja 78 tõdetud, leidis komisjon, et erineva kohtlemise rakendamiseks eesmärgiga võtta arvesse rikkujate tegelikku majanduslikku suutlikkust põhjustada konkurentsile olulist kahju ja määrata trahvi tase nii, et see tagaks selle piisavalt hoiatava mõju, pidas ta õigeks tugineda asjaomaste poolte käibele, mis tekkis sidrunhappe ülemaailmsest müügist rikkumise perioodi viimasel aastal ehk aastal 1995.

115 Käesolevas asjas on tegemist ülemaailmse kartelliga, mis koondab ettevõtjaid, kes omavad asjaomasel kaubaturul maailma tasandil väga suurt osa. Lisaks sellele hõlmab kartell hindade kindlaksmääramist ja turu jagamist müügikvootide määramise teel. Sellisel juhul võib komisjon asjaomaste poolte erineva kohtlemise raames õiguspäraselt tugineda selle kartellikokkuleppe poolte käibele sidrunhappe müügist maailmaturul. Kuna erineva kohtlemise eesmärk on hinnata rikkujate tegelikku majanduslikku suutlikkust põhjustada oma rikkuva tegevusega konkurentsile kahju ja seega võtta arvesse nende konkreetset osatähtsust kartellis, siis ei ületanud komisjon oma ulatuslikku kaalutlusruumi, kui leidis, et kartellikokkuleppe poolte vastav maailmaturu osa on sobiv suunav lähtepunkt.

116 Järelikult tuleb suuniste rikkumisele tuginev väide tagasi lükata.

c) Põhjendamiskohustuse rikkumine

117 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt peavad EÜ artikliga 253 nõutavatest põhjendustest selgelt ja ühemõtteliselt nähtuma süüstava akti vastuvõtnud institutsiooni kaalutlused, nii et isikutele, keda akt puudutab, oleks teada akti põhjendused ja pädev kohus saaks teostada kontrolli. Põhjendamisnõude hindamisel tuleb lähtuda konkreetse juhtumi asjaoludest, eelkõige akti sisust, esitatud põhjenduste laadist ja akti adressaatide ning teiste otseselt ja isiklikult puudutatud asjaomaste isikute huvist saada selgitusi. Ei ole nõutav, et põhjendustes oleksid ära toodud kõik asjakohased faktid ja õiguslikud küsimused, kuna seda, kas akti põhjendused vastavad EÜ artikli 253 nõuetele, tuleb hinnata, lähtudes mitte üksnes sõnastusest, vaid ka kontekstist ja kõnealust küsimust reguleerivate õigusnormide kogumist (Euroopa Kohtu 2. aprilli 1998. aasta otsus kohtuasjas C-367/95 P: komisjon *vs.* Sytraval ja Brink's France, EKL 1998, lk I-1719, punkt 63, ja 30. septembri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-301/96: Saksamaa *vs.* komisjon, EKL 2003, lk I-9919, punkt 87).

118 Mitmele ettevõtjale ühenduse konkurentsieeskirjade rikkumise eest trahve määrava otsuse osas tuleb põhjendamiskohustuse ulatus kindlaks määrata iseäranis sellist asjaolu silmas pidades, et rikkumiste raskusaste tuleb tuvastada mitmete kriteeriumide põhjal, näiteks eelkõige juhtumi iseäralikud asjaolud ja kontekst, ning ilma, et esineks siduvat või ammendavat loetelu kriteeriumidest, mida peab tingimata arvestama (eespool punktis 98 viidatud määrus SPO jt *vs.* komisjon, punkt 54).

119 Käesolevas asjas arvutas komisjon ühele ettevõtjale määratava trahvi summa ettevõtja asjaomase toote käibe põhjal, kuid ei arvestanud siiski selle toote käivet EMP-s, vaid maailma tasandil (vt eespool punkt 114). Vastupidi ADM väitele ei olnud komisjon kohustatud arvesse võtma asjaomase toote käivet EMP-s (vt eespool punkt 111). Seega ei saa komisjonile ka ette heita asjaolu, et ta ei märkinud

põhjendusi, miks ta ADM-ile määratava trahvi summa arvutamisel seda tegurit ei kasutanud.

120 Järelikult tuleb põhjendamiskohustuse rikkumisele tuginev väide samuti tagasi lükata.

C — *Koefitsiendi kohaldamine lähtesumma suhtes*

1. Poolte argumendid

121 ADM leiab, et koefitsiendi 2 kohaldamine lähtesumma suhtes (otsuse põhjendus 246) kujutab endast ilmselgelt ebaproportsionaalset meedet, mis põhineb muu hulgas ekslikul põhjendusel ja rikub võrdse kohtlemise põhimõtet.

122 Esiteks meenutab ADM, et konkurentsieeskirjade rikkumise eest Ühendriikides ja Kanadas läbi viidud menetluste raames maksis ta juba trahve (30 miljonit Ühendriikide dollarit (USD) ja 2 miljonit Kanada dollarit (CAD)), hüvitas tarbijatele kahju (83 miljonit USD), tasus ligikaudu 34 miljonit USD, et lõpetada aktsionäride poolt tema suhtes algatatud menetlused, leppis asjaoluga, et ühele tema töötajatest mõisteti karistuseks vangistus Ühendriikides, ja kehtestas maailma tasandil konkurentsieeskirjadega kooskõlas oleva poliitika. Kõik need sanktsioonid ja meetmed muudavad komisjoni poolt määratava hoiatava laadiga uue karistuse mõttetuks ja ebaproportsionaalseks.

123 Teiseks väidab ADM, et võttes arvesse seda, et ettevõtjad on ratsionaalsed majandusüksused, on selleks, et trahvil oleks tegelik hoiatav laad, üksnes vajalik, et trahvi tase oleks määratud selliselt, et selle summa ületaks rikkumisest saadud kasu. Ta leiab, et kui ettevõtjad mõistavad, et karistusega seonduv kahju muudab kartellikokkuleppe kasu olematuks, on trahvil juba hoiatav mõju. Sellist lähenemist kinnitab eespool punktis 47 viidatud Euroopa Kohtu otsus Musique diffusion française jt *vs.* komisjon (punkt 108). See vastab ka suuniste ettekirjutusele (punkti 1A neljas lõik) hinnata hoiatavat mõju seoses asjaomases kartellikokkuleppes osalejate suutlikkusega põhjustada kahju tarbijatele ja seega nõudele, et kohase hoiatava mõju kindlaksmääramisel tuleb arvesse võtta õigusvastasest kartellikokkuleppest saadud kogu kasu. Selline lähenemine on ka muude ühenduse eeskirjade ühine nimetaja.

124 ADM ei ole vastu sellele, et kogukäivet võib trahvi arvutamisel arvesse võtta. Samas aga toob sellele määramatu tähtsuse omistamine kaasa ebaproportsionaalse trahvi. Komisjon kaitseb kohaldatud suurendamist üksnes võrdlusega, tuginedes ADM käibele. Ükski mõistlik selgitus ei õigusta seda, et trahvi suurendamine hoiatava mõju eesmärgil keskendus tema kogukäibele. Komisjoni valitud lähenemisviis ei selgita mingil moel, miks oli vaja muuta olematuks kasu, mida ADM sai toodete müügist, mis ei omanud kõnealuse rikkumisega mingit seost, eesmärgiga hoiatada asjaomaseid pooli tegevuse jätkamise eest sidrunhapet puudutavas kartellikokkuleppes.

125 Kolmandaks kinnitab ADM oma väidet, mille kohaselt muudab tõhus hoiatav karistus olematuks kartellikokkuleppega kavandatud tulu (vt eespool punkt 123). Samas oli ADM väitel antud asjas aga JBL see, kelle aastane müük EMP-is oli suurim (77 miljonit eurot) ja kes lõikas kartellikokkuleppest suurimat tulu. JBL-i suhtes aga ADM väitel selles trahvide arvutamise staadiumis hoiatavat suurendamist ei kohaldatud. Võrdluseks toob ADM välja, et tema, kelle aastane müük EMP-s oli 46 miljonit eurot, trahvi põhisummat suurendati hoiatava mõju eesmärgil kaks korda 21 miljoni euro võrra. Sellest järeldab ADM, et komisjon rikkus võrdse kohtlemise põhimõtet.

126 Neljandaks leiab ADM, et komisjon ei saa kostja vastuses õiguspäraselt väita, et ADM osales lisaks sidrunhappe turu kartellikokkuleppele samaaegselt kahes teises kartellikokkuleppes. Sellist asjaolu otsuses välja toodud ei ole. Lisaks sellele kohaldas komisjon igas neid kartellikokkuleppeid puudutavas otsuses koefitsienti, et tagada trahvi hoiatavat mõju.

127 Viiendaks väidab ADM, et otsus on selles punktis ebapiisavalt põhjendatud. ADM leiab, et komisjon jättis täpsustamata, mis alusel võis sellise ulatusega suurendamist pidada vajalikuks, et sellel oleks hoiatav mõju. Komisjon piirdus üksnes avaldusega, et suurematele ettevõtjatele tuleb määrata suurem trahv, kuid ta ei märkinud ei põhjuseid, miks peeti ADM suhtes sobilikuks trahvi kahekordistamist, ega seda, kas arvesse oli võetud selliseid tegureid, nagu juba määratud trahvid, millel oli kartellikokkuleppest saadava tulu suhtes hoiatav mõju. ADM on seisukohal, et komisjon oli antud juhul kohustatud esitama selgelt põhjendused, mis õigustavad asjaomase meetme võtmist. ADM väidab, et ei eksisteeri selliseid avaldatud juhtumeid, kus komisjon oleks lisaks kohaldanud „piisavalt hoiatavat" suurendamist kui täiendavat meedet trahvide arvutamise menetluses. Peale sellele kujutab see suurendamine ADM-ile lõplikult määratud trahvist suurt osa.

128 Komisjon palub esitatud väited tagasi lükata.

2. Esimese Astme Kohtu hinnang

a) Proportsionaalsuse põhimõtte rikkumine

129 Mis puudutab ADM väidet, et arvestades asjaolu, et ettevõtjad on ratsionaalsed majandusüksused, on trahvi tõhusa hoiatava laadi tagamiseks üksnes vaja, et see

määrataks tasemele, mille arvutatud summa ületab rikkumisest saadud kasu, siis tuleb meenutada, et hoiatamine on üks peamistest kaalutlustest, millest komisjon trahvisummade kindlaksmääramisel juhinduma peab (Euroopa Kohtu 15. juuli 1970. aasta otsus kohtuasjas 41/69: Chemiefarma *vs.* komisjon, EKL 1970, lk 661, punkt 173, ja 14. juuli 1972. aasta otsus kohtuasjas 49/69: BASF *vs.* komisjon, EKL 1972, lk 713, punkt 38).

130 Kui trahv tuleks kindlaks määrata selliselt, et see piirduks vaid kartellikokkuleppest saadud kasu olematuks muutmisega, ei oleks tal hoiatavat mõju. Mõistlik on eeldada, et ettevõtjad võtavad oma finantsarvutustes ja oma tegevuses arvesse mitte üksnes rikkumise eest määratavate trahvide taset, vaid ka kartellikokkuleppe avastamise ohu taset. Peale selle, kui vähendada trahvi ülesannet üksnes selleni, et see muudaks olematuks saadud tulu või kasu, ei võetaks EÜ artikli 81 lõiget 1 silmas pidades piisavalt arvesse asjaomase tegevuse rikkuvat laadi. Käsitledes trahvi üksnes hüvitisena tekitatud kahju eest, jäetaks lisaks hoiatavale mõjule, mis puudutab ainult tulevikus toimuvat tegevust, tähelepanuta sellise meetme repressiivne iseloom tegelikult toime pandud rikkumise suhtes.

131 Sellise ettevõtja puhul, kes nagu ADM-gi on esindatud arvukatel turgudel ja kellel on iseäranis suur finantsiline suutlikkus, ei piisa trahvi hoiatava mõju tagamiseks sellest, kui arvestada asjaomasel turul tekkinud käivet. Mida suurem on ettevõtja ja mida rohkem on tal ülemaailmseid vahendeid, mis võimaldavad tal turul sõltumatult tegutseda, seda enam peab ta olema teadlik oma rolli olulisusest konkurentsi tõrgeteta toimimise osas turul. Järelikult tuleb rikkumise raskusastme uurimisel arvestada rikkumises süüdi mõistetud ettevõtja majanduslikku võimsust puudutavaid faktilisi asjaolusid. Seega ei too trahvisumma arvutamiseks ADM kogukäibe arvesse võtmine antud asjas kaasa ebaproportsionaalset trahvi.

132 Järelikult tuleb proportsionaalsuse põhimõtte rikkumisele tuginev väide tagasi lükata.

b) Võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine

133 Tuleb meenutada, et vastavalt võrdse kohtlemise põhimõttele ei või komisjon kohelda võrreldavaid olukordi erinevalt või erinevaid olukordi ühetaoliselt, välja arvatud kui selline kohtlemine on objektiivselt põhjendatud (Euroopa Kohtu 13. detsembri 1984. aasta otsus kohtuasjas 106/83: Sermide, EKL 1984, lk 4209, punkt 28, ja Esimese Astme Kohtu 14. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas T-311/94: BPB de Eendracht *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-1129, punkt 309).

134 ADM väidab sisuliselt seda, et vaatamata JBL poolt sidrunhappe suuremale müügile (77 miljonit eurot) kui see, mida teostas tema (46 miljonit eurot), ei suurendanud komisjon JBL trahvi nii palju kui suurendati ADM trahvi.

135 Selles osas tuleb rõhutada, et koefitsiendi eesmärk on tagada, et trahvil oleks hoiatav mõju ka väga suurtele ettevõtjatele. JBL 2000. aasta käive ulatus vaevalt 314 miljoni euroni, sellal kui ADM käive küündis 13 936 miljoni euroni. Lisaks sellele tuleb silmas pidada ka asjaolu, et väga suured ettevõtjad nagu ADM kannavad suuremat vastutust vaba konkurentsi säilimise eest turgudel, kus nad on esindatud, ja omavad üldreeglina paremat infrastruktuuri õiguslik-majandusliku nõustamise osas, mis võimaldab neil hinnata oma tegevuse rikkuvat laadi ühenduse konkurentsiõiguse valguses.

136 Seega tuleb võrdse kohtlemise põhimõttele tuginev väide samuti tagasi lükata.

c) Põhjendamiskohustuse rikkumine

137 Mis puudutab ADM väidet, et komisjon ei esitanud põhjendusi selle kohta, miks peeti kohaseks trahvi kahekordistamist, ega selle kohta, kas selliseid tegureid, nagu juba määratud sanktsioonid, millel oli kartellikokkuleppest saadava tulu suhtes hoiatav mõju, oli juba arvesse võetud, siis tuleb kõigepealt pöörduda tagasi eespool punktides 117 ja 118 viidatud kohtupraktika poole. Seejärel tuleb meenutada, et komisjon põhjendas koefitsiendi kohaldamist eelkõige ADM trahvi suhtes vajadusega tagada trahvi piisavat hoiatavat mõju. Komisjon tugines selles osas asjaomaste poolte kogukäivetele (otsuse põhjendused 50 ja 241). Lõpuks märkis komisjon otsuse põhjenduses 246, et ta pidas koefitsiendi 2 kohaldamist sobivaks, et tagada ADM-ile määratava trahvi hoiatavat mõju.

138 Mis puudutab eelkõige ADM suhtes kohaldatud koefitsiendi olulisust, võis komisjon tugineda üksnes ettevõtja suurusele, mida oli võimalik ligikaudselt tuletada ADM kogukäibest, ja rõhutada vajadust tagada trahvi hoiatavat mõju. Komisjon ei pea vastavalt põhjendamiskohustusele esitama arvandmeid, mis puudutavad antud valiku aluseks olevat arvutusmeetodit (vt selle kohta Euroopa Kohtu 16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-291/98 P: Sarrió *vs.* komisjon, EKL 2000, lk I-9991, punkt 80).

139 Seega põhjendas komisjon otsust selles osas piisavalt ja põhjendamiskohustuse rikkumisele tuginev väide tuleb samuti tagasi lükata.

D — *Kartellikokkuleppe tegelikku mõju turule puudutavate hindamisvigade olemasolu*

1. Sissejuhatus

140 Esiteks peab meenutama, et rikkumiste raskusaste tuleb tuvastada mitmete kriteeriumide põhjal, nagu eelkõige juhtumi iseäralikud asjaolud ja kontekst, ning ilma, et esineks siduvat või ammendavat loetelu kriteeriumidest, mida peab tingimata arvestama (eespool punktis 98 viidatud määrus SPO jt *vs.* komisjon, punkt 54; eespool punktis 98 viidatud kohtuotsus Ferriere Nord *vs.* komisjon, punkt 33, ja eespool punktis 98 viidatud kohtuotsus HFB jt *vs.* komisjon, punkt 443). Selles kontekstis võib kartellikokkuleppe tegelikku mõju asjaomasele turule võtta arvesse kui üht olulistest kriteeriumidest.

141 Suunistes (punkti 1A esimene lõik) märkis komisjon, et rikkumise raskusastme hindamisel võtab ta lisaks rikkumise enda laadile ja asjaomase geograafilise turu suurusele arvesse rikkumise „tegelikku mõju turule, kui seda saab mõõta".

142 Käesolevas asjas tuleneb otsuse põhjendustest 210–230, et komisjon määras trahvisumma, mis määrati kindlaks rikkumise raskusastme alusel, võttes arvesse need kolm kriteeriumi. Eeskätt leidis komisjon selles kontekstis, et kartellikokkuleppel oli sidrunhappe turule „tegelik mõju" (otsuse põhjendus 230).

143 ADM on selles osas seisukohal, et komisjon tegi kartellikokkuleppe tegeliku mõju hindamisel sidrunhappe turule mitmeid hindamisvigu. ADM leiab, et need vead mõjutavad trahvisummade arvutamist.

2. Asjaolu, et komisjon valis eksliku lähenemisviisi tõendamaks, et kartellikokkuleppel oli turule tegelik mõju

a) Poolte argumendid

144 ADM väidab sisuliselt seda, et komisjon valis eksliku lähenemisviisi tõendamaks, et rikkumisel oli olnud turule tegelikku mõju.

145 ADM heidab komisjonile ette seda, et viimane ei ole tõendanud kartellikokkuleppe tegelikku mõju sidrunhappe turule. ADM väidab, et otsuse põhjenduses 211 leidis ka komisjon ise, et tegelikult rakendatud hindade ja nende hindade, mida oleks rakendatud kartellikokkuleppe puudumisel, erinevust ei olnud võimalik usaldusväärselt mõõta. Selle asemel, et esitada vähemalt kaitstav majanduslik teooria selle kohta, mis oleks võinud olla, kui kartellikokkulepet ei oleks eksisteerinud, esitas komisjon üksnes oletusi selle kohta, et kartellikokkulepete rakendamine pidi tekitama tagajärgi asjaomasele turule.

146 ADM leiab, et vaatamata asjaolule, et ta esitas haldusmenetluse käigus komisjonile 30. juuni 2000. aasta kuupäevaga ekspertarvamuse, mida on eelkõige märgitud otsuse põhjendustes 222 ja 223 ja millele ADM viitas oma vastuses vastuväiteteatisele ning milles on tõendatud, et kartellikokkuleppel ei olnud mõju

asjaomasele turule (edaspidi „ekspertarvamus"), ei teinud komisjon esitatud andmete osas kohast majanduslikku analüüsi. ADM tõstab esile, et ekspertarvamuses oli märgitud järgmist:

„Järelikult selgitavad mahtusid ja ülemäärast nõudlust takistavad piirangud, millega kaasnesid üha enam konkurentsivõimelisemad sidrunhappetarned Hiinast ning ettevõtjate mahu oluline tõstmine mitmete tootjate poolt, veenvalt hindade liikumist aastatel 1991–1995 [...] Asjaolu, et rikkumise perioodil ei küündinud hinnad vaatamata ülemäärasele nõudlusele 1980. aastate tasemeni, millele lisandub tõsiasi, et kartellikokkuleppes osalenud tootjad ei olnud võimelised kontrollima mahte või uute konkurentide sisenemist turule, näitab seda, et toetada ei saa väidet, mille kohaselt kontrollisid tootjad tõhusalt sel perioodil sidrunhappe hindasid."

147 ADM märgib, et otsuse põhjenduses 226 tunnistas ka komisjon ise, et 1991. ja 1992. aasta hinnatõusude selgitused, mille esitas eelkõige ADM, „võivad teataval määral kehtida". Samas, nagu kritiseerib ADM, piirdus komisjon kinnitusega, et ei saa välistada, et kartellikokkuleppel oli olnud mõju turule.

148 Esiteks tuleneb ADM väidete kohaselt sellest, et komisjon ei tõendanud, et kartellikokkuleppel oli tegelik mõju turule, mida saab mõõta suuniste tähenduses, vaid kandis seevastu tõendamiskoormuse õigusvastselt üle.

149 Teiseks leiab ADM, et sellest nähtub, et komisjon rikkus õigusnormi, kui väitis, et hindade kõikumised on tingimata vastavad tõhusale kartellile. Tuginedes sellisele täielikult abstraktsele väitele, ei arvestanud komisjon ei tööstuslikku konteksti ega

tegureid, mis toetavad järeldust, mille kohaselt ei tõusnud ekspertarvamuses üksikasjalikult esitatud põhjuste tõttu hinnad kõrgemale tasemest, mis oli kindlaks määratud kartellikokkuleppega.

150 Kolmandaks leiab ADM, et komisjon eksis, kui esitas arvamuse, mille kohaselt tulenesid lühiajalised hinnatõusud tingimata tõhusast kartellikokkuleppest. Oli ka mitmeid teisi konkureerivate toodetega sektoreid, kus sarnase mahtude ebapiisavuse ja analoogse ülemäärase nõudluse tõttu leidsid lühikese aja jooksul aset 40% või suuremad hinnatõusud.

151 Peale selle väidab ADM, et tõendamaks, et kartellikokkuleppel oli tegelik mõju asjaomasele turule, ei saanud komisjon kehtivalt tugineda asjaolule, et kartellikokkuleppe poolte turuosa sidrunhappe maailmaturul oli 60% ja Euroopa turul 70% ning et nad olid seotud pika ja keerulise kartellikokkuleppega.

b) Esimese Astme Kohtu hinnang

152 Pidades silmas ADM esitatud etteheiteid, mis puudutavad komisjoni valitud lähenemisviisi tõendamaks, et kartellikokkuleppel oli tegelik mõju sidrunhappe turule, tuleb enne ADM esitatud argumentide põhjendatuse üle otsustamist teha kokkuvõte komisjoni analüüsist, nagu see nähtub otsuse põhjendustest 210–228.

Komisjon analüüsi kokkuvõte

153 Esiteks märgib komisjon, et „rikkumise panid toime ettevõtjad, kelle turuosa käsitletaval perioodil oli sidrunhappe maailmaturul suurem kui 60% ja Euroopa turul 70%" (otsuse põhjendus 210).

154 Seejärel väidab komisjon, et „[k]una neid kokkuleppeid ka tegelikult rakendati, oli neil turule reaalne mõju" (otsuse põhjendus 210).Otsuse põhjenduses 212, viidates otsuse osale, mis puudutab faktide kirjeldust, kordas komisjon argumenti, mille kohaselt olid kartellikokkulepped „hoolikalt rakendatud", ja lisas, et „üht osapooltest üllatas formalismi ja korralduse tase, mille olid osapooled selle kokkuleppeni jõudmiseks saavutanud". Samamoodi märkis komisjon otsuse põhjenduses 216, et „[v]õttes arvesse eeltoodud kaalutlusi ja iga osapoole panust kartelli keerulisse ülesehitusse, ei saa kahelda selle rakendamise tõhususes."

155 Peale selle leidis komisjon, et puudus vajadus „teha täpselt kindlaks nende hindade erinevus, võrreldes hindadega, mida oleks võidud rakendada kokkulepete puudumisel" (otsuse põhjendus 211). Komisjon väitis, et „seda erinevust ei ole alati võimalik usaldusväärselt mõõta: mitmed välised tegurid võivad samaaegselt mõjutada toote hinna kujunemist, mis muudab mistahes järelduste tegemise kõikide võimalike põhjuste suhtelise tähtsuse kohta äärmiselt ohtlikuks" (*ibidem*). Sellele vaatamata kirjeldas komisjon otsuse põhjenduses 213 sidrunhappe hindade kujunemist 1991. aasta märtsist kuni 1995. aastani, märkides sisuliselt, et 1991. aasta märtsist kuni 1993. aasta keskpaigani tõusid sidrunhappe hinnad 40% ja et pärast seda püsisid need sisuliselt samal tasemel. Samamoodi meenutas komisjon otsuse põhjendustes 214 ja 215, et kartellikokkuleppe pooled olid määranud kindlaks müügikvoodid, loonud ja rakendanud informatsiooni-, järelevalve- ja kompensatsioonimehhanismid, et tagada kvootide kohaldamist.

156 Otsuse põhjendustes 217–228 tegi komisjon kokkuvõtte teatud argumentidest, mille asjaomased pooled esitasid haldusmenetluses, analüüsis neid ja lükkas need tagasi. Eeskätt tegi ta kokkuvõtte ekspertarvamusest, mille kohaselt oleks tuvastatud hindade kujunemine toimunud igal juhul ka kartellikokkuleppeta. Otsuse põhjenduses 226 leidis komisjon alljärgnevas sõnastuses, et nii ADM esitatud argumentidega, mis tuginevad ekspertarvamusele, kui ka teiste osapoolte esitatud argumentidega ei saa nõustuda:

ADM, [H & R ja JBL] esitatud selgitused aastatel 1991–1992 aset leidnud hinnatõusude kohta võivad teataval määral vastata tõele, kuid need ei tõenda veenvalt, et kartellikokkulepe ei saanud hinnakõikumistes mingit rolli omada. Kuigi kirjeldatud nähtused võivad aset leida ka kartellikokkuleppeta, ühtivad need suurepäraselt ka selle olemasoluga. Sidrunhappe hinna 40-protsendilist tõusu neljateistkümne kuu jooksul ei saa põhjendada üksnes pelgalt konkurentsist tingitud reaktsiooniga, vaid seda tuleb vaadelda osapoolte vahelisi kokkuleppeid silmas pidades, mis sõlmiti selleks, et viia kooskõlla hinnatõusud, jagada turuosad ning kehtestada informatsiooni- ja järelevalvesüsteem."

Hinnang

157 Esiteks tuleb meenutada, et suuniste punkti 1A esimese lõigu kohaselt võtab komisjon rikkumise raskusastme alusel trahvi arvutamisel arvesse rikkumise „tegelikku mõju turule, kui seda saab mõõta".

158 Siinkohal tuleb analüüsida väljendi „kui seda [st tegelikku mõju] saab mõõta" täpset tähendust. Eeskätt on vaja välja selgitada, kas selle väljendi tähenduses võib komisjon trahvi arvutamisel arvesse võtta rikkumise tegelikku mõju üksnes siis, kui ta suudab selle mõju suurust hinnata ja ta on seda hinnanud.

159 Nagu komisjon õigesti väitis, eeldab kartellikokkuleppe poolt turule avaldatava mõju hindamine tingimata oletuste tegemist. Selle raames peab komisjon eelkõige uurima, milline oleks olnud asjaomase toote hind ilma kartellikokkuleppeta. Hindade tegeliku kujunemise põhjuste uurimisel on ohtlik spekuleerida iga osa rolli üle. Arvesse tuleb võtta objektiivset asjaolu, et hinnakokkuleppega loobusid osalised nimelt oma vabadusest konkureerida hindadega. Sellise mõju hindamine, mis tuleneb muudest teguritest kui see kartellikokkuleppe poolte vabatahtlik loobumine, põhineb kahtlemata mõistlikul ja täpselt määramatul tõenäosusel.

160 Seega, võtmata suuniste punkti 1A esimese lõigu kriteeriumilt tema kasulikku mõju, ei saa komisjonile ette heita, et ta tugines konkurentsivastase eesmärgiga kartellikokkuleppe, nagu seda on hinnakokkulepe või kvoote puudutav kokkulepe, tegelikule mõjule turule, jättes selle mõju tegeliku suuruse määramata või selles osas arvulise hinnangu esitamata.

161 Järelikult tuleb kartellikokkuleppe mõju turule lugeda piisavalt tõendatuks, kui komisjon suudab esitada konkreetseid ja usaldusväärseid kaudseid tõendeid, mis viitavad mõistliku tõenäosusega sellele, et kartellikokkuleppel oli mõju turule.

162 Antud asjas nähtub komisjoni analüüsi kokkuvõttest (vt eespool punktid 153–156), et komisjon tugines kartellikokkuleppe „tegeliku mõju" turule olemasolu tuvasta-

misel kahele kaudsele tõendile. Esiteks tõstis ta esile, et kartellikokkuleppe pooled rakendasid kokkuleppeid hoolikalt (vt eelkõige põhjendused 210, 212, 214 ja 215) ja et käsitletud perioodil oli nende poolte turuosa sidrunhappe maailmaturul rohkem kui 60% ning Euroopa turul 70% (otsuse põhjendus 210). Teiseks leidis komisjon, et poolte poolt haldusmenetluses esitatud andmed näitasid kartellikokkuleppega kindlaksmääratud hindade ja kartellikokkuleppe poolte poolt tegelikult kohaldatud hindade vahel teatavat kokkulangevust (otsuse põhjendus 213).

163 Isegi kui on tõsi, et otsuse põhjendustes 210 ja 216 kasutatud väljendeist endist tuleneb, et komisjon tugines kartellikokkuleppe rakendamise ja selle tegeliku mõju turule vahelisele põhjuslikule seosele, siis sellegipoolest nähtub komisjoni analüüsist tervikuna, et vastupidi ADM väidetule ei tuletanud komisjon kartellikokkuleppe tegeliku mõju turule olemasolu üksnes kartellikokkuleppe rakendamisest.

164 Lisaks kartellikokkulepete „hoolikale" rakendamisele tugines komisjon sidrunhappe hinna kujunemisele kartellikokkuleppe kehtivuse perioodil. Otsuse põhjenduses 213 kirjeldas komisjon sidrunhappe hindasid aastatel 1991–1995, nii nagu kartellikokkuleppe pooled need omavahel kindlaks määrasid, klientidele need teatavaks tegid ja suures osas ka rakendasid. Järgnevalt tulebki uurida, kas komisjon tegi ADM väidetu kohaselt nende faktiliste asjaolude hindamisel vigu, millele ta oma järeldused rajas. Nagu on juba leitud eespool punktis 160, ei saa komisjonile ette heita, et ta ei üritanud määratleda kartellikokkuleppe mõju tähtsust turule või esitada selles osas arvulist hinnangut.

165 Selles kontekstis ei saa komisjonile ette heita ka tõdemist, et asjaolu, et kartellikokkuleppe pooltel oli sidrunhappe turul väga suur osa (60% maailmaturust ja 70% Euroopa turust), kujutab endast olulist tegurit, mida ta peab arvesse võtma, et

uurida kartellikokkuleppe tegelikku mõju turule. Ei saa eitada, et hindade ja müügikvootide kindlaksmääramise kokkuleppe tõhususe tõenäosus suureneb selle kartellikokkuleppe poolte turuosade suurusega. Kuigi on tõsi, et see asjaolu iseenesest ei tõenda tegeliku mõju olemasolu, ei tõendanud komisjon otsuses siiski kordagi sellist põhjuslikku seost, vaid võttis seda arvesse kui üht tõendit teiste hulgas.

166 Peale selle võis komisjon õigustatult leida, et selle kaudse tõendi kaal suureneb kartellikokkuleppe kestusega. Võttes arvesse juhtimis- ja halduskulusid, mis kaasnevad sellise keerulise kartellikokkuleppe tõrgeteta toimimisega, mis puudutab, nagu käesolevalgi juhul, hinnakokkulepet, turgude jagamist ja teabevahetust, pidades silmas sellisele õigusvastasele tegevusele omaseid ohte, võis komisjon mõistlikult leida, et asjaolu, et ettevõtjad lasid rikkumisel pika aja jooksul kesta, viitab sellele, et kartellikokkuleppe pooled said sellest kokkuleppest teatavat kasu ja järelikult et sellel kokkuleppel oli tegelik mõju asjaomasele turule.

167 Lõpuks ei kujuta endast tõendamiskoormuse ülekandmist see asjaolu, et komisjon tunnistas otsuse põhjenduses 226, et ekspertarvamuses toodud analüüs võis „teataval määral vastata tõele", leides samal ajal siiski, et see ei tõenda veenvalt, et kartellikokkuleppe rakendamine ei omanud sidrunhappe hindade kõikumistes mingit rolli. See analüüsi osa tõendab pigem seda, et komisjon kaalus kartellikokkuleppe tegeliku mõju olemasolu osas hoolikalt erinevaid poolt- ja vastuargumente.

168 Kõigest eelnevast tuleneb, et komisjon ei valinud ekslikku lähenemisviisi, et hinnata kartellikokkuleppe tegelikku mõju sidrunhappe turule.

3. Sidrunhappe hindade kujunemise hinnang

a) Poolte argumendid

169 ADM väidab, et komisjoni esitatud tõendid kartellikokkuleppe rakendamise kohta on piiratud ja ei tõenda tegeliku mõju olemasolu.

170 Esiteks vaidlustab ADM komisjoni analüüsi sidrunhappe hindade kujunemise kohta tõendusliku väärtuse. ADM ei ole nõus asjaoluga, et komisjon analüüsis üksnes teavitatud hindasid ja ei uurinud tegelikult kohaldatud hindasid. ADM rõhutab, et enamik hindasid, mida tema oma klientidele kehtestas, olid kogu asjaomasel perioodil madalamad kui kartellikokkuleppes nimetatud hinnad. Samamoodi väitsid Cerestar ja JBL, et nemad ei pidanud kokkulepitud hindadest kinni (otsuse põhjendus 217). ADM lisab, et ADM, H & R ja JBL poolt komisjonile esitatud andmed igakuise keskmise müügi kohta Euroopas (vt otsuse põhjendus 95 ning JBL 28. septembri 1998. aasta kiri, H & R (Bayer) 23. septembri 1997. aasta kiri ja ADM 5. detsembri 1997. aasta kiri) toetavad samuti järeldust, et tegelikkuses kohaldatud hinnad olid kokkulepitud hindadest üldiselt madalamad.

171 Lisaks juhib ADM tähelepanu mitmele väljavõttele H & R müügiaruannetest, mis on koostatud ajavahemikus 1991. aasta märtsist kuni 1994. aasta septembrini ja millest tema arvates nähtub, et kogu asjaomasel perioodil avaldati hindadele jätkuvat survet.

172 Peale selle rõhutab ADM, et antud järeldust kinnitavad klientide ütlused hindade konkureerivast kindlaksmääramisest.

173 ADM väidab, et otsuse põhjendustes 91, 116 ja 217–226 möönis komisjon, et vähemalt 1993. aasta keskpaigast kuni 1995. aasta maini leidis seoses kartellikokkuleppest tulenevate kohustustega aset suuremahuline pettus, mis otseselt mõjutas kartellikokkuleppega kindlaksmääratud hindasid, ja et Hiina impordi tõttu ei olnud võimalik nendest hindadest kinni pidada.

174 Teiseks vaidlustab ADM komisjoni müügikvoote käsitleva analüüsi tõenduslikku väärtust. ADM ei ole nõus asjaoluga, et komisjon analüüsis üksnes kokkulepitud kvoote ja järelevalve- ning kompensatsioonimehhanismi rakendamist ja ei uurinud sidrunhappe koguseid, mida erinevad asjaomased pooled tegelikult müüsid.

175 Selles osas märgib ADM esiteks, et otsuse põhjendusest 97 tuleneb ja seda kinnitab ekspertarvamus, et nõudluse kiire kasv eelkõige aastatel 1991–1992 muutis kogusel põhinevate kvootide kindlaksmääramise süsteemi kasutuks, et pärast kahte kuud loobusid osapooled tonnaažil põhinevate kvootide kindlaksmääramise süsteemist, milles nad leppisid kokku 6. märtsil 1991, et nad asendasid selle müügiprotsentidel põhinevate kvootide süsteemiga ja et see süsteem võimaldas igal osalejal müüa varasemate aastate tonnaažist märkimisväärselt rohkem, et lõigata kasu nõudluse kasvust.

176 Teiseks märgib ADM, et otsuse põhjendustest 106 ja 107 ning ekspertarvamusest (punktid 35–40) tuleneb, et igal aastal oli poolte müük nende kvootidest kas suurem või väiksem, mistõttu tekkisid lõppematud erimeelsused. JBL avaldas isegi, ilma et komisjon oleks selle vastu vaielnud, „et tegelikkuses ei pööranud ta kunagi tähelepanu algselt kokku lepitud turuosadele". Asjaolu, et kartellikokkuleppe pooled ei järginud kokkuleppe tingimusi, on kooskõlas sellega, et ADM, JBL ja HLR suurendasid asjaomasel perioodil vabatahtlikult mahtusid.

177 Kolmandaks rõhutab ADM, et otsuse põhjendusest 106 tuleneb, et kompensatsiooni- ja järelevalvesüsteemidel ei olnud soovitud tõhusust, et sundida pooli pidama kinni oma kvootidest, ja need olid kartellisiseste vaidluste oluline allikas.

178 ADM väidab, et võrreldavates juhtumites on komisjon leidnud, et kartelli aluseks olevate kokkulepete tingimuste mittejärgimise tõttu on kartellikokkulepetel olnud piiratud mõju. Oma otsuses juhtumis „Kreeka praamid" tunnistas komisjon, et kartellikokkuleppe raames kokku lepitud hindade alandamise lubamine viis ta järeldusele, et tegelik mõju turule oli piiratud, ja oma otsuses juhtumis nimega „Praamiettevõtjad — Lisamaks" leidis ta, et klientide vastuseis hinnatõusule pani teda järeldama, et mõju asjaomasele turule oli piiratud. ADM leiab, et antud asjas oleks sarnane tähtsus tulnud omistada tõendile kartellikokkuleppest tulenevate hindade alandamise kohta ja sellele, et kokkulepitud kvoote ei järgitud.

179 Komisjon vaidleb ADM väidetele vastu.

b) Esimese Astme Kohtu hinnang

180 Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et selleks, et kontrollida komisjoni antud hinnangut kartellikokkuleppe tegeliku mõju kohta turule, tuleb uurida eelkõige tema hinnangut sellele, kuidas kartellikokkulepe mõjutas hindasid (vt eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients *vs.* komisjon, punkt 148, ja Esimese Astme Kohtu 14. mai 1998. aasta otsused kohtuasjas T-308/94: Cascades *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-925, punkt 173, ja kohtuasjas T-347/94: Mayr-Melnhof *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-1751, punkt 225).

181 Peale selle meenutab kohtupraktika, et rikkumise raskusastme kindlaksmääramisel tuleb eelkõige arvesse võtta süüks pandud tegevuse õiguslikku ja majanduslikku konteksti (Euroopa Kohtu 16. detsembri 1975. aasta otsus liidetud kohtuasjades 40/73–48/73, 50/73, 54/73–56/73, 111/73, 113/73 ja 114/73: Suiker Unie jt *vs.* komisjon, EKL 1975, lk 1663, punkt 612, ja eespool punktis 98 viidatud kohtuotsus Ferriere Nord *vs.* komisjon, punkt 38) ja et komisjon peab, hinnates rikkumise tegelikku mõju turule, viitama konkurentsitingimustele, mis oleksid eksisteerinud ilma rikkumiseta (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus Suiker Unie jt *vs.* komisjon, punktid 619 ja 620; eespool punktis 180 viidatud kohtuotsus Mayr-Melnhof *vs.* komisjon, punkt 235, ja Esimese Astme Kohtu 11. märtsi 1999. aasta otsus kohtuasjas T-141/94: Thyssen Stahl *vs.* komisjon, EKL 1999, lk II-347, punkt 645).

182 Esiteks tähendab see, et hinnakartellide puhul tuleb tuvastada — mõistliku tõenäosuse astmega (vt eespool punkt 161) —, et kokkulepped võimaldasid asjaomastel pooltel ka tegelikkuses saavutada kõrgemat hinnataset kui see, mis oleks olnud valdav kartellikokkuleppe puudumisel. Teiseks tuleneb sellest, et komisjon peab hinnangu andmisel võtma arvesse asjaomase turu kõiki objektiivseid tingimusi, arvestades kehtivat majanduslikku ja võimalusel ka õiguslikku konteksti. Esimese Astme Kohtu otsustest karbipapikartelli asjades (vt eelkõige eespool punktis 180 viidatud kohtuotsus Mayr-Melnhof *vs.* komisjon, punktid 234 ja 235) tuleneb, et vajaduse korral tuleb arvesse võtta „objektiivsete majanduslike tegurite" olemasolu, mis näitavad, et „vaba konkurentsi tingimustes" ei oleks hinnatase olnud identne sellega, mis ta tegelikult oli (vt samuti eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients *vs.* komisjon, punktid 151 ja 152, ning eespool punktis 180 viidatud kohtuotsus Cascades *vs.* komisjon, punktid 183 ja 184).

183 Tuginedes käesolevas asjas ADM ja JBL poolt haldusmenetluses esitatud dokumentidele, analüüsis komisjon sidrunhappe hindade kujunemist 1991. aasta märtsist 1995. aastani ning samuti müügikvootide kindlaksmääramist ja kompensatsioonisüsteemi sisseseadmist kui täiendavaid meetmeid surve säilitamiseks hinnatõusule.

184 Otsuse põhjenduses 213 kirjeldas komisjon kartellikokkuleppe poolte kokkulepitud ja rakendatud sidrunhappe hinna kujunemist järgnevalt:

„1991. aasta märtsist kuni 1993. aasta keskpaigani teavitati kliente kartellikokkuleppe poolte vahel kokkulepitud hindadest ja need võeti suures osas kasutusele eelkõige kartellikokkuleppe esimestel aastatel. 1991. aasta aprilli hinnatõus 2,25 Saksa margani kilo eest (CAA), milles lepiti kokku 1991. aasta märtsis toimunud koosolekul, rakendati hõlpsalt. Sellele järgnes juulis telefoni teel vastu võetud otsus tõsta augustis hind 2,70 Saksa margani kilo eest (CAA). Ka see hinnatõus suudeti õnnestunult rakendada. Viimane otsus tõsta hinda 2,80 Saksa margani kilo eest (CAA) võeti vastu 1991. aasta mai koosolekul ja see rakendati 1992. aasta juunis. Pärast seda kuupäeva hindasid enam ei tõstetud ja kartell keskendus vajadusele neid hindasid säilitada."

185 Samamoodi meenutab komisjon, et aastatel 1991–1994 määrasid kartellikokkuleppe pooled kindlaks müügikvoodid, mis seisnesid igale kartellikokkuleppe poolele, kes allusid kontrollisüsteemile, määratud kindlas ja täpses koguses. Komisjon märkis, et neid kvoote rakendati ka tegelikkuses ja et juhiste järgimist kontrolliti pidevalt. Peale selle meenutas komisjon, et kartellikokkuleppega loodi kompensatsioonimehhanism, mida tegelikkuses ka rakendati, et karistada kokkuleppe pooli, kes müüsid müügikvootide raames neile määratud kogusest rohkem, ja pakkuda kompensatsiooni neile, kes kvoodi piiri ei ületanud (otsuse põhjendused 214 ja 215, viitega otsuse osale „faktid").

186 ADM ei vaidlusta komisjoni faktilisi sedastusi hindade kujunemise ja müügikvootide kindlaksmääramise kohta iseenesest, vaid väidab sisuliselt üksnes seda, et tegelikkuses neid hindasid ja kvoote täies ulatuses ei järgitud.

187 Sidrunhappe hinna kujunemise osas väidab ADM, et vastavalt mitmetele haldusmenetluses komisjonile saadetud teatistele ning ekspertarvamusele oli suurem osa tegelikult kohaldatud hindadest kokkulepitutest madalamad.

188 Samas tuleneb ADM esitatud arvandmetest, et kindlaksmääratud hindade ja tegelikult kohaldatud hindade vahel esines pidev paralleelsus. Eelkõige näitavad need arvandmed seda, et kui 1991. aasta märtsi ja 1992. aasta mai vahel otsustasid kartellikokkuleppe pooled tõsta toiduainete sektoris kasutatava sidrunhappe hindasid 2,25 Saksa margalt kilo eest ligikaudu 2,8 Saksa margani kilo eest, siis klientidelt tegelikult küsitud hinnad, mis asusid 1991. aasta aprillis 1,9 ja 2,1 Saksa marga vahel kilo eest, tõusid 2,3–2,7 Saksa margani kilo eest. Samamoodi nähtub nendest arvandmetest, et kogu perioodil, mil kartellikokkuleppe pooled määrasid hinnatasemeks 2,8 marka kilo eest, jäid klientidelt tegelikkuses küsitud hinnad pidevalt madalamale kui hinnad, mida kohaldati enne hindade tõstmist aastatel 1991 ja 1992.

189 Asjaolu, et pooled ei järginud kokkulepet ega kohaldanud kokkulepitud hindasid täielikult, ei tähenda seda, et nii toimides kohaldasid nad hindasid, mida nad võinuks kohaldada kartellikokkuleppe puudumisel. Nii nagu komisjon otsuse põhjenduses 219 õigesti rõhutas, on Esimese Astme Kohus kergendavate asjaolude hindamise raames juba leidnud, et ettevõtja, kes vaatamata konkurentidega sõlmitud kokkuleppele tegutseb turul rohkem või vähem iseseisvalt, võib üritada kartelli oma huvides ära kasutada (eespool punktis 180 viidatud kohtuotsus Cascades *vs.* komisjon, punkt 230). Peale selle, nii nagu komisjon seda otsuse põhjenduses 226 märkis, võimaldas kartellikokkulepe selle pooltel hindade kujunemist turul omavahel kooskõlastada.

190 Sama kehtib ka müügikvootide süsteemi väidetava ebatõhususe kohta. Selles osas väidab ADM üksnes seda, et kartellikokkuleppe kehtivuse ajal muudeti niinimetatud süsteemi selliselt, et see võimaldas igal kartellikokkuleppe poolel müüa suurema koguse, kui talle määratud oli, et lõigata kasu nõudluse kasvust. See argument ei ole veenev. Nimelt ei tõenda see, et kartellikokkuleppe poolte poolt tegelikult müüdud

tonnaaž vastas sellele, mida nad oleksid müünud kartellikokkuleppe puudumisel, ja et süsteem, isegi kui seda oleks kohaldatud kokkulepitust vähem tõhusamal moel, ei avaldanud hindadele survet. Peale selle ei saa välistada, et hinnad oleksid kujunenud veelgi kiiremini, kui poleks olnud kartellikokkulepet, mis takistas pooli hindadega konkureerida.

191 Eeltoodut arvesse võttes võis komisjon kehtivalt leida, et tal olid konkreetsed ja usaldusväärsed tõendid, mis näitasid, et kartellikokkuleppe raames kohaldatud sidrunhappe hinnad olid mõistliku tõenäosuse kohaselt kõrgemad hindadest, mis oleks valdavalt kehtinud kartellikokkuleppe puudumisel.

192 Isegi eeldusel, nagu väidab ADM ekspertarvamuses sisalduvale majanduslikule analüüsile tuginedes, et kartellikokkuleppe poolte kohaldatud hinnad olid suures osas identsed hindadega, mis oleks valdavalt kehtinud kartellikokkuleppe puudumisel, võis komisjon siiski otsuse põhjenduses 226 õigustatult väita, et kartellikokkulepe võimaldas selle kokkuleppe pooltel hindasid omavahel kooskõlastada. Seega, isegi kui hindade kujunemist soodustasid turutingimused, mistõttu ei saa väita, et hinnatase kujunes sarnaselt kohaldatud hindadega, said pooled siiski hindade kujunemist omavahel vähemalt kooskõlastada.

193 Järelikult ei saa ADM väidetega nõustuda.

4. Asjaomase kaubaturu määratlus

a) Poolte argumendid

194 ADM leiab, et komisjon on asjaomase turu määratluses teinud vigu. Ta rõhutab, et asjaomase turu määratlus on vajalik, et mõõta kartellikokkuleppe mõju sellele turule,

ja seega on nendel vigadel mõju trahvi arvutamisele. ADM väidab, et asjaomase kaubaturu määratlus on oluline osa analüüsist, mida komisjon on kohustatud tegema, kui ta soovib trahvisummat kindlaks määrates arvesse võtta kartellikokkuleppe mõõdetavat majanduslikku mõju asjaomasele kaubaturule. Selle analüüsi puudumisel oleks komisjoni järeldus mõju olemasolu kohta pelgalt piiravate meetmetega potentsiaalselt seotud konkurentsimõjutuste teoreetiline hinnang, mille puhul ei analüüsitaks konkurentsivastast mõju, mis järgnes rikkumisele, mida kinnitavad konkreetsed tõendid (Esimese Astme Kohtu 15. märtsi 2000. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95: Cimenteries CBR jt *vs.* komisjon, EKL 2000, lk II-491, punkt 4866).

195 ADM väidab, et otsuse põhjendustest 8–14 tuleneb, et sidrunhappel on rohkem kui 90% juhtudel olemas asendustooted. Samamoodi väidab ADM, et ekspertarvamusest tuleneb, et „konkurentsivastase tegevuse analüüsis on asjaomane kaubaturg sidrunhappe turg koos fosfaatide ja väga võimalik, et ka koos mineraalhapetega". Peale selle väljendasid teised sidrunhappetootjad haldusmenetluses samuti sama seisukohta. Lõpuks märgib ADM, et sidrunhappe asendatavust teiste toodetega on samuti selgitatud R. Bradley, H. Janshekari ja Y. Yoshikawa ettekandes pealkirjaga „CEH Marketing Research Report, Citric Acid", mis avaldati 1996. aastal raamatus nimega „Chemical Economics Handbook — SRI International" ja millele ka komisjon oma otsuses on tuginenud (vt eelkõige põhjendus 72).

196 Samas rõhutab ADM, et sellele vaatamata ei uurinud komisjon, kas sidrunhappe turgu ennast oleks tulnud käsitleda asjaomase kaubaturuna või oleks seda pidanud vaatlema kui üht osa suuremast turust, mis hõlmab nimetatud asendustooteid.

197 Komisjon vaidleb ADM väidetele vastu.

b) Esimese Astme Kohtu hinnang

198 Esiteks tuleb tõdeda, et komisjon ei analüüsinud otsuses seda, kas kõnealust kaubaturgu peab piiritlema sidrunhappega või tuleb seda ADM väidete kohaselt mõista laiemalt, hõlmates ka sidrunhappe asendustooted. Peatükkides „Asjaomane toode" (otsuse põhjendused 4–14) ja „Sidrunhappe turg" (otsuse põhjendused 38–53) kirjeldas komisjon üksnes sidrunhappe erinevaid kasutusvaldkondi ning sidrunhappe turu mahtu.

199 Ekspertarvamuses, mille ADM esitas komisjonile haldusmenetluses, on kõnealust kaubaturgu analüüsitud ja määratletud kui laiemat turgu, mis hõlmab asendustooteid, täpsemalt fosfaate ja mineraalhappeid. Sellest hoolimata ei uurinud komisjon otsuses ADM argumente, mis puudutavad vajadust määratleda asjaomast kaubaturgu laiemalt.

200 Seda arvesse võttes tuleb tõdeda, et ADM väidetega saab nõustuda üksnes siis, kui ADM tõendab, et kui komisjon oleks määratlenud kõnealuse kaubaturu ADM väidete kohaselt, oleks ta pidanud leidma, et rikkumisel ei olnud mõju sidrunhappe ja seda asendavate toodete turule. Nii nagu eespool punktis 161 on juba leitud, ei oleks komisjon üksnes kirjeldatud olukorras võinud tugineda kartellikokkuleppe tegeliku mõju turule kriteeriumile, et põhjendada trahvi arvutamist rikkumise raskusastme alusel.

201 Vaatamata komisjoni poolt otsuse punktis 213 jj tehtud hindade ja müügikvootide kujunemise analüüsile ei ole ADM suutnud tõendada ega esitada asjaolusid, mis tervikuna kujutaksid endast kooskõlalist kaudsete tõendite kogumit, mis mõistliku

tõenäosusega näitaks, et sidrunhapet puudutava kartellikokkuleppe mõju laiemale turule, mis hõlmab sidrunhappe asendajaid, oleks olnud olematu või igatahes vähetähtis. Isegi ekspertarvamuses, olgugi et selle kohaselt pidanuks turu määratlema laialt, piirdub analüüs kartellikokkuleppe mõju väidetavast puudumisest hinna kujunemisele üksnes sidrunhappe turuga.

202 Lõpuks tugineb ADM eespool punktis 194 viidatud kohtuotsuse Cimenteries CBR jt *vs.* komisjon punktile 4866 ekslikult. Kuigi vastab tõele, et kohtuotsuse viidatud osas leidis Esimese Astme Kohus, et komisjon oli kohustatud tegema konkreetsetele tõenditel põhineva analüüsi ja mitte piirduma teoreetiliste hinnangutega, ei puuduta kohtuotsuse nimetatud lõik siiski asjaomase kaubaturu määratlust, vaid rikkumise tegelikku mõju turule kui sellist.

203 Järelikult tuleb asjaomase kaubaturu ekslikule määratlusele tuginev etteheide tagasi lükata.

204 Kõike eeltoodut arvesse võttes tuleb järeldada, et ADM ei ole tõendanud, et komisjon tegi mitmeid hindamisvigu osas, mis puudutab kartellikokkuleppe tegelikku mõju turule.

IV — *Rikkumise kestus*

205 ADM meenutab, et otsuse põhjendustes 91, 116 ja 217–226 möönis komisjon, et vähemalt 1993. aasta keskpaigast kuni 1995. aasta maini leidis seoses kartellikokku-

leppest tulenevate kohustustega aset suuremahuline pettus, mis otseselt mõjutas kartellikokkuleppega kindlaksmääratud hindasid, ja et Hiina impordi tõttu ei olnud võimalik nendest hindadest kinni pidada (vt eespool punkt 173).

206 Seda silmas pidades väidab ADM, et komisjon ei tohtinud ADM suhtes 10% suurendamist rikkumise aasta kohta kohaldada (otsuse põhjendus 249). Nii toimides rikkus komisjon ADM arvates proportsionaalsuse ja võrdse kohtlemise põhimõtet, kuna ta ei järginud oma senist otsuste tegemise praktikat (komisjoni 28. jaanuari 1998. aasta otsus 98/273/EÜ EÜ asutamislepingu artikli 85 kohaldamise menetluse kohta (IV/35.733 — VW) (EÜT L 124, lk 60)) kohaldada väiksemat suurendamist perioodide eest, mil kokkulepet ei järgitud või ei rakendatud.

207 Komisjon palub hageja väide tagasi lükata.

208 Esimese Astme Kohus meenutab, et suuniste punktis B on komisjon märkinud, et keskmise kestusega rikkumiste puhul, st üldiselt rikkumiste puhul, mis kestsid üks kuni viis aastat, võib ta raskusastme põhjal määratud trahvisummat tõsta kuni 50%.

209 Käesolevas asjas leidis komisjon otsuse põhjenduses 249, et ADM pani toime rikkumise, mis kestis neli aastat ehk keskmise kestusega rikkumise suuniste tähenduses, ja ta tõstis selle kestuse põhjal trahvi 40%. Sellest tuleneb, et komisjon järgis suunistes kehtestatud eeskirju. Lisaks leiab Esimese Astme Kohus, et rikkumise kestust arvestades ei ole 40% suurendamine antud juhul ilmselgelt ebaproportsionaalne.

210 Osas, milles ADM tõstab esile komisjoni otsust juhtumis VW (vt eespool punkt 206), tuleb tõdeda, et selles juhtumis oli faktilised asjaolud käesolevatest faktilistest asjaoludest erinevad. Piisab, kui märkida, et seal oli tegemist kartellikokkuleppega, mis kestis rohkem kui kümme aastat ja et vastavalt suunistele kasutas komisjon trahvi tõstmiseks protsenti aasta kohta ja mitte ühte kindlat protsendimäära nagu käesolevas asjas. Peale selle tuleb tõdeda, et vastupidiselt ADM väidetule ei tulene selle teise juhtumi otsuse põhjendustest mingil moel, et selle otsuse puhul oleks komisjon soovinud kehtestada üldist praktikat, mida ta peaks kõikide järgnevate otsuste puhul järgima.

211 Järelikult tuleb see väide tagasi lükata.

V — *Raskendavad asjaolud*

A — *Sissejuhatus*

212 Komisjon leidis otsuse põhjendustes 267 ja 273, et ADM-il oli koos HLR-iga kartellikokkuleppes eestvedaja roll, ja kohaldas suurendas seega nende kahe ettevõtja trahvisummasid 35%.

213 ADM ei ole nõus, et tema oli kartellikokkuleppes eestvedaja ja leiab, et komisjon ei saanud õiguspäraselt trahvisummat nii suurendada, nagu ta seda tegi. Seda silmas pidades esitab ADM sisuliselt neli väidet, mis puudutavad trahvisumma suurendamist raskendavate asjaolude põhjal. Esiteks väidab ADM, et komisjon omistas talle vääralt kartellikokkuleppe juhi rolli. Teiseks väidab ADM, et komisjon rikkus võrdse kohtlemise põhimõtet, kui määras ADM-ile sama suurendamismäära kui HLR-ilegi. Kolmandaks leiab ADM, et komisjon rikkus võrdse kohtlemise ja proportsionaalsuse

põhimõtteid, kaldudes ADM-ile määratud suurendamismäära osas oma senisest otsustamise praktikast kõrvale. Neljandaks väidab ADM, et otsuses on rikutud põhjendamiskohustust.

B — *ADM kui kartellikokkuleppe eestvedaja*

1. Sissejuhatus

214 Otsuse põhjendustest 263–266 tuleneb, et selleks, et järeldada, et ADM koos HLR-i-ga olid kartellikokkuleppe eestvedajad, väitis komisjon sisuliselt seda, et ADM-il oli otsustav roll kartellikokkuleppe sõlmimisel ning eestvedav roll kartellikokkuleppe mitmete koosolekute läbiviimisel. Selles osas tugines komisjon kolmele erinevale tõendile.

215 Esiteks tõstis komisjon otsuse põhjendustes 263 ja 264 esile asjaolu, et 1991. aasta jaanuaris, pärast seda, kui ta oli 1990. aasta detsembris turule sisenenud, korraldas ADM mõnede peamiste sidrunhappetootjatega, st H & R-iga, HLR-iga ja JBL-iga, mitu kahepoolset kohtumist (edaspidi „ADM poolt 1991. aasta jaanuaris korraldatud kahepoolsed kohtumised"). Teiseks tugines komisjon otsuse põhjenduses 265 avaldusele, mille oli ADM endine esindaja, kes osales kartelli koosolekutel (edaspidi „ADM endine esindaja"), esitanud FBI-le Ameerika Ühendriikide ametivõimude juures toimunud konkurentsiõiguse rikkumist puudutanud menetluses, nagu see nähtub FBI koostatud ettekandest (edaspidi „FBI ettekanne"), ADM ühe teise esindaja tegevuse kohta, kes samuti osales kartelli koosolekutel (edaspidi „ADM teine esindaja"). Kolmandaks viitas komisjon otsuse põhjenduses 266 avaldusele, mille oli haldusmenetluses teinud Cerestar (edaspidi „Cerestari avaldus").

216 ADM heidab komisjonile ette, et viimane tegi kõigi nende kolme tõendi hindamisel vigu ja ei põhjendanud otsust selles osas piisavalt. Neid etteheited uuritakse iga nimetatud kolme tõendi osas eraldiseisvalt. Peale selle väidab ADM, et nende tõendite põhjal ei ole igal juhul võimalik järeldada, et ADM-il oli kartellikokkuleppes eestvedaja roll.

2. Väidetavad komisjoni vead, mis puudutavad ADM eestvedaja rolli

a) ADM poolt 1991. aasta jaanuaris korraldatud kahepoolsed kohtumised

Poolte argumendid

217 ADM leiab, et tema tegevust koosolekutel, mis toimusid 1991. aasta jaanuaris ja kus peale tema osalesid H & R, HLR ja JBL, ei saa käsitleda tõendina, mis kinnitab tema eestvedaja rolli kartellikokkuleppes. Selles osas tsiteerib ADM otsuse põhjenduse 264 väljavõtteid, kus komisjon avaldab, et „ADM ja tema konkurentide vahel veidi enne kartelli esimest mitmepoolset koosolekut toimunud kahepoolsete kohtumiste olemasolu ei ole piisav järeldamaks, et ADM oli kartellikokkuleppe algataja".

218 Igal juhul leiab ADM, et otsuses on rikutud põhjendamiskohustust. Kinnitades ise, et kahepoolsete koosolekute olemasolu ei ole piisav järeldamaks, et ADM oli kartellikokkuleppe algataja, läks komisjon vastuollu põhjenduses 263 sisalduva omaenda analüüsiga, mis puudutab nimetatud koosolekuid.

219 Komisjon palub ADM väited tagasi lükata.

Esimese Astme Kohtu hinnang

220 Tuleb märkida, et otsuse põhjenduses 263, mis puudutab ADM poolt 1991. aasta jaanuaris korraldatud kahepoolseid kohtumisi, väitis komisjon end tuginevat kahele dokumendile. Esiteks tugines komisjon ADM poolt 15. jaanuaril 1999 esitatud memorandumile, mis puudutab ADM endise esindaja ja komisjoni talituste vahel 11. detsembril 1998 toimunud kohtumist. Teiseks tugines komisjon FBI ettekandele.

221 Nende kahepoolsete kohtumiste osas, mida ADM korraldas 1991. aasta jaanuaris peamiste sidrunhappetootjatega, st H & R-iga, HLR-iga ja JBL-iga, leidis komisjon, et vaatamata asjaolule, et ADM pidas neid kohtumisi konkurentidele suunatud esitluseks, on „väga tõenäoline, et neil oli sidrunhappe kartelli loomisel (või taasloomisel) 1991. aasta märtsis otsustav roll". Komisjon avaldab, et „[a]rvestades väga lühikest aega, mis jäi nimetatud kohtumiste ja kartelli 6. märtsi 1991. aasta esimese mitmepoolse kohtumise vahele, on väga võimalik, et arutati võimaluse või kavatsuse üle luua ametlik kartell, nagu eelkõige nähtub ADM töötaja poolt koostatud aruandes kajastuvate vaidluste sisust: olgugi, et vaidluste kirjeldus jääb ebamääraseks, märgib nimetatud töötaja, et vähemalt kahel korral „halvustati" ühe konkurendi tegutsemisviisi sidrunhappesektoris. Komisjon leidis, et „[p]ahameele väljendamine konkurendi suhtes, keda süüdistati sobimatus tegevuses turul, tõendab üheselt konkurentsivastast eesmärki tuua turule rohkem distsipliini" (otsuse põhjendused 74, 75 ja 263).

222 Peale selle lisas komisjon otsuse põhjenduses 264, et „ADM ja tema konkurentide vahel veidi enne kartelli esimest mitmepoolset koosolekut toimunud kahepoolsete kohtumiste olemasolu ei ole piisav järeldamaks, et ADM oli kartellikokkuleppe algataja, kuid see on ilmne vihjet sellele".

223 Mis puudutab ADM väidet nimetatud kahepoolsete kohtumiste suhtes tehtud hindamisvigade kohta, tuleb märkida esiteks, et ta ei vaidlusta seda, et tema need kohtumised organiseeris. Seejärel ei heida ta ka komisjonile ette, et viimane on teinud ebaõigesti kokkuvõtteid dokumentidest, millele ta selles osas tugines. Seevastu väidab ADM, et nende kahepoolsete kohtumiste ainus eesmärk oli võimaldada end teistele kartellikokkuleppe pooltele tutvustada.

224 Kuigi on tõsi, nagu seda komisjon otsuse põhjenduses 264 ka rõhutab, et komisjonile nende kahepoolsete kohtumiste kohta teada olnud teave ei olnud iseenesest piisav järeldamaks, et ADM-il oli nende kohtumiste käigus kartellikokkuleppe algataja roll, võis komisjon siiski õiguspäraselt leida, et selliste kahepoolsete kohtumiste toimumine, mille ADM korraldas vahetult enne kartellikokkuleppe esimest mitmepoolset kohtumist, kujutab endast „ilmset vihjet" sellele, et ADM oli kartellikokkuleppe algataja.

225 Pelk asjaolu, et otsuse põhjenduses 264 sidus komisjon nende kahepoolsete kohtumiste olemasolu tõendusliku väärtuse ADM kartellikokkuleppe algataja rolliga, ei tähenda, et komisjon analüüsis nimetatud kohtumisi ekslikult. Hoopis vastupidi, komisjoni valitud lähenemisviis näitab, et ta analüüsis esitatud dokumente hoolikalt järeldamaks, et nende kahepoolsete kohtumiste olemasolu on kõigest ilme kaudne tõend ADM juhtiva rolli kohta kartellikokkuleppes, kuid sellest ei piisa lõplike järelduste tegemiseks.

226 Järelikult ei teinud komisjon ilmset hindamisviga, kui käsitles nende kohtumiste olemasolu täiendava tõendusmaterjalina kahe teise tõendi kõrval, millele tuginedes ta järeldas, et ADM-il oli kartellikokkuleppes juhtiv roll.

227 ADM väite osas põhjendamiskohustuse rikkumise kohta peab märkima, et otsuse põhjendusest 263 ja 264 ilmnevad institutsiooni põhjendused selgelt ja üheselt mõistetavalt. Kuigi komisjon leidis otsuse põhjenduses 263, et 1991. aasta jaanuaris ADM, H & R, HLR ja JBL vahel toimunud järjestikustel kohtumistel oli tõenäoliselt otsustav roll sidrunhappe kartellikokkuleppe sõlmimisel 1991. aasta märtsis, täpsustas komisjon otsuse põhjenduses 264 selle tõdemuse tagajärgi ADM jaoks, märkides, et ADM ja tema konkurentide vaheliste kahepoolsete kohtumiste olemasolust veidi enne kartellikokkuleppe esimest mitmepoolset kohtumist ei piisa järeldamaks, et ADM oli kartellikokkuleppe algataja, vaid see kujutab tugevat kaudset tõendit selle kohta. See täpsustus ei ole vastuoluline ega mõjuta komisjoni põhjenduste kooskõla. Seega ei saa komisjonile põhjenduste puudumist ette heita.

228 Järelikult ei ole komisjon teinud selles osas ilmseid hindamisvigu ega rikkunud põhjendamiskohustust.

b) ADM endise esindaja ütlused FBI-le

Otsuse faktilised asjaolud ja sõnastus

229 11. ja 12. oktoobril 1996 andis ADM endine esindaja ütlusi ülekuulamisel, mille viis läbi „grand jury" Ühendriikides konkurentsivastast tegevust puudutava menetluse

raames, mis viis kohtuliku kokkuleppeni (plea agreement). See ülekuulamine, millel ADM endist esindajat abistasid tema advokaadid, leidis aset pärast kohtukorralduse vastuvõtmist (compulsion order). Nimetatud ülekuulamise alusel koostas FBI 5. novembri 1996. aasta ettekande.

230 11. oktoobril 1996 Ühendriikide pädevate ametiasutuste saadetud kirjast ADM endise esindaja advokaadile tuleneb, et ülekuulamist oli taotlenud ADM, kes nõustus ülekuulamisega tingimusel, et tal on Ameerika Ühendriikide põhiseadusega antud õigus mitte vastata küsimustele, mis võivad süüstada teda ennast (viies muudatus). Selles kirjas on märgitud samuti, et enne ülekuulamist vabastasid Ühendriikide pädevad ametiasutused ADM endise esindaja kriminaalvastutusest faktiliste asjaolude osas, mille ta oma ütlustes omaks võtab, tingimusel et ta vastab esitatud küsimustele siiralt ja tõepäraselt ning et ta avaldab kogu temale teada oleva informatsiooni. Samuti märkisid Ühendriikide pädevad ametiasutused, et ADM endise esindaja ülekuulamisel antud ütlusi ei või otseselt või kaudselt kasutada kriminaalmenetluses ADM enda või tema töötajate, tütarettevõtjate või temaga seotud äriühingute vastu.

231 11. ja 12. oktoobril 1996 toimunud ülekuulamisel kirjeldas ADM endine esindaja üksikasjalikult kartelli toimimist ja sellega seotud pooli. Eeskätt kirjeldas ta kõige kõrgema taseme perioodilisi kohtumisi (niinimetatud „*master*'ite" kohtumised või „G-4/5") ning pigem tehnilisi kohtumisi (niinimetatud „*sherpa*'de" kohtumised), millest ta ka ise suures osas osa võttis. FBI ettekande lehekülgedel 21 ja 22 on toodud lõik ADM endise esindaja ütlustest, mille väljavõtteid on komisjon otsuse põhjenduses 265 tsiteerinud.

232 Komisjonis toimunud haldusmenetluse raames esitas Bayer komisjonile FBI ettekande. Peale selle küsitles komisjon ADM esindajat samuti haldusmenetluse raames toimunud 11. detsembri 1998. aasta kohtumisel komisjoni talituste ja ADM

esindajate vahel (vt otsuse põhjendus 57). Pärast seda kohtumist esitas ADM komisjonile kuupäevata memorandumi pealkirjaga „Memorandum, mis põhineb 11. detsembril 1998 komisjonis [ADM endise esindajaga kartellis] peetud vestlusele".

233 Seejärel tugines komisjon vastuväiteteatises ADM endise esindaja ütlustele, nagu need tulenevad FBI ettekandest. Peale selle liitis komisjon selle ettekande vastuväiteteatise lisadesse.

234 Vastuses vastuväiteteatisele viitab ADM oma endise esindaja poolt FBI-le antud ütlustele, et rõhutada ADM koostöö olulisust mitte üksnes komisjoni menetluses, vaid ka Ühendriikide ametiasutuste menetluses. Peale selle viitas ADM-gi mitmel korral FBI ettekandele väitmaks, et ta tegi komisjoni menetluses igakülgset koostööd, et kartellikokkuleppel oli sidrunhappe turule vaid piiratud mõju ja et trahvi arvutamisel tuleb arvestada kergendavaid asjaolusid. Selles osas tugines ADM FBI ettekandele tõendamaks, et tema arvates ei olnud tal kartellis eestvedaja rolli, isegi kui nende väidete kohaselt üritas ta komisjonile tõendada, et tema suhtes tuleb kohaldada kergendavaid asjaolusid.

235 Otsuse põhjenduses 265 tsiteeris komisjon FBI ettekannet järgnevalt:

„FBI 1996. aasta ülekuulamisel avaldas ADM [endine] esindaja kartelli kohtumistel, vihjates ühele teisele ADM esindajale samadel kohtumistel, et „G4/5 kokkuleppemehhanism tundus olevat [selle teise ADM esindaja] idee ja et 6. märtsi 1991. aasta kohtumisel Baselis, kus [sidrunhappe] kokkulepe sõnastati, oli [sellel teisel ADM

esindajal] üsna aktiivne roll". Endiselt sama kolleegi silmas pidades lisas ta, et [seda teist ADM esindajat] peeti „Targaks" ja [JBL esindaja] andis talle isegi hüüdnime „jutlustaja"."

Poolte argumendid

236 ADM väidab, et komisjon tegi vea, kui tugines FBI ettekandele kui ADM eestvedaja rolli (*leadership*) tõendavale dokumendile.

237 Esiteks väidab ADM, et komisjon ei saanud FBI ettekandele õiguspäraselt tugineda, sest see ettekanne oli osa tõendusmaterjalist, mille olid kogunud uurimist teostavad ametivõimud kolmandates riikides, kus ei kehti ühenduse õigusega tagatud menetluslik kaitse. ADM rõhutab, et ei ADM endisele esindajale ega tema advokaadile ei antud võimalust ütlusi üle vaadata, neid heaks kiita või allkirjastada.

238 Ühendriikide kohtud oleksid selliseid ütlusi pidanud olemuslikult väheusaldusväärseteks. Lisaks märgib ADM, et 10. novembri 1993. aasta otsuses kohtuasjas C-60/92: Otto (EKL 1993, lk I-5683, punkt 20) tunnistas Euroopa Kohus, et huvitatud isik võib komisjoni tähelepanu juhtida teabele, mis on kogutud siseriiklikus menetluses, kus ei kehti ühenduses tagatud kaitseõigus iseenda süüstamise vastu. Samas leidis Euroopas Kohus selles otsuses, et 18. oktoobri 1989. aasta otsusest kohtuasjas 374/87: Orkem *vs.* komisjon (EKL 1989, lk 3283) tuleneb, et komisjon — nagu ka siseriiklik ametiasutus — ei tohi seda teavet kasutada konkurentsieeskirjade rikkumist tõendava vahendina sanktsioone kaasa tuua võivas menetluses või kaudse tõendina, mis õigustab sellisele menetlusele eelneva uurimise alustamist.

239 ADM rõhutab, et ta ei väida, et Ühendriikide ametivõimud ei kohaldanud menetluslikke tagatisi. Ta märgib, et ADM endist esindajat saatis tema advokaat ja et talle anti uurimiste vastu immuunsus. Samas väidab ADM, et just kolmandates riikides toimunud menetlustes kogutud tõendid on need, mille suhtes ei saa ühenduse õigusega antud tagatisi kohaldada. Komisjon ei saa ilmselgelt kindlaks määrata dokumendi tõenduslikku väärtust, kui ta ei tea, kuidas see tõend saadi ja millised olid selle koostamisel menetluslikud tagatised, sealhulgas sellised otsustavad tegurid nagu asjaolu, kas nimetatud dokument koostati vande all või kas selle luges üle tunnistaja või tema advokaat.

240 Teiseks leiab ADM, et komisjon ei tohtinud FBI ettekandele tugineda, kuna ADM-il ei olnud antud võimalust teostada oma kaitseõigust iseenda süüstamise vastu, mida on tunnustatud eespool punktis 238 viidatud kohtuotsuses Orkem *vs.* komisjon. ADM lisab, et tähtsust ei oma asjaolu, et ADM vastu suunatud menetlustest loobumine puudutas vaid kriminaalmenetlust.

241 ADM meenutab, et asjaomased ütlused andis ADM endine esindaja, loobudes kaitseõigusest iseenda süüstamise vastu tingimusel, et Ühendriikide ametivõimud ei kasuta neid ütlusi eeskätt ADM endise esindaja või ADM enda vastu. Ometi ei andnud komisjon erinevalt Ühendriikide ametivõimudest iseenda algatatud haldusmenetluses ADM-ile võimalust teostada oma õigust mitte nõustuda iseenda süüstamisega seoses ADM endise esindaja ütlustega. ADM ei ole vastu sellele, et komisjon kasutas neid FBI ettekande väljavõtteid, mis kattuvad ADM endise esindaja antud otsese tunnistusega komisjonile. ADM rõhutab aga, et tema endise esindaja poolt komisjonile antud otsene tunnistus ei puuduta eestvedaja rolli (*leadership*) käsitlevaid punkte, millele komisjon FBI ettekandele viidates tugines. ADM ei ole rahul ka asjaoluga, et kuigi komisjon kuulas ADM endise esindaja üle isiklikult ja tal oli küllaldaselt võimalusi küsitleda teda nii otse kui ka kirjalikke küsimusi esitades, ei tõstatanud ta küsimust sellest, kas ADM oli eestvedaja, seda enam, et ta ei teinud seda ka hiljem, menetluse mistahes hetkel.

242 Kolmandaks väidab ADM, et kolmel põhjusel ei ole FBI ettekanne olemuslikult usaldusväärne.

243 Kõigepealt märgib ADM, et ettekande koostasid FBI ametnikud ja Ühendriikide riiklikud süüdistajad sooviga asja edendada. Sellised ettekanded on Ameerika Ühendriikide kohtute menetlusest kõrvale jäetud kui kuuldusel põhinevad ja seega lubamatud tõendid, sest tugevat kriminaalasja koostada soovivad uurijad ei pruugi ülekuulatud isiku ütlusi esitada ammendavalt.

244 Seejärel kordab ADM oma väidet, et ei ADM endisele esindajale ega tema advokaadile ei antud võimalust ütluseid lugeda, heaks kiita või allkirjastada, ja et kaks aastat hiljem avaldas ADM endine esindaja ristküsitluses, mis puudutas ADM endise esindaja poolt kohtuistungil Ühendriikide ametivõimude tunnistajana antud ütlusi, et ta ei olnud FBI ettekannet enne näinud. Peale selle märgib ADM, et ADM endine esindaja seadis talle sel puhul esitatud ettekande lõigu täpsuse kahtluse alla.

245 Lõpuks leiab ADM, et FBI ettekandes on ADM eestvedaja rolli osas sisemine vastuolu. ADM märgib, et kuigi komisjon tugines ettekande leheküljel 22 toodud osale, mille kohaselt ADM endise esindaja ülemus sõnastas kokkuleppe ja mängis 6. märtsi 1991. aasta esialgsel kohtumisel aktiivset rolli, on ettekande leheküljel 7 selle sama 6. märtsi 1991. aasta kohtumise osas märgitud, et „kohtumist „juhtis ilmselgelt [HLR esindaja]", keda ADM endine esindaja kirjeldab kui „peamist peategelast"".

246 ADM lisab, et 11. detsembri 1998. aasta memorandumist (vt eespool punktis 232) tuleneb, et „[HLR esindaja] tegutses selle mitteametliku grupi juhatajana", et „ADM ei osalenud peaaegu üldse" ja et „[ADM esindajad] piirdusid üksnes kuulamisega" (lk 3).

247 Neljandaks toob ADM esile ADM endise esindaja ja tema advokaadi poolt 26. veebruaril 2002 menetluse huvides antud ütlused.

248 ADM endise esindaja advokaadi ütluste osas väidab ADM, et nimetatud advokaat täpsustab, et märkmed, mida ta ise tegi ADM endise esindaja poolt FBI ülekuulamisel antud vastuste kohta, näitavad, et FBI ettekanne erineb subtiilsel, kuid olulisel määral ADM endise esindaja poolt eelkõige eestvedaja rolli (*leadership*) küsimuse osas antud vastuste tegelikust sisust. ADM märgib, et ADM endise esindaja advokaadi märkmed langevad tema esindatava ütlustega kokku, samas kui FBI ettekandes on taasesitatud ADM endise esindaja poolt kasutatud sõnu pärast sündmust.

249 Esiteks nähtub ADM endise esindaja advokaadi märkmetest, et ADM endine esindaja ütles, et teise ADM esindaja roll oli 6. märtsi 1991. aasta kohtumisel „mõõdukalt aktiivne", kuid et ta kunagi ei „üritanud juhtida". FBI ettekandes käsitletakse seda osalemist kui „aktiivset rolli", kuid selles ei kasutata eelviidatud olulist kitsendavat määrsõna.

250 Teiseks tuleneb ADM endise esindaja advokaadi märkmetest, et FBI ei küsinud AMD endiselt esindajalt, kas „G-4/G-5" kokkuleppe mehhanism oli teise ADM esindaja idee. Hulga kartellikokkulepet puudutavate küsimuste raames küsiti ADM endiselt esindajalt seda, kas „tundus, et tegemist oli [teise ADM esindaja] ideega", millele ADM endine esindaja vastas „jah". Seega puudutasid küsimused seda, kas ADM liitumine kartellikokkuleppega oli teise ADM esindaja idee ja mitte seda, kas kokkuleppe mehhanism oli nimetatud esindaja idee. Küsimus ja vastus on vähemalt

väga ebaselged ja neid ei või samastada FBI ettekandes sisalduva kindla väitega, mille kohaselt tundus G-4/G-5 kokkuleppe mehhanism olevat [teise ADM esindaja] idee". Seevastu väidab ADM, et 6. märtsi 1991. aasta kohtumisel sõnastatud kartellikokkuleppe mehhanismi puudutavate vaidluste osas nähtub ADM endise esindaja advokaadi märkmetest, et ADM endine esindaja väitis ilma mingisuguse ebaselguseta, et HLR esindaja oli see peamine osaleja, kes toetas kvoodisüsteemi. Peale selle nähtub, et teine ADM esindaja „ei võtnud palju sõna" ja et temale „oli omane kohtumistel kuulata ja jälgida seda, mis toimus". ADM rõhutab, et need tähelepanekud on kooskõlas ADM endise esindaja ütlustega, mille kohaselt teine ADM esindaja „kunagi ei üritanud juhtida" ja et „teised olid enne seda teinud".

251 Kolmandaks märgib ADM, et ADM endise esindaja advokaadi märkmed näitavad, et ADM endine esindaja ei kasutanud teise ADM esindaja suhtes sõna „Tark".

252 ADM endise esindaja ütluste osas väidab ADM, et ADM endine esindaja on samuti kinnitanud, et tal meeles olevad ütlused erinevad neist, mis on talle omistatud FBI ettekandes kolmes punktis.

253 Esiteks nähtub, et teine ADM esindaja ei aidanud 6. märtsi 1991. aasta kohtumisele peaaegu üldse kaasa ja teda ei saa selle juhiks pidada.

254 Järgnevalt ilmneb ADM endise esindaja ütlustest, et HLR esindaja kutsus teda ja teist ADM esindajat 6. märtsi 1991. aasta kohtumisele, juhtis koosolekut ja toetas aktiivselt kartellikokkuleppe mehhanismi puudutavat informatsiooni- ja järelevalvesüsteemi.

255 Sellest nähtub, et ADM endine esindaja ei mäleta, et teist ADM esindajat oleks kutsutud „Targaks", kuid talle meenub, et JBL esindaja, kes osales alates 1994. aasta maikuust kartelli koosolekutel juhatajana, kutsus teist ADM esindajat „jutlustajaks". Peale selle nähtub, et ADM endine esindaja eeldas, et neid nimesid kasutati seetõttu, et „[teine ADM esindaja] käitus üldiselt vaoshoitult ja võttis tavaliselt sõna üksnes siis, kui tal oli vaja esitada suhteliselt oluline teadaanne". Lõpuks nähtub, et väljendit „Tark" ei kasutatud teise ADM esindaja kohta.

256 Viiendaks leiab ADM, et FBI ettekanne on kokkusobimatu komisjoni enda järeldustega. ADM märgib, et otsuse põhjenduses 265 üritab komisjon, tuginedes FBI ettekandele, kujutada teist ADM esindajat kui isikut, kellel oli kartelli 6. märtsi 1991. aasta esialgsel kohtumisel eestvedaja roll, sellal kui otsuse põhjenduses 78 märgib komisjon, et selle kohtumise „korraldas ja seda juhtis [HLR] esindaja".

257 Muu hulgas väidab ADM, et 6. märtsi 1991. aasta kohtumise selline kirjeldus erineb kirjeldusest, mille komisjon esitas vastuväiteteatises. Vastuväiteteatise punktis 62 märkis komisjon, et selle kohtumise „korraldas ja seda juhtis [HLR esindaja]".

258 ADM lisab, et HLR esindaja keskne roll 6. märtsi 1991. aasta kohtumisel tuleneb ka otsuse põhjendustest 85 ja 89.

259 Komisjon palub kõik ADM argumendid tagasi lükata.

Esimese Astme Kohtu hinnang

— Sissejuhatus

260 ADM esitab kahesuguseid väiteid. Esiteks väidab ta, et tuginedes FBI ettekandele, rikkus komisjon ühenduse õiguses ette nähtud menetluslikke tagatisi. Teiseks leiab ADM, et komisjon ei hinnanud FBI ettekande sisu õigesti.

— Asjaolu, et komisjon rikkus ühenduse õiguses ette nähtud menetluslikke tagatisi

261 Selge on, et mitte ükski säte ei keela komisjonil tugineda tõendile, mis võib aidata tuvastada EÜ artiklite 81 ja 82 rikkumist ja kindlaks määrata trahvi, nagu dokument, mis, nagu antud juhul FBI ettekanne, koostati komisjoni menetlusest erinevas menetluses.

262 Siiski on vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale, tuginedes ühenduse õiguse üldpõhimõtetele, mille olemusliku osa moodustavad põhiõigused ja mida silmas pidades tuleb kõiki ühenduse õigusakte tõlgendada, tunnustatud ettevõtja õigust mitte alluda komisjoni poolt määruse nr 17 artikli 11 raames avaldatud sunnile võtta omaks rikkumises osalemine (eespool punktis 238 viidatud kohtuotsus Orkem *vs.* komisjon, punkt 35). Selle õiguse kaitsmine eeldab küsimuse ulatuse vaidlustamise puhul seda, et tuleb kontrollida, kas küsimuse adressaadi vastus võrduks tegelikkuses rikkumise üles tunnistamisega selliselt, et see riivaks kaitseõigust (vt Euroopa Kohtu 15. oktoobri 2002. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-238/99 P, C-244/99 P,

C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C-252/99 P ja C-254/99 P: Limburgse Vinyl Maatschappij jt *vs.* komisjon, EKL 2002, lk I-8375, punkt 273, ja Esimese Astme Kohtu 20. veebruari 2001. aasta otsus kohtuasjas T-112/98: Mannesmannröhren-Werke *vs.* komisjon, EKL 2001, lk II-729, punkt 64).

263 Käesoleva asja faktiline olukord erineb tõepoolest eelviidatud kohtuasjadest, kus komisjon esitas küsimusi ettevõtjatele, kel oli õiguse neile vastamisest keelduda.

264 Kui aga komisjon, nagu käesolevaski asjas, tugineb tõendite vaba hindamise raames ütlustele, mis on antud muus menetluses kui komisjoni omas, ja kui need ütlused võivad sisaldada teavet, mille esitamisest komisjonile oleks asjaomasel ettevõtjal eespool punktis 238 viidatud kohtuotsuse Orkem *vs.* komisjon kohaselt olnud õigus keelduda, on komisjon kohustatud tagama asjaomasele ettevõtjale samad menetluslikud õigused, mis on antud nimetatud kohtupraktikaga.

265 Nimetatud menetluslike tagatiste järgimine eeldab käesoleva juhtumi laadses olukorras seda, et komisjon on kohustatud omal algatusel uurima, kas esialgsel hinnangul esineb tõsiseid kahtlusi seoses asjaomaste poolte menetluslike õiguste järgimisega menetluses, kus nad selliseid ütlusi andsid. Kirjeldatud tõsiste kahtluste puudumisel tuleb asjaomaste poolte menetluslikud õigused lugeda piisavalt tagatuks, kui komisjon märgib vastuväiteteatises selgelt, lisades vajaduse korral kõnealused dokumendid teatisele juurde, et ta kavatseb nendele ütlustele tugineda. Sel moel võimaldab komisjon asjaomastel pooltel võtta seisukoht mitte üksnes nende ütluste sisu suhtes, vaid ka võimalike rikkumiste või eriliste asjaolude suhtes, mis esinesid kas ütluste andmisel või nende esitamisel komisjonile.

266 Antud asjas tuleb esiteks arvesse võtta asjaolu, et FBI ettekande esitas komisjonile ADM konkurent Bayer, kes samuti osales kartellikokkuleppes (vt eespool punkt 232), ja et ADM ei ole väitnud, et Bayer või komisjon said selle dokumendi ebaseaduslikul teel.

267 Teiseks peab tõdema, et FBI ettekanne on dokument, mille koostas Ühendriikide pädev ametiasutus salajaste kartellikokkulepete uurimisel ja mis esitati Ühendriikide kohtutele menetluses, mille esemeks oli sama kartellikokkulepe. Ei esine ühtegi välist märki, mis oleks iseenesest pidanud tekitama komisjonis kahtlusi selle dokumendi tõendusliku väärtuse osas. Mis puudutab ADM poolt antud kontekstis välja toodud asjaolu, et Ühendriikide pädevate ametivõimude 11. oktoobri 1996. aasta kirjas ADM endise esindaja advokaadile on rõhutatud, et ADM endise esindaja poolt selles ettekandes esitatud teavet ei või kasutada ei tema ega ADM vastu, siis tuleb märkida, et see reservatsioon viitas sõnaselgelt kriminaalmenetlustele Ühendriikide õiguse tähenduses ja mitte menetlustele, mida viib läbi komisjon.

268 Kolmandaks ja põhilisemalt tuleb meenutada, et komisjon viitas vastuväiteteatises oma kavatsusele sellele ettekandele tugineda ja et ta lisas selle dokumendi ka teatisele. Nii andis ta ADM-ile võimaluse võtta seisukoht mitte üksnes selle dokumendi sisu suhtes, vaid ka võimalike rikkumiste või eriliste asjaolude suhtes, mis esinesid kas ütluste andmisel, nagu on välja toodud Esimese Astme Kohtus (vt iseäranis eespool punktid 243 ja 244), või nende esitamisel komisjonile ja mille tõttu ei saanud komisjon ADM arvates ilma ühenduse õigusega tagatud menetluslikke õigusi rikkumata sellele dokumendile tugineda.

269 Ometi ei vaidlustanud ADM oma vastuses vastuväiteteatisele asjaolu, et komisjon seda dokumenti arvesse võttis. Hoopis vastupidi, ka tema tugines otseselt sellele

dokumendile, et kinnitada oma argumente, nende hulgas seda, mis puudutab küsimust, kas tal oli kartellikokkuleppes eestvedaja roll. Peale selle ei väida ADM, et ta oleks juhtinud mistahes muus haldusmenetluse staadiumis komisjoni tähelepanu FBI ettekande usaldusväärsuse puudumisele või et ta oleks taotlenud komisjonilt ADM endise esindaja ülekuulamist seoses selles ettekandes esitatu tõelevastavusega.

270 Sellises olukorras ei rikkunud komisjon ühenduse õigusega tagatud menetluslikke õigusi, tuginedes tõendite vaba hindamise raames FBI ettekandele.

— Asjaolu, et komisjon ei hinnanud FBI ettekande sisu õigesti

271 ADM väite osas, et FBI ettekandes on sisemised vastuolud (vt eespool punkt 245), tuleb tõdeda, et FBI ettekande lõigus, millele komisjon otsuses põhjenduses 265 tugines, avaldas ADM endine esindaja, et teiselt ADM esindajalt oli tulnud kokkuleppe idee ja tal oli aktiivne roll kartelli esimesel kohtumisel 6. märtsil 1991. Samuti lisas ta, et teist ADM esindajat tunti kui „Tarka" ja et JBL esindaja andis talle isegi hüüdnime „jutlustaja". Seevastu on nimetatud ettekande leheküljel 7 selle sama 6. märtsi 1991. aasta kohtumise osas täpsustatud, et „kohtumist „juhtis ilmselgelt [HLR esindaja]", keda ADM endine esindaja kirjeldab kui „peamist peategelast"".

272 Sellest tuleneb, et ADM endisel esindajal oli jäänud mulje, et ADM ja HLR esindajatel oli selle kohtumise käigus olnud otsustav roll, kuna üks (st HLR) selle kohtumise sisuliselt korraldas ja seda juhtis ning kuna teisel (st ADM-il) oli ülekaalukas roll sõlmitud kokkulepete määratlemisel.

273 Selliselt on komisjon seda dokumenti ka mõistnud. Otsuse põhjendustest 268–272 nähtub, et komisjon on leidnud, et nii ADM-il kui ka HLR-il oli kartellikokkuleppes eestvedaja roll. Otsuse põhjenduses 269 tugines komisjon selles küsimuses FBI ettekandele, olgugi et ta viitas erinevale lõigule kui see, mille tõstis esile ADM.

274 Järelikult viitab ADM FBI ettekande sisemiste vastuolude olemasolule ekslikult.

275 Mis puudutab ADM poolt välja toodud vastuolusid FBI ettekande ja ADM endise esindaja komisjonile antud ütluste vahel, nagu see tuleneb ADM esitatud memorandumist (eespool punkt 246), tuleb märkida, et isegi eeldusel, et ADM esindajate rolli kirjeldus kõnealustel kohtumistel oleks erinev sellest, mis nähtub FBI ettekandest, võis komisjon siiski õiguspäraselt FBI ettekandele tugineda, nagu on juba leitud eespool punktis 270, ja komisjonile ei saa ette heita seda, et ta pidas FBI ettekannet usaldusväärsemaks kui ADM esitatud memorandumit, mis puudutab ADM endise esindaja ülekuulamist komisjonis, mis leidis aset *in tempore suspecto.*

276 Mis puudutab ADM väidet, et otsuses ja vastuväiteteatises esitatud komisjoni enda järeldusteski esinevad vastuolud (eespool punktid 256–258), siis tuleb välja tuua, et otsuse põhjendustes 78, 85 ja 89 ning vastuväiteteatise punktis 62 märgitud, et see oli HLR esindaja, kes korraldas 6. märtsi 1991. aasta kohtumise ja juhtis seda. Siiski ei muuda see asjaolu valeks komisjoni järeldust ADM kaasjuhi rolli kohta. Mitte miski ei välista seda, et nagu antud asjaski üks osapool juhib ja korraldab kohtumist ja teisel osapoolel on selles aktiivne roll, nagu ilmneb otsuse põhjendusest 265, ega seda, et neid kaht osapoolt võib nende vastavate rollide tõttu käsitleda kartelli eestvedajatena.

277 ADM poolt esile toodud ADM endise esindaja ja tema advokaadi poolt käesoleva menetluse huvides 26. veebruaril 2002 antud ütluste osas, mis sisaldavad ADM endise esindaja poolt FBI-le antud ütlustes sisalduvast erinevat kirjeldust (eespool punktid 247–255), piisab, kui meenutada, et ADM ei väitnud komisjoni haldusmenetluses kordagi, et FBI ettekanne ei sisalda ADM endise esindaja antud ütluste täpset kirjeldust (vt eespool punkt 234). Peale selle ei teinud komisjon ilmset hindamisviga, kui andis haldusmenetluses esitatud FBI ettekandele kõrgeima tõendusliku jõu, võrreldes hilisemate ütlustega, mis anti käesoleva menetluse huvides *in tempore suspecto.*

278 Järelikult ei ole ADM tõendanud, et komisjon hindas FBI ettekande sisu valesti.

279 Kõigest eeltoodust tuleneb, et komisjon ei teinud FBI ettekande hindamisel ilmset viga.

c) Cerestari ütlused

Poolte argumendid

280 Esiteks leiab ADM, et isegi nõustudes sellega, et komisjon võib Cerestari esitatud tõenditele tugineda, viitab *sherpa*'de kohtumiste juhtimine pigem aktiivsele osalemisele kartellis, kuid mitte selle eestvedamisele (*leadership*).

281 ADM väidab, et *sherpa*'de kohtumistel osalesid iga asjaomase poole hirerhia madalama taseme esindajad. Need kohtumised toimusid alles alates 1993. aasta juunist ja nende eesmärk oli üksnes tehniliste küsimuste lahendamine (otsuse põhjendus 117). ADM tõstab esile, et tegelikkuses ei tegeletud mõnedel kohtumistel üldse mitte õigusvastase kokkuleppega, vaid kaubandusliku liidu õiguspäraste küsimustega nagu näiteks sidrunhappe teiste kasutusvõimaluste areng eesmärgiga avardada turgu ja dumpinguvastane kaebus Hiina tootjate vastu. Need kohtumised vastandusid põhiliste *master*'ite kohtumistega, mis toimusid kartellikokkuleppe kogu kehtivuse jooksul ja kus võeti vastu otsuseid sisulistes küsimustes (kvootide kindlaksmääramine, hindade tõstmine, kontrollimehhanismid, kompensatsioonimaksed).

282 Teiseks väidab ADM, et Cerestari esitatud tõendid on üldiselt kaheldavad, sest Cerestaril olev memo kohtumiste kohta ei ole tõetruu: üksikasjalikult on kirjeldatud kõigest kolme kohtumist 17st, mida Cerestar peab „võimalikeks" kartelli egiidi all peetud kohtumisteks, ja kuut Cerestaril meenunud kohtumist ei toimunudki, kui viidatakse teistelt osalistelt saadud tõenditele ja komisjoni järeldustele.

283 Kolmandaks leiab ADM, et Cerestari poolt *sherpa*'de kohtumisi puudutavad tõendid sisaldavad ekslikke andmeid. Cerestar märkis õigesti vaid ühte kohtumist kogu oma kartellis osalemise jooksul (st 15. aprillil 1994 Chicago O'Hare'i lennujaamas toimunud kohtumine) ja avaldas, et „[D] ei mäleta seda täpselt". Teiste osapoolte tunnistuste kohaselt seda kohtumist aga ei toimunud. Peale selle mainis Cerestar kolme teist kohtumist. ADM rõhutab, et muu hulgas avaldas Cerestar, et pärast 2. novembrit 1994 ta teistel kohtumistel ei osalenud, mis ei ole üllatav, sest *sherpa*'de teatud kohtumistel tegeleti ka küsimustega, mis ei puudutanud kartellikokkulepet ja komisjon ei ole neid *sherpa*'de kohtumisi ja teisi kohtumisi eristanud.

284 Neljandaks väidab ADM, et Cerestari ütlused on vastuolus ADM endise esindaja poolt komisjonile käesoleva menetluse huvides antud ütlustega. Arvestades Cerestari ütluste ebausaldusäärsust ja tema suutmatust täpsustada kuupäevi või kohti, millal või kus *sherpa'*de kohtumised tegelikkuses toimusid, tuleb usutavamaks pidada ADM endise esindaja ütlusi, mille ta andis komisjonile käesoleva menetluse huvides. ADM jätkab, et vastavalt ADM endise esindaja ütlustele puudus kokkulepitud või ametlikult määratud juht, et juhatada osalevate ettevõtjate hierarhia madalama taseme esindajate kohtumisi, ja on väär väita, et ta tegi ettepaneku ise koostada toimikud ja hinnatabelid. ADM tunnistab, et on tõsi, et tema endine esindaja viis aeg-ajalt kohtumistele ettevalmistatud materjale, kuid samuti on tõsi see, et nii toimisid ka teised osapooled. Samuti võtsid kõik osapooled osa hinnaettepanekute tegemisest. Ainsad korrad, mille osas ADM endisele esindajale meenub, et ta valmistas hinnatabelid ette teiste osapoolte jaoks, puudutasid vahetuskursi kohaldamist kokkulepitud hindade suhtes, mis leidis aga aset harva.

285 Komisjon vaidleb ADM väidetele vastu.

Esimese Astme Kohtu hinnang

286 Alustuseks tuleb märkida, et otsuse põhjenduses 266 viitas komisjon Cerestari ütlustele järgnevas sõnastuses:

„25. märtsi 1999. aasta ütlustes kinnitab Cerestar samuti, et „olgugi et tavaliselt juhtisid *master'*ite kohtumisi [HLR ja JBL esindajad], jäi [Cerestarile] selge mulje, et edasiviiv roll oli [ADM esindajal]. [ADM esindaja] juhtis *sherpa'*de kohtumisi ja valmistas üldiselt ette toimikud ja ettepanekud kokkulepitavate hinnatabelite jaoks"."

287 Edasiviiva rolli osas, mis Cerestari ütluste kohaselt ADM endisel esindajal oli kartelli kõrgetasemelistel kohtumistel (niinimetatud *master*'ite kohtumised), tuleb märkida, et ADM piirdub väitega, et tema enda ütlustest nähtuvalt ei olnud temal nende kohtumiste raames „edasiviivat rolli" ja et tema enda ütlustel on sama õiguslik väärtus, mis Cerestari ütlustelgi.

288 Tuleb tõdeda, et Cerestari esitatud kirjeldus ühtib siinkohal sellega, mille ADM endine esindaja esitas FBI ettekandes. Cerestari ütluste usaldusäärsuse osas tuleb märkida, et on selge, et Cerestaril ei olnud kartellis aktiivset rolli, kuigi seda ei ole kergendava asjaoluna arvesse võetud (vt otsuse põhjenduses 282 ja 283).

289 ADM endise esindaja rolli osas tehnilise tasemega kohtumistel (niinimetatud *sherpa*'de kohtumised) peab märkima, et Cerestar on avaldanud, et üldiselt korraldas ja juhtis neid kohtumisi ning tegi tehnilisi ettepanekuid ADM endine esindaja. Seega ei oma tähtsust asjaolu, et Cerestar esitas oma ütlustes üksikasjalikku teavet vaid mõnede kartelli kohtumiste kohta.

290 Esimese Astme Kohus on juba leidnud, et ADM ei saanud õiguspäraselt tugineda Cerestari ütluste vastuolule ADM endise esindaja ütlustega, mille ta andis komisjonile käesoleva menetluse huvides. Komisjon ei teinud ilmset hindamisviga, andes nendele ütlustele kõrgema tõendusliku jõu kui ütlustele, mis anti käesoleva kohtumenetluse huvides *in tempore suspecto.*

291 Järelikult ei teinud komisjon Cerestari ütluste hindamisel ilmset viga.

3. ADM kui kartelli eestvedaja

a) Poolte argumendid

292 Võttes aluseks komisjoni otsustuspraktika, väidab ADM, et isegi, kui eeldada, et komisjon ei teinud viga, kui tugines FBI ettekandele ja Cerestari ütlustele, võimaldavad komisjoni poolt nende dokumentide põhjal välja toodud asjaolud pigem järeldada seda, et ADM-il oli kartellis aktiivne roll, kuid mitte seda, et ADM-il oli eestvedaja roll.

293 ADM väidete kohaselt tunnistab komisjon, et ADM ei olnud kartelli algataja (otsuse põhjendus 264), ei tegutsenud müügiandmete koguja, kontrollija ja jaotajana (otsuse põhjendus 272), ei tegutsenud osapoolte vaheliste erimeelsuste lepitajana (otsuse põhjendus 270) ega sundinud ega kutsunud teisi ettevõtjaid kartellikokkuleppes osalema (otsuse põhjendus 271). Seevastu omistas komisjon kõik need elemendid pigem HLR-ile, liites neile asjaolu, et HLR juhtis ja korraldas 6. märtsi 1991. aasta esialgset kohtumist ning jätkas kohtumiste juhtimist katkematult kuni 1994. aasta maini (otsuse põhjendused 120 ja 268).

294 Seega on ADM seisukohal, et komisjon on rikkunud oma enda halduspraktikat ja võrdse kohtlemise põhimõtet.

295 Komisjon vaidleb vastu ADM väidete põhjendatusele.

b) Esimese Astme Kohtu hinnang

296 Kui rikkumise panevad toime mitu ettevõtjat, tuleb trahvisummade kindlaksmääramise raames uurida iga ettevõtja osalemise suhtelist raskusastet (eespool punktis 181 viidatud kohtuotsus Suiker Unie jt *vs.* komisjon, punkt 623), kusjuures eelkõige tuleb välja selgitada, milline oli ettevõtjate vastav roll nende rikkumises osalemise ajal (Euroopa Kohtu 8. juuli 1999. aasta otsus kohtuasjas C-49/92 P: komisjon *vs.* Anic Partecipazioni, EKL 1999, lk I-4125, punkt 150, ning Esimese Astme Kohtu 17. detsembri 1991. aasta otsus kohtuasjas T-6/89: Enichem Anic *vs.* komisjon, EKL 1991, lk II-1623, punkt 264).

297 Sellest tuleneb eelkõige, et ühe või mitme ettevõtja tegutsemist kartelli „juhina" (*chef de file*) tuleb trahvisumma arvutamisel arvestada, kuna selliselt tegutsenud ettevõtjad peavad teiste ettevõtjatega võrreldes kandma selles osas erilist vastutust (Euroopa Kohtu 16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-298/98 P: Finnboard *vs.* komisjon, EKL 2000, lk I-10157, punkt 45; eespool punktis 180 viidatud kohtuotsus Mayr-Melnof *vs.* komisjon, punkt 291).

298 Suuniste punkt 2 pealkirjaga „Raskendavad asjaolud" sisaldab mitteammendavat loetelu asjaoludest, mille esinemisel võidakse trahvi põhisummat suurendada ja mille hulgas esineb eeskätt „rikkumise eestvedamine või algatamine".

299 Antud asjas nähtub eelnevast analüüsist, et järeldamaks, et ADM-il oli koos HLR-iga kartellis eestvedaja roll, tugines komisjon, tegemata ilmset hindamisviga, kolmele erinevale asjaolule, st esiteks ADM korraldatud kahepoolsed kohtumised 1991. aasta jaanuaris, teiseks FBI ettekanne ja kolmandaks Cerestari ütlused. Need kolm kaudset tõendit, millele komisjon tugineb, viivad ühisele järeldusele, st et kartellikokkuleppe algfaasis oli ADM-il kartellikokkuleppe algataja roll ja selle kokkuleppe toimimise ajal oli ADM-il teiste kartelli pooltega võrreldes dominantne roll.

300 Kuigi on tõsi — nagu komisjon seda otsuse põhjenduses 273 ka tunnistab —, et ka teised kartellikokkuleppe pooled täitsid eestvedaja rolliga tihedalt seotud ülesandeid, ei ole ADM siiski esitanud ühtegi argumenti, millest nähtuks, et nende teiste poolte roll oli samavõrd oluline kui tema ja HLR roll. Peale selle tuleneb otsuse põhjendusest 273, et kui komisjon määras kindlaks trahvisumma suurendamise 35%, siis võttis ta arvesse asjaolu, et ka teised kartellikokkuleppe pooled täitsid eestvedaja rolliga tihedalt seotud ülesandeid.

301 ADM poolt esile tõstetud asjaolu, et komisjon omistas ka HLR-ile eestvedaja rolli, seda järeldust ei muuda (vt eespool punkt 276). Samuti ei nõrgenda asjaolu — nagu komisjon seda otsuse põhjenduses 77 ka märgib —, et mõned asjaomased pooled, nende hulgas eelkõige JBL, olid sidrunhappe turul kartellikokkuleppe loomisega juba algust teinud enne, kui ADM komisjoni poolt esile tõstetud algatusi ellu hakkas viima, järeldust, et ADM-il oli otsuse esemeks olevas kartellikokkuleppes ja eeskätt selle loomisel eestvedaja roll.

302 Järelikult ei teinud komisjon hindamisviga, leides, et ADM oli kartellikokkuleppe eestvedaja.

C — *Võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine, kuna komisjon kohaldas ADM suhtes sama suurendamismäära mida HLR suhtes*

1. Poolte argumendid

303 ADM väidab, et, isegi kui nõustuda komisjoni seisukohaga tema eestvedaja rolli suhtes, siis võrreldes ADM tegeliku rolliga kartellikokkuleppes oli HLR-il peamine

roll kokkuleppes, mis vastab tunnustele, mida komisjon teistes juhtumites käsitleb üldiselt kui kaudset tõendit eestvedaja rolli (*leadership*) suhtes. Seevastu oli ADM-il vähetähtis roll, mis on heal juhul võrreldav JBL rolliga, keda peeti kartelli aktiivseks liikmeks (vt otsuse põhjendused 120 ja 284). Seega väidab ADM vastu, et komisjon ei kohaldanud JBL suhtes raskendavat asjaolu ja rikkus seeläbi võrdse kohtlemise põhimõtet.

304 Komisjon palub hageja väide tagasi lükata.

2. Esimese Astme Kohtu hinnang

305 Esimese Astme Kohus märgib, et otsuse põhjendustest 268–272 tuleneb, et järeldamaks, et HLR-il oli kartellikokkuleppes eestvedaja roll, tugines komisjon asjaolule, et nimetatud ettevõtja esindaja korraldas ja juhtis kartelli esimest kohtumist, et ta juhtis ka teisi kohtumisi kuni 18. maini 1994 (vt otsuse põhjendus 120) ja et ta kohustus kogu oma kartellis osalemise jooksul tagama kartelli tõrgeteta toimimise, juhtides teiste kartellikokkuleppe poolte tähelepanu vajadusele hoida kartelli tegevus saladuses, selgitades Cerestarile, kui ta kartellikokkuleppega liitus, pooltevaheliste kokkulepete mehhanismi.

306 ADM osas võttis komisjon peamiselt arvesse otsustavat rolli, mis oli ADM esindajatel kartellikokkuleppe loomisel, ning ADM kui aktiivse liikme staatust kartelli toimimise ajal (vt eespool punkt 299).

307 Seega võis komisjon õiguspäraselt leida, et ADM roll kartellikokkuleppe algfaasis oli oma raskusastmelt vähemalt võrdne HLR rolliga.

308 Järelikult tuleb võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumisele tuginev väide tagasi lükata.

D — *Võrdse kohtlemise ja proportsionaalsuse põhimõtete rikkumine, kuna komisjon ei järginud ADM suhtes kohaldatud suurendamismäära osas oma senist otsustuspraktikat*

1. Poolte argumendid

309 ADM leiab, et, isegi kui nõustuda komisjoni seisukohaga tema rolli suhtes kartellis, on otsuses rikutud võrdse kohtlemise ja proportsionaalsuse põhimõtteid, kuna komisjon ei järginud oma otsustuspraktikat varasemates juhtumites, suurendades käesolevas asjas eestvedaja (*leadership*) rolli eest trahvisummat rohkem kui 25%.

310 ADM väidab, et juhtumites nagu „Kreeka praamid", „Sulami lisamaks" ning samuti — need, mis lahendati enne suuniste vastuvõtmist — „Karbipapp" ja „Propüleen" kohaldas komisjon kõigest 20–25% suurendamismäära. Üksnes raskendavate asjaolude koosmõjus, mis sisaldab eestvedamist (*leadership*), oleks sobiv kohaldada kõrgema määraga suurendamist. Eelisoleeritud torude juhtumis suurendas komisjon ABB trahvi 50% võrra, karistades sellega mitme teguri eest korraga.

311 Komisjon palub esitatud väited tagasi lükata.

2. Esimese Astme Kohtu hinnang

312 Tuleb meeles pidada, et komisjonil on trahvisummade määramisel kaalutlusõigus (Esimese Astme Kohtu 6. aprilli 1995. aasta otsus kohtuasjas T-150/89: Martinelli *vs.* komisjon, EKL 1995, lk II-1165, punkt 59). Asjaolu, et komisjon on raskendavate asjaolude puhul minevikus kohaldanud trahvide suurendamisel teatud määra, ei võta temalt õigust neid määrasid määruses nr 17 ja suunistes sätestatud piirides tõsta, kui see on vajalik, et tagada ühenduse konkurentsipoliitika rakendamist.

313 Proportsionaalsuse põhimõtte rikkumist puudutava ADM väite osa tuleb märkida, et võttes arvesse seda, et komisjon peab määrama trahvi tasemel, mis tagab piisava hoiatava mõju, siis ei ületanud komisjon oma kaalutlusõigust, leides, et ADM ja HLR eestvedaja roll kartellis õigustab neile kahele määratavate trahvide vastavate summade suurendamist 35%.

314 Võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumist puudutava ADM väite osas tuleb meenutada, et konkurentsialaste trahvide määramise õiguslik alus ei ole komisjoni otsustuspraktika, vaid selleks on määruse nr 17 artikli 15 lõige 2.

315 Öeldut silmas pidades tuleb samuti meenutada, et selle sätte kohaldamisel igas asjas on komisjon kohustatud järgima õiguse üldpõhimõtteid, mille hulgas esineb ka võrdse kohtlemise põhimõte, nagu teda ühenduse kohtud on tõlgendanud (vt eespool punkt 133).

316 Mis puudutab ADM võrdlusi komisjoni teiste otsustega trahvide valdkonnas, siis nähtub, et need otsused on võrdse kohtlemise põhimõtte seisukohalt asjakohased vaid juhul, kui on tõendatud, et nende teiste otsustega seonduvate juhtumite asjaolusid puudutavad andmed, nagu asjaomased turud, tooted, riigid, ettevõtjad ning ajavahemikud on võrreldavad käesoleva juhtumi vastavate andmetega (vt selle kohta Esimese Astme Kohtu 13. jaanuari 2004. aasta otsus kohtuasjas T-67/01: JCB Service *vs.* komisjon, EKL 2004, lk II-49, punkt 187).

317 Hageja ei ole esitanud piisavaid tõendeid, mis võimaldaksid järeldada, et need tingimused olid antud juhul täidetud. Iseäranis tuleb märkida, et ADM ei tugine „sidrunhappe" juhtumi otsuse kaasaegsetele otsustele. Igal juhul tuleb rõhutada, et komisjon peab trahvisumma kindlaksmääramiseks tagama oma tegevuse hoiatava iseloomu. Seega võib eeskätt kartelli eestvedaja puhul raskendavate asjaolude alusel määratud trahvide taseme märkimisväärset tõstmist pidada õigustatuks, et tagada konkurentsieeskirjade täielikku järgimist.

318 Järelikult tuleb võrdse kohtlemise ja proportsionaalsuse põhimõtete rikkumisele tuginevad väited tagasi lükata.

E — *Põhjendamiskohustuse rikkumine raskendavate asjaolude hindamisel*

319 ADM on seisukohal, et otsuse põhjendused on ebapiisavad, sest selles ei ole märgitud, millistel põhjustel komisjon kohaldas ADM suhtes raskendavaid asjaolusid ja millistel põhjustel ta pidas vajalikuks määrata suurendamismääraks 35%.

320 Komisjon leiab, et ta on oma otsust põhjendustes 263–267 piisavalt põhjendanud.

321 Esimese Astme Kohus meenutab eespool punktides 117 ja 118 viidatud kohtupraktikat ning märgib, et käesolevas asjas nähtub otsuse põhjendustest 263–265, et komisjon esitas hindamiselemendid, mille põhjal ta leidis, et ADM täitis kartelli eestvedaja rolli. Peamiselt arvestas komisjon otsustavat rolli, mida täitsid ADM esindajad kartelli loomisel ja aktiivse liikmena selle toimimisel. Lisaks tuleneb kohaldatud suurendamismäära olulisuse osas otsuse põhjendusest 273, et komisjon arvestas asjaolu, et ka teised kartelli pooled täitsid tavaliselt eestvedaja rolliga seotud ülesandeid.

322 Antud olukorras ei saa komisjonile ette heita seda, et ta ei esitanud piisavat põhjendust raskendavate asjaolude alusel kohaldatud 35% suurendamismäära kohaldamise kohta.

323 Järelikult tuleb põhjendamiskohustuse rikkumisele tuginev väide tagasi lükata.

324 Kõike eeltoodut arvesse võttes peab tõdema, et ADM väited trahvisumma suurendamise kohta raskendavate asjaolude alusel tuleb tagasi lükata.

VI — *Kergendavad asjaolud*

A — *Esialgne tähelepanek*

325 Komisjoni poolt kergendavate asjaolude hindamise osas tõstab ADM esile hindamisvead, mis on seotud esiteks kartellikokkuleppes osalemise lõpetamisega pärast pädevate ametivõimude esimest sekkumist, teiseks kahjuhüvitiste arvestamata jätmisega ja kolmandaks toimimisjuhendi vastuvõtmisega ADM poolt.

B — *Kartellikokkuleppes osalemise lõpetamine kohe, kui pädevad ametiasutused sekkusid*

1. Poolte argumendid

326 ADM väidab, et suuniste punkti 3 kolmandas taandes tunnustatakse, et rikkumise lõpetamine kohe, kui komisjon sekkub, on üks kergendav asjaolu, kuid et käesolevas asjas tema puhul seda ei arvestatud.

327 Lisaks väidab ta, et käesoleva juhtumi asjaolud on peaaegu samased aminohapete juhtumi omadega (komisjon 7. juuni 2000. aasta otsus 2001/418/EÜ EÜ asutamislepingu artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 menetluse kohta (juhtum COMP/36.545/F3 — Aminohapped) (EÜT 2001, L 152, lk 24), edaspidi

„aminohapete juhtum"), milles komisjon vähendas trahvi 10% võrra. Lisaks viitab ADM eespool punktis 35 viidatud kohtuotsusele Asea Brown Boveri *vs.* komisjon (punkt 238), milles Esimese Astme Kohus leidis, et trahvi tuleb vähendada ettevõtjate puhul, kes tegid komisjoniga koostööd, et kartellikokkulepet lõpetada.

328 Lõpuks esineb juhtumeid, vastupidi komisjoni väitele, kus kartellikokkulepe jätkus pärast pädevate ametiasutuste sekkumist.

329 ADM järeldab sellest, et komisjon rikkus proportsionaalsuse ja võrdse kohtlemise põhimõtteid.

330 Komisjon leiab, et salajase kartellikokkuleppe lõpetamine siis, kui see on avastatud, ei vääri mingisugust hüvitust ja et seega ei ole mingit õigust seda lõpetamist trahvisumma kindlaksmääramisel arvesse võtta.

2. Esimese Astme Kohtu hinnang

331 Suuniste punkt 3 pealkirjaga „Kergendavad asjaolud" näeb ette trahvi põhisumma vähendamise, kui ilmnevad kergendavad asjaolud, nagu näiteks rikkumise lõpetamine kohe, kui komisjon sekkub (eriti kui ta teostab kontrolli).

332 Sellega seoses tuleb siiski kõigepealt meenutada, et EÜ artikkel 3 näeb konkurentsivõimelise ühisturu loomise eesmärgil ette, et ühenduse tegevus hõlmab süsteemi, mis tagab, et konkurentsi siseturul ei kahjustata. Selle süsteemi elluviimise peamine vahend on EÜ artikli 81 lõige 1, millega keelatakse kõik sellised ettevõtjatevahelised kokkulepped, ettevõtjate ühenduste otsused ja kooskõlastatud tegevus, mis võivad mõjutada liikmesriikidevahelist kaubandust ning mille eesmärgiks või tagajärjeks on takistada, piirata või kahjustada konkurentsi ühisturu piires.

333 Seejärel tuleb meenutada, et komisjon peab järgima üldist poliitikat, mis peab konkurentsi valdkonnas asutamislepinguga kehtestatud põhimõtteid rakendama ja juhendama ettevõtjate käitumist selles küsimuses, kui ka uurima ning karistama üksikuid rikkumisi. Selleks on komisjonil pädevus kehtestada trahve neile ettevõtjatele, kes tahtlikult või hooletusest panevad toime EÜ artikli 81 lõike 1 rikkumise (vt selle kohta eespool punktis 47 viidatud kohtuotsus Musique diffusion française jt *vs.* komisjon, punkt 105).

334 Sellest tuleneb, et komisjon peab trahvisumma määramiseks rikkumise raskusastme hindamisel arvesse võtma mitte üksnes konkreetse juhtumi asjaolusid, vaid ka rikkumise konteksti, ja tagama, et tema tegevusel oleks hoiatav laad (vt selle kohta eespool punktis 47 viidatud kohtuotsus Musique diffusion française jt *vs.* komisjon, punkt 106). Tegelikult võimaldab ainult nende asjaolude arvesse võtmine tagada komisjoni tegevusele täieliku tõhususe, et säilitada kahjustamata konkurentsi ühisturul.

335 Suuniste punkti 3 kolmandas taandes sisalduva sätte puhtalt tekstiline analüüs võib jätta mulje, et ainuüksi rikkujapoolne rikkumise lõpetamine kohe, kui komisjon sekkub, kujutab endast üldist ja reservatsioonideta kergendavat asjaolu. Nimetatud

sätte selline tõlgendamine vähendaks tõhusa konkurentsi säilitamist võimaldavate sätete kasulikku mõju, kuna ta nõrgendaks nii võimalikku karistust EÜ artikli 81 rikkumise eest kui ka sellise karistuse hoiatavat mõju.

336 Erinevalt teistest kergendavatest asjaoludest ei ole see asjaolu omane rikkuja subjektiivsele eripärale ega ka konkreetse juhtumi asjaoludele, kuna see tuleneb peamiselt komisjoni välisest sekkumisest. Nii ei saa komisjoni sekkumise tagajärjel rikkumise lihtsalt lõpetamist samastada rikkuja enda iseseisva algatusega, vaid see on üksnes sellele sekkumisele vastav sobiv ja normaalne reaktsioon. Lisaks hindab see asjaolu üksnes seda, et rikkuja on tulnud tagasi seadusliku tegevuse juurde ning see ei tee veel komisjoni uurimise läbiviimist hõlpsamaks. Lõpuks ei saa selle asjaolu väidetavat kergendavat laadi õigustada üksnes rikkumise lõpetamise õhutamisega, ja seda eriti arvestades eelnevaid sedastusi. Sellega seoses tuleb märkida, et pärast komisjoni esimest sekkumist rikkumise jätkamise käsitlemine raskendava asjaoluna (vt selle kohta Esimese Astme Kohtu 20. märtsi 2002. aasta otsus kohtuasjas T-28/99: Sigma Tecnologie *vs.* komisjon, EKL 2002, lk II-1845, punktid 102 jj) kujutab endast juba õigustatult rikkumise lõpetamise õhutamist, kuid mis erinevalt kõnealusest kergendavast asjaolust ei vähenda karistust ega selle karistuse hoiatavat mõju.

337 Järelikult, tunnustades kergendavana asjaolu, et rikkumine lõpetatakse kohe, kui komisjon sekkub, kahjustab see õigustamatult EÜ artikli 81 lõike 1 kasulikku mõju, vähendades nii karistust kui ka selle karistuse hoiatavat mõju. Seega ei saanud komisjon võtta endale kohustust käsitleda kergendava asjaoluna rikkumise lihtsat lõpetamist kohe, kui ta on sekkunud. Seetõttu tuleb suuniste punkti 3 kolmandas taandes esinevat sätet tõlgendada kitsalt, et see ei oleks vastuolus EÜ artikli 81 lõike 1 kasuliku mõjuga.

338 Seega tuleb seda sätet tõlgendada nii, et üksnes konkreetse juhtumi asjaolud, milles toimub rikkumise lõpetamine kohe, kui komisjon sekkub, võivad õigustada selle viimati nimetatud asjaolu arvestamist kergendava asjaoluna (vt selle kohta eespool punktis 35 viidatud kohtuotsus ABB Asea Brown Boveri *vs.* komisjon, punkt 213). Järelikult leiab ADM ekslikult, et komisjoni otsus on õigusvastane seetõttu, et suuniste kohaselt oleks komisjon pidanud omal algatusel arvestama ADM poolset rikkumise lõpetamist kohe, kui komisjon oli sekkunud.

339 Samas võib ADM poolt välja toodud õigusvastasust tõlgendada kui viidet rikkumise lõpetamise arvestamata jätmisele konkreetse juhtumi kontekstis.

340 Käesolevas asjas tuleb siiski meenutada, et kõnealune rikkumine puudutab salajast kartellikokkulepet, mille esemeks on hindade kindlaksmääramine ja turgude jagamine. Seda tüüpi kokkulepe on EÜ artikli 81 lõike 1 punktides a ja c otseselt keelatud ja kujutab endast eriti rasket rikkumist. Seega pidid pooled teadma oma käitumise ebaseaduslikku laadi. Kartellikokkuleppe salajane laad kinnitab asjaolu, et pooled olid teadlikud oma tegevuse ebaseaduslikkusest. Seetõttu leiab Esimese Astme Kohus, et ei ole mingit kahtlust, et pooled panid rikkumise toime tahtlikult.

341 Esimese Astme Kohus on juba otseselt sedastanud, et tahtlikult toime pandud rikkumise lõpetamist ei saa käsitleda kergendava asjaoluna, kui selle lõpetamise tingis komisjoni sekkumine (Esimese Astme Kohtu 11. märtsi 1999. aasta otsused kohtuasjades T-156/94: Aristrain *vs.* komisjon, EKL 1999, lk II-645, punkt 138, ja T-157/94: Ensidesa *vs.* komisjon, EKL 1999, lk II-707, punkt 498).

342 Eelnevat arvestades leiab Esimese Astme Kohus, et käesolevas asjas ei saa lugeda kergendavaks asjaoluks seda, et ADM lõpetas rikkumise kohe, kui konkurentsiasutus sekkus.

343 Seda järeldust ei mõjuta asjaolu, et käesolevas asjas lõpetas ADM kõnealuse konkurentsivastase tegevuse pärast Ühendriikide konkurentsiasutuste sekkumist, mitte aga pärast komisjoni sekkumist (põhjendused 128 ja 193). See, et ADM lõpetas igasuguse rikkumise pärast Ühendriikide konkurentsiasutuste esimest sekkumist, ei muuda seda lõpetamist rohkem kaalutletuks kui siis, kui ADM oleks rikkumise lõpetanud kohe, kui sekkus komisjon.

344 ADM toob oma argumentide toetuseks esile ka eespool punktis 35 viidatud kohtuotsuse ABB Asea Brown Bovery *vs.* komisjon (punkt 238), kuna Esimese Astme Kohus leidis selles otsuses, et trahvi tuleb vähendada nendel ettevõtjatel, kes tegid eelnevalt komisjoniga koostööd, et kartellikokkulepet lõpetada. Sellega seoses piisab rõhutamisest, et see kohtuotsus ei võimalda järeldada, et igas olukorras tuleb kergendavaks asjaoluks lugeda seda, kui hageja on rikkumise lõpetanud kohe, kui konkurentsiamet sekkub. Lisaks esitatakse ADM poolt viidatud kohtuotsuse lõigus põhimõte, mille kohaselt tuleb seda asjaolu arvesse võtta siis, kui süüdistatud ettevõtja käitumine võimaldas komisjonil rikkumist kergemini tuvastada ja olenevalt olukorrast see ka lõpetada. See asjaolu tähendab süüdistatud ettevõtja initsiatiivi, mis läheb kaugemale lihtsast rikkumise lõpetamisest kohe, kui komisjon on sekkunud. Järelikult ei võimalda see kohtupraktika eespool esitatud analüüsi kahtluse alla seada.

345 Mis puudutab Aminohapete juhtumit (vt eespool punkt 327), millele ADM viitab, et tõendada võrdse kohtlemise ja proportsionaalsuse põhimõtete rikkumist, siis leiab Esimese Astme Kohus esiteks, et halduspraktika ei saa tuleneda vaid ühest juhtumist. Lisaks sellele tuleb meenutada, et ainuüksi asjaolu, et komisjon hindas oma varasemas otsuste tegemise praktikas teatud käitumist teataval viisil, ei tähenda, et ta oleks kohustatud sama hinnangu andma hilisemat otsust vastu võttes (vt

analoogiliselt Esimese Astme Kohtu 17. detsembri 1991. aasta otsus kohtuasjas T-7/89: Chemicals *vs.* komisjon, EKL 1991, lk II-1711, punkt 357; eespool punktis 180 viidatud kohtuotsus Mayr-Melnhof, punkt 368, ja eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus LR AF 1998 *vs.* komisjon, punktid 234 ja 337). Lõpuks ja igal juhul leiab Esimese Astme Kohus, et see juhtum ei võimalda kahtluse alla seada eespool esitatud ühest peamisest ühenduse eesmärgist tulenevat analüüsi ega ka eespool punktis 341 viidatud kohtuotsustest Aristrain *vs.* komisjon ja Ensidesa *vs.* komisjon tulenevat kohtupraktikat, kuna see esitab üksnes komisjoni hinnangu.

346 Seetõttu ei saa eespool esitatud põhjustel lugeda käesolevas asjas eksimuseks seda, et kergendava asjaoluna ei võetud arvesse rikkumise lõpetamist pärast Ühendriikide konkurentsiasutuste sekkumist.

C — *Kahjuhüvitise arvestamata jätmine*

1. Poolte argumendid

347 ADM hindab teistele kui Ühendriikide ostjatele makstud kahjuhüvitisteks ligikaudu 15,7 miljonit dollarit. Ta leiab, et sellest summast on 6,8–11,7 miljonit dollarit seotud ostudega Euroopa Liidus. ADM on seisukohal, et komisjon eksis, kui leidis, et ta ei olnud kohustatud arvestama tsiviilhagide raames tasutud kahjuhüvitisi (otsuse põhjendus 335). ADM väidab, et komisjon oleks pidanud seda arvestama kergendava asjaoluna.

348 Komisjon palub see väide tagasi lükata.

2. Esimese Astme Kohtu hinnang

349 ADM poolt kergendava asjaoluna esile tõstetud maksed on seotud kahjuhüvitistega, mida ADM maksis teistele kui Ühendriikide ostjatele ja millest üks osa vastab ostudele Euroopa Liidus. Kuna ADM süüdimõistmine Ühendriikides hõlmab kolmekordsete kahjuhüvitiste maksmist, sisaldavad ADM poolt esile tõstetud kahjuhüvitised potentsiaalselt mitte üksnes pelka kahjude hüvitamist, vaid ka karistust.

350 Kahjuhüvitiste kui karistuse osas (kolmekordsed kahjuhüvitised) leiab Esimese Astme Kohus, et nende kahjuhüvitiste maksmine ei ole kergendav asjaolu, mida komisjon pidi antud juhul arvestama. ADM poolt Ühendriikides karistusena määratud summa tasumine ei ole muud kui Ühendriikides läbiviidud menetluste tagajärg. See tasumine ei puuduta ADM eripärasust ning see ei ole piisavalt seotud faktidega, mida komisjon peab teadma. Järelikult ei saa selle karistuse tasumine seada kahtluse alla toimepandud rikkumise olemasolu ja raskust.

351 Asjaomaste kahjuhüvitiste kui Euroopa Liidu ostjate hüvitiste osas leiab Esimese Astme Kohus, et asjaomastel menetlustel ja ühelt poolt komisjoni ning teiselt poolt Ühendriikide ametivõimude nõutud maksetel ei ole ilmselgelt samad eesmärgid. Kui esimesel juhul on komisjoni eesmärk trahvi teel karistada konkurentsiõiguse rikkumise eest ühenduses või EMP-s, siis teisel juhul on Ühendriikide ametivõimude eesmärk maksta ADM tegevuse tõttu kannatanutele kahjutasu. Järelikult ei ole nende kahjuhüvitiste maksmine piisavalt seotud faktidega, mida komisjon peab teadma.

352 Seega ei pidanud komisjon trahvisumma kindlaksmääramisel arvestama asjaolu, et ADM oli Ühendriikides esitatud hagide raames juba kahjuhüvitisi maksnud.

353 Siiski leiab ADM, et jättes EMP-s asukohta omavate sidrunhappe ostjatele makstud kahjuhüvitised kergendava asjaoluna arvestamata, rikkus komisjon võrdse kohtlemise põhimõtet seeläbi, et ta ei järginud oma praktikat sarnastes juhtumites.

354 Esimese Astme Kohus märgib selles osas, et ADM tuletab sellise praktika olemasolu üksnes ühest juhtumist, st Eelisoleeritud torude juhtumist (komisjoni 21. oktoobri 1998. aasta otsus 1999/60/EÜ EÜ artikli [81] kohaldamismenetluse kohta (IV/35.691/E-4 — Eelisoleeritud torud) (EÜT 1999, L 24, lk 1). Ainult ühe juhtumi esiletoomine ei võimalda tõendada komisjoni praktika olemasolu ja ADM ei ole tõendanud nende kahe juhtumi võrreldavust. ADM ei viita millegagi, kuidas on antud juhul tema kahjuhüvitis eelviidatud juhtumis kõne all olevaga samalaadne, st oluline ja sektori ühe tootjaga ja tema omanikuga piirnev. Peale selle, nii nagu on meenutatud eespool punktis 345, ainuüksi asjaolu, et komisjon hindas oma varasemas otsuste tegemise praktikas teatud käitumist teataval viisil, ei tähenda, et ta oleks kohustatud sama hinnangu andma hilisemat otsust vastu võttes.

355 Järelikult tuleb tagasi lükata väide, mis tuleneb võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumisest, kuna otsuses ei ole järgitud praktikat, mille kohaselt kujutavad asjaomase turu ostjatele makstud kahjuhüvitised endast kergendavat asjaolu.

D — *Toimimisjuhendi vastuvõtmine ADM poolt*

1. Poolte argumendid

356 ADM väidab, et komisjon oleks pidanud trahvi arvutamisel arvesse võtma seda, et ADM oli oma ettevõtte sees kehtestanud range ja püsiva konkurentsieeskirjadega vastavusse viimise programmi, eeskätt võtnud vastu toimimisjuhendi, mis on suunatud kõigile tema töötajatele, ja loonud spetsialiseeritud osakonna.

357 Lisaks on konkurentsieeskirjadega vastavusse viimise programmi vastuvõtmine, uue juhtkonna ametisse seadmine ning rikkumisega seotud kõrgete ametnike vallandamine tõendid ettevõtja siirast kahetsusest. Lisaks rõhutab ADM, et kuni selle hetkeni ei olnud teda ühenduse konkurentsiõiguse alusel kordagi süüdi mõistetud. Sellest järeldab ADM, et komisjon rikkus proportsionaalsuse põhimõtet.

358 Komisjon palub see väide tagasi lükata.

2. Esimese Astme Kohtu hinnang

359 Konkurentsieeskirjadega vastavusse viimise programmi vastuvõtmise osas on kohus juba leidnud, et kuigi on oluline, et ettevõtja võtaks kasutusele meetmeid takistamaks ühenduse konkurentsiõiguse edasiste rikkumiste toimepanemist tema töötajate poolt, ei muuda see asjaolu midagi tuvastatud rikkumise olemasolus. Seega

ei ole komisjon kohustatud seda elementi kergendava asjaoluna arvesse võtma, eriti kuna käesolevas asjas on tegu EÜ artikli 81 lõike 1 ilmse rikkumisega (eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, punkt 373, eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients *vs.* komisjon, punktid 280 ja 281, ning eespool punktis 35 viidatud kohtuotsus ABB Asea Brown Boveri *vs.* komisjon, punkt 221).

360 Seega tuleb ka see väide tagasi lükata.

VII — *ADM koostöö haldusmenetluses*

A — *Sissejuhatus*

361 Koostöö kohta haldusmenetluses esitab ADM sisuliselt neli väidet. Esiteks väidab ADM, et rikutud on koostööteatist, mis tõi kaasa ka õiguspärase ootuse põhimõtte rikkumise, kuna komisjon ei sedastanud, et ADM esitas esimesena määravaid tõendeid, mis tõendavad kartellikokkuleppe olemasolu. Teiseks toob ADM välja õiguspärase ootuse põhimõtte rikkumise, kuna komisjon andis ADM-ile põhjendatud ootusi selle kohta, et ta kohaldab tema suhtes koostööteatise peatükki B. Kolmandaks väidab ADM, et komisjon rikkus võrdse kohtlemise põhimõtet seeläbi, et kohtles ADM ja Cerestari erinevalt. Neljandaks leiab ADM, et komisjon rikkus võrdse kohtlemise ja proportsionaalsuse põhimõtteid seeläbi, et ta piirdus trahvi vähendamisega 50%.

362 Enne nende väidete põhjendatuse hindamist tuleb kokku võtta komisjoni hinnang ettevõtjate koostööle, mis on esitatud otsuse põhjendustes 294–326.

363 Kohaldades esiteks koostööteatise peatükki B (vt eespool punkt 6), vähendas komisjon „väga oluliselt" 90% võrra Cerestari trahvisummat, mis talle oleks määratud koostöö puudumise korral. Selles kontekstis tunnistas komisjon, et nimelt Cerestar oli see ettevõtja, kes esitas 29. oktoobril 1998 komisjoni talitustega toimunud kohtumisel esimesena määravaid tõendeid, mis tõendavad kartelli olemasolu. Ta lisab, et „29. oktoobri 1998. aasta kohtumisel [Cerestari poolt] esitatud andmed, mis vastavad nendele, mis esinevad hiljem tema 25. märtsi 1999. aasta kirjalikes ütlustes, olid piisavad, et tõendada kartellikokkuleppe olemasolu, ja need esitati komisjonile enne, kui ADM need oli esitanud" (otsuse põhjendus 306). Seetõttu lükkas komisjoni tagasi ADM argumendid, mis tulenesid sellest, et ADM täitis koostööteatise peatükis B sätestatud tingimusi, et tema trahvisummat „väga oluliselt vähendada", lisades samas, et „ADM oli kartellikokkuleppe üks eestvedajatest" (otsuse põhjendused 305–308).

364 Lisaks, kohaldades koostööteatise peatükki D, vähendas komisjon ADM trahvisummat „oluliselt" 50% võrra. Selle raames arvestas komisjoni asjaolu, et 11. detsembril 1998 toimunud kohtumisel esitas ADM talle kartellikokkuleppe kohta suulise aruande ja et 15. jaanuaril 1999 esitas saatis ADM talle kirjaliku avalduse, kinnitades seda aruannet. Komisjon möönis, et „ADM esitatud teave oli üksikasjalik ja et ta kasutas seejärel seda oma uurimises väga laias ulatuses". Koos Cerestarilt saadud informatsiooniga oli see teave tarvilik informatsiooninõuete koostamisel, mis aitasid oluliselt kaasa sellele, et panna teisi asjaomaseid pooli kartellikokkuleppes osalemist üles tunnistama. Peale selle leidis komisjon, et „ADM-il oli võimalik esitada komisjonile rikkumise kaasaegseid dokumente ja eeskätt käsikirjalisi märkmeid, mis olid tehtud kartelli kohtumistel, ning hinnajuhiseid, mis olid seotud kartelli liikmete tehtud otsustega" (otsuse põhjendused 312–315).

B — *Asjaolu, et ADM esitas esimesena määravaid tõendeid, mis tõendavad kartellikokkuleppe olemasolu*

1. Poolte argumendid

365 ADM leiab, et komisjon ei kohaldanud koostööteatist õigesti ning rikkus seeläbi õiguspärase ootuse põhimõtet. Ta väidab, et talle määratud trahvisumma vähendamine 50% võrra koostööteatise peatüki D sätete alusel ei ole piisav. Ta on vastupidiselt komisjoni sedastusele otsuse põhjenduses 308 seisukohal, et ADM oli see, kes esitas esimesena määravaid tõendeid, mis tõendavad kartellikokkuleppe olemasolu koostööteatise peatüki B punkti b tähenduses. Seevastu, vastupidi sellele, mida komisjon on leidnud otsuse põhjenduses 305, ei olnud Cerestari poolt 29. oktoobril 1998 komisjoni talitustega toimunud kohtumisel esitatud tõendid määravad koostööteatise nimetatud sätte tähenduses.

366 Esiteks ei esitanud Cerestar mingit teavet kartellikokkuleppe kohta enne 12. maid 1992. aastat, mil ta end sellega sidus. See, mida komisjon teadis kartellikokkuleppe kohta enne 12. maid 1992. aastat, tulenes eeskätt ADM poolt esitatud teabest.

367 Teiseks ei ole Cerestari poolt 18. märtsil 1999 antud ütlused kartelli kohtumiste kuupäevade ega selle osaliste osas ei määravad ega täpsed. Ta suutis tuvastada 32 kohtumist, mis leidsid aset 14. novembrist 1991 (enne Cerestari liitumist kartellikokkuleppega) 17. juulini 1996 (palju pärast kartelli laialisaatmist). Cerestar avaldas, et nendest kohtumistest üheksa olid kartelli kohtumised, mis kindlasti toimusid, kaheksa olid „võimalikud" kohtumised ja viisteist ei olnud kartelli kohtumised või „see oli väga vähe tõenäoline, et nad seda olid". Kindlaks tehti kolme kohtumise osalejad 17-st kohtumisest, mis kuulusid „kindlate" või „võimalike"

kartelli kohtumiste hulka. Vastavalt teiste asjaomaste poolte tunnistustele ja komisjoni sedastustele tegelikkuses kuus selliselt tuvastatud kohtumist ei toimunud.

368 Kolmandaks möönis Cerestar hiljem komisjonile 7. mail 1999 saadetud kirjas, et pärast sügavamat uurimist selgus, et mõned tuvastatud kohtumistest tegelikkuses aset ei leidnud.

369 Neljandaks on Cerestari ütlused kohtumiste eesmärgi osas ebamäärased ja vähe määravad. Mitte mingit teavet ei ole esitatud hindade ja kvootide kohta (välja arvatud Cerestarile endale määratud kvoodid).

370 Viiendaks ei ilmne selgelt, kas Cerestar esitas sarnaselt ADM-iga komisjonile tõendi otsese tunnistaja ütluse vormis. Cerestar ei ole siiski pidanud vajalikuks oma 29. oktoobri 1998. aasta suulisi ütlusi edasi täpsustada ega selgitada.

371 Kuuendaks puudutas komisjoni 3. märtsi 1999. aasta üksikasjalikum ja ADM väidetele tuginev informatsiooninõue Cerestari ennast. Cerestaril oli enne oma lõpliku 25. märtsi 1999. aasta (18. märtsi 1999. aasta kuupäevaga) seisukoha komisjonile edastamist võimalus uurida informatsiooninõuet, mis viitas kohtumiste kindlaksmääratud kuupäevadele ja kohtadele ja mis põhines ADM koostööl.

372 Seevastu leiab ADM, et tema esitatud tõendid olid määravad. ADM toonitab, et 11. detsembri 1998. aasta kohtumisel andis ta komisjonile esmase tunnistuse, esitas värske dokumentaalse tõendi ning dokumendid, mis tõendavad kartelli korraldamise

kokkuleppe raamistikku ja rakendamist. Nii nagu komisjongi seda otsuse põhjendustes 313 ja 314 möönis, tulenesid ADM esitatud tõendusmaterjalist mitmed täpsed üksikasjad, mis puudutasid kohtumisi, osalejaid, kompensatsiooni- ja kontrollimehhanismi, hindasid ja kvoote.

373 Komisjon palub esitatud väited tagasi lükata.

2. Esimese Astme Kohtu hinnang

374 Koostööteatise peatükk B pealkirjaga „Trahvi määramata jätmine või selle summa väga oluline vähendamine" sätestab:

„Ettevõtja, kes

„a) teavitab komisjoni salajasest kartellist enne, kui komisjon on oma otsuse alusel alustanud kartellis osalevate ettevõtjate uurimist, tingimusel, et komisjonil ei ole veel teavitatud kartelli olemasolu tõendamiseks piisavalt teavet;

b) esitab kartelli olemasolu tõendavaid määravaid tõendeid esimesena;

c) on lõpetanud osaluse õigusvastases tegevuses hiljemalt kartellist teatamise hetkeks;

d) esitab komisjonile kogu vajaliku teabe ning samuti kõik tema valduses olevad kartelli puudutavad dokumendid ja tõendid ning jätkab pidevat ja igakülgset koostööd kogu uurimise vältel;

e) ei ole sundinud teisi ettevõtjaid kartellis osalema ega ole õigusvastases tegevuses omanud algatavat või määravat rolli,

trahvisummat, mis oleks määratud koostöö puudumisel, vähendatakse 75% või jäetakse see üldse määramata."

375 Koostööteatise peatüki B sõnastusest tuleneb, et ettevõtja trahvisummat vähendatakse väga oluliselt või jäetakse see üldse määramata selle sätte tähenduses üksnes siis, kui ettevõtja täidab kumulatiivselt kõik selle teatise peatüki B punktides a–e sätestatud tingimused.

376 Antud asjas piisab, kui tõdeda –nii nagu komisjon seda otsuse põhjenduses 308 on märkinud —, et igal juhul ei saanud ADM trahvi koostööteatise peatüki B alusel vähendada või seda määramata jätta. ADM ei täitnud ettenähtud kumulatiivsetest tingimustest ühte, st tingimust, mis on sätestatud peatüki B punktis e, mille kohaselt trahvi ei vähendata ega jäeta seda määramata ettevõtjal, kes omas „õigusvastases tegevuses [...] algatavat või määravat rolli".

377 Nii nagu on leitud eespool punktis 302, ei teinud komisjon hindamisviga, kui leidis, et ADM-il oli kartellikokkuleppes eestvedaja roll. Isegi kui koostööteatises, suunistes ja otsuses ei ole selles osas kasutatud sarnaseid sõnu, tuleneb koostööteatise peatüki B punkti e sisust, et komisjon ei vähenda trahvi väga oluliselt ega jäta seda üldse määramata, kui asjaomasel poolel oli kartellikokkuleppes eriti määrav roll nagu näiteks eestvedaja, õhutaja või kihutaja roll.

378 Seega peab tõdema, et väited, mis tuginevad koostööteatise ning õiguspärase ootuse põhimõtte rikkumisele selles, et ADM esitas kartellikokkuleppe olemasolu tõendamiseks määravaid tõendeid esimesena, on kehtetud ilma, et oleks vaja uurida, kas komisjon leidis õiguspäraselt, et just Cerestar esitas kartellikokkuleppe olemasolu tõendamiseks määravat teavet esimesena.

379 Järelikult tuleb väited, mis tuginevad koostööteatise ja õiguspärase ootuse põhimõtte rikkumisele, tagasi lükata.

C — *Õiguspärase ootuse põhimõtte rikkumine*

1. Poolte argumendid

380 ADM väidab, et erinevatel kohtumistel komisjoni talitustega ning enne ja pärast 11. detsembrit 1998, mil ADM esitas tõendusmaterjalid, toimunud kirjavahetuses kinnitas komisjon, et ADM oli esimene, kes temaga koostööteatise peatüki B mõttes koostööd tegi.

381 ADM, tema õigusnõustaja ja komisjoni talituste vahel 10. detsembril 1998 toimunud kohtumisel kinnitas juhtumiga tegelenud osakonnajuhataja ADM-ile, et tema oli esimene, kes koostöö tegi, nagu nähtub ka ADM õigusnõustaja poolt samal päeval koostatud aruandest. Peale selle viitas komisjon oma 19. jaanuari 1999. aasta kirjas koostööteatise peatükile B. ADM nõustaja kinnitas seda ka oma vastuses. Lõpuks viitas komisjon uuesti oma 5. veebruari 1999. aasta kirjas koostööteatise peatüki B punktile b.

382 ADM väidab, et komisjon muutis otsuse põhjenduses 308 oma hinnangut ADM koostöö suhtes, olgugi et haldusmenetluses tugines ADM komisjoni kinnitustele, esitades talle tõendusmaterjale nii 11. detsembril 1998 kui ka hilisema, katkematu ja tingimusteta koostöö jooksul komisjoniga. Nendes tingimustes tuleb ADM seisukohalt järeldada, et komisjon rikkus õiguspärase ootuse tagamise põhimõtet.

383 Komisjon palub esitatud väide tagasi lükata.

2. Esimese Astme Kohtu hinnang

384 Õigus nõuda õiguspärase ootuse kaitset, mis on ühenduse õiguse üks üldpõhimõtteid, laieneb kõigile õigussubjektidele olukorras, kus ühenduse ametiasutused on neile täpseid kinnitusi andes tekitanud neil õiguspäraseid ootusi (Euroopa Kohtu 11. märtsi 1987. aasta otsus kohtuasjas 265/85: Van den Bergh en Jurgens *vs.* komisjon, EKL 1987, lk 1155, punkt 44, ja Esimese Astme Kohtu 9. juuli 2003. aasta

otsus kohtuasjas T-220/00: Cheil Jedang *vs.* komisjon, EKL 2003, lk II-2473, punkt 33).

385 Tuleb uurida, kas komisjon andis talle täpseid kinnitusi, lubades vähendada trahvi koostööteatise peatüki B alusel, nagu seda väidab ADM.

386 Esiteks tundub nähtuvat käsikirjalistest märkmetest, mille ADM advokaat koostas ADM esindajate ja komisjoni talituste vahel 10. detsembril 1998 toimunud kohtumisel, et komisjoni ametnik ütles sel korral, et ADM oli esimene, kes temaga Sidrunhappe juhtumi raames koostööd tegi („[ametniku nimi] kinnitas, et meie olime esimesed, kes tegid Sidrunhappe juhtumi osas koostööd"). Kuigi see lause tundub tõesti olevat sellise tähendusega, nagu ADM seda märgib, ei ole see siiski nii selgesõnaline, kui ADM seda uskuda sooviks.

387 Teiseks märkis juhtumiga tegelenud osakonnajuhataja ADM advokaadile 19. jaanuaril 1999 saadetud kirjas, viidates 11. detsembri 1998. aasta kohtumisele, järgmist:

„Kohtumisel nõustus ADM pärast selleteemalist sügavamat arutelu esitama komisjonile kirjaliku dokumendi, mis sisaldab kõiki tema valduses olevaid andmeid sidrunhappe turu õigusvastase kartellikokkuleppe kohta, milles ta osales, täites [koostööteatises] ja eeskätt selle [peatüki B punktis d] sätestatud tingimused."

388 Selle kirja lõpus kordas juhtumiga tegelenud osakonnajuhataja „[koostööteatise peatüki B punktis d] sätestatud tingimuse olulisust".

389 ADM advokaat kinnitas oma 1. veebruari 1999. aasta vastuses, „et [tema] klient kavatseb jätkata katkematut ja igakülgset koostööd vastavalt [koostööteatise peatüki B punktile d]".

390 5. veebruaril 1999 ADM advokaadile saadetud kirjas märkis juhtumiga tegelenud osakonnajuhataja, viidates memorandumile, mille ADM oli saatnud komisjonile 15. jaanuaril 1999, järgmist:

„Komisjonile [koostöö]teatise alusel Teie poolt tehtud vabatahtliku koostööettepaneku eesmärk seisneb selles, et need andmed on esitatud vormis, mis kujutab endast (määravat) tõendit teiste kartellikokkuleppe poolte vastu."

391 Eeltoodust tuleneb, et komisjon tõepoolest üritas asjaomaseid pooli ajendada temaga laiaulatuslikku koostööd tegema, muutes selle neile võimalikult atraktiivseks viidetega koostööteatise peatükile B.

392 Selle raames teatas komisjon ADM-ile, et ADM on põhimõtteliselt „kõlblik" saama trahvi väga olulist vähendamist koostööteatise peatüki B alusel, ja asus uurima ADM esitatud dokumente, et teha kindlaks, kas ta ka tegelikkuses täidab koostööteatises ja eeskätt selle peatüki B punktis d sätestatud kriteeriumid.

393 Seevastu üheski kirjas, mis eelnesid vastuväiteteatise saatmisele ja otsuse vastuvõtmisele, ei andnud komisjon ühtegi täpset kinnitust — ja ta ei saanudki seda muu hulgas teha — selle kohta, et ta vähendab ADM trahvi koostööteatise peatüki B alusel.

394 Komisjon saab üksnes ettevõtjate poolt haldusmenetluses esitatud teabekogumile antud hinnangu põhjal otsustada, kas mõne ettevõtja trahvi saab koostööteatise peatüki B alusel vähendada, nagu komisjon seda vastuväiteteatise punktis 159 muu hulgas selgelt ka toonitas.

395 Järelikult tuleb väide, mis tugineb õiguspärase ootuse põhimõtte rikkumisele, tagasi lükata.

D — *Võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine, kuna komisjon kohtles ADM ja Cerestari erinevalt*

1. Poolte argumendid

396 ADM leiab, et Cerestari ja tema erinev kohtlemine rikub võrdse kohtlemise põhimõtet, kuna tema ja Cerestar tegid komisjoniga koostööd samasugustel asjaoludel, samas menetlusstaadiumis ja samal perioodil.

397 ADM leiab, et mõlemad pooled tegid komisjoniga koostööd pärast komisjoni poolt juunis-juulis 1998 kõikidele tootjatele saadetud informatsiooninõuet, kumbki neist kahest ei teadnud teise poole koostööst ja mis puudutab koostöö tegemise perioodi, siis alates kartellikokkuleppes osalemise esimesest ülestunnistusest kuni lõpliku kirjaliku selgituse saatmiseni komisjonile toimus ADM koostöö Cerestari koostööga samaaegselt ja algas ja lõppes enne seda.

398 ADM meenutab, et Esimese Astme Kohus leidis oma 13. detsembri 2001. aasta otsuses liidetud kohtuasjades T-45/98 ja T-47/98: Krupp Thyssen Stainless ja Acciai speciali Terni *vs.* komisjon (EKL 2001, lk II-3757, punktid 246–248), et ettevõtja koostöö ulatuse hindamine ei saa sõltuda täiesti juhuslikest teguritest, nagu järjestus, milles komisjon ettevõtjaid küsitles. Just selline oli olukord käesolevas asjas. ADM rõhutab, et kuupäev, mil asjaomased äriühingud leppisid komisjoniga kokku kohtumise kuupäevas, et esitada viimasele kartellikokkuleppe suuline kirjeldus, sõltub puhtalt juhuslikust tegurist. ADM on seisukohal, et ta ei peaks kandma kahju seetõttu, et tal kulus rohkem aega, mida ta kasutas selleks, et uurida Ühendriikides süvendatult dokumente ja hankida komisjonile otseseid tõendusmaterjale, et tal oleks kartellikokkuleppe olemasolu tõendamiseks määravaid tõendeid koostööteatise peatüki B punkti b mõttes. Cerestari esitatud parandused, ümbersõnastatud ütlused ja täiendav teave tõendavad ADM soovi põhjendatust esitada komisjonile täpset, üksikasjalikku ja laiaulatuslikku teavet.

399 Komisjon palub hageja väide tagasi lükata.

2. Esimese Astme Kohtu hinnang

400 ADM argumendid tuginevad peamises osas eespool punktis 398 viidatud kohtuotsuse Krupp Thyssen Stainless ja Acciai speciali Terni *vs.* komisjon punktides 238–248 Esimese Astme Kohtu poolt esitatud põhimõtetele. Sellega seoses tuleb meenutada, et nii selles kohtuotsuses kui ka tema 13. detsembri 2001. aasta otsuses kohtuasjas T-48/98: Acerinox *vs.* komisjon (EKL 2001, lk II-3859, punktid 132–141) uuris Esimese Astme Kohus koostööteatise peatüki D kohaldamist komisjoni poolt. Ta leidis sisuliselt, et mitte sattuda vastuollu võrdse kohtlemise põhimõttega, tuleb koostööteatist kohaldada nii, et trahvide vähendamise osas peab komisjon kohtlema ühtviisi kõiki ettevõtjaid, kes edastavad komisjonile samas menetlusstaadiumis ja analoogses olukorras võrreldavaid andmeid neile etteheidetud asjaolude kohta. Esimese Astme Kohus lisas, et ettevõtjate erinevaks kohtlemiseks ei anna alust see, kui üks nendest ettevõtjatest tunnistas asjaolusid esimesena, vastates komisjoni poolt samas menetlusstaadiumis esitatud küsimustele.

401 Tuleb sedastada, et nendes teistes juhtumites, erinevalt käesolevast asjast, ei olnud vaidlust selles, et asjaomaste ettevõtjate koostöö ei kuulunud koostööteatise peatükkide B ja C alla. Nagu ilmneb kohtuotsuse Krupp Thyssen Stainless ja Acciai speciali Terni *vs.* komisjon punktist 219, kohaldas komisjon kõigile vaidlustatud otsusega puudutatud ettevõtjatele selle koostööteatise peatükki D. Need teised juhtumid käsitlevad seega üksnes küsimust, kas komisjon rikkus võrdse kohtlemise

põhimõtet, kui ta koostööteatise peatüki D kohaldamiseks antud kaalutlusõiguse piires kohtles hagejaid teise puudutatud ettevõtjaga võrreldes erinevalt.

402 Seevastu soovib ADM käesolevas asjas sisuliselt näidata, et Cerestaril paluti esimesena komisjoniga koostööd teha täiesti juhuslike põhjuste tõttu ja et nimelt seetõttu vähendati Cerestari trahvi koostööteatise peatüki B alusel. ADM vihjab, et kui tema oleks esimesena komisjoniga kohtumise kuupäeva osas kokku leppinud, et esitada viimasele kartellikokkuleppe kirjeldus, oleks tema trahvi suuremas ulatuses vähendatud vähemalt koostööteatise peatüki C alusel, kuna ta oleks võinud olla see, kes edastab esimesena need andmed, mida Cerestar oli esitanud. ADM ei viita seega eespool punktis 398 viidatud kohtuotsusest Krupp Thyssen Stainless ja Acciai speciali Terni *vs.* komisjon tulenevale kohtupraktikale, et tõendada, et komisjon kohaldas talle koostööteatise peatükki D teiste kartellikokkuleppe osalistega võrreldes diskrimineerivalt.

403 Tuleb aga märkida, et erinevalt koostööteatise peatükkidest B ja C ei näe selle peatükk D ette asjaomaste ettevõtjate erinevat kohtlemist tulenevalt sellest, millises järjekorras need komisjoniga koostööd tegid. Seetõttu võttis komisjon eespool punktis 398 viidatud kohtuotsuse Krupp Thyssen Stainless ja Acciai speciali Terni *vs.* komisjon ja eespool punktis 400 viidatud kohtuotsuse Acerinox *vs.* komisjon aluseks olnud juhtumites seda asjaolu arvesse ilma, et see oleks koostööteatise peatükis D otseselt ette nähtud.

404 Arvestades, et isegi, kui komisjonil peab olema avar kaalutlusõigus menetluse korraldamisel, et tagada salajaste kartellikokkulepete valdkonnas asjaomaste ettevõtjate komisjoniga koostöö tegemise korra edukus, ei või komisjon siiski käituda meelevaldselt.

405 Siinkohal tuleb meenutada, et otsuse põhjendustes 54 ja 55 märkis komisjon, et pärast Ühendriikide ametivõimude sekkumist sidrunhappe valdkonnas, saatis komisjon 1997. aasta augustis informatsiooninõuded neljale kõige olulisemale sidrunhappetootjale ühenduses. Esimese Astme Kohtu küsimuse peale kinnitas komisjon, et nimetatud nõue saadeti eeskätt ADM-ile. 1998. aasta juunis ja juulis saadeti ühenduse peamistele sidrunhappetootjatele, nende hulgas ADM-ile täiendavad informatsiooninõuded. Esimene informatsiooninõue saadeti Cerestarile. Nende viimaste informatsiooninõuete saatmist kinnitab nii komisjon oma vastuses Esimese Astme Kohtu küsimustele kui ka ADM ise (vt eespool punkt 397). Just pärast seda viimast informatsiooninõuet palus Cerestar komisjoniga 29. oktoobril 1998 kohtuda ning just selle kohtumise raames avaldas ta soovi komisjoniga koostööd teha ning esitas tõendeid EMP sidrunhappesektorit puudutava kartellikokkuleppe olemasolu kohta. Seega ei saa komisjonile ette heita seda, et ta käitus ADM suhtes meelevaldselt seoses menetluse korraldamisega, mis hõlmab informatsiooninõuete saatmist.

E — *Võrdse kohtlemise ja proportsionaalsuse põhimõtete rikkumine, kuna komisjon vähendas trahvi üksnes 50% võrra*

1. Poolte argumendid

406 Viidates eespool punktides 365–372 välja toodud argumentidele, väidab ADM, et komisjon ei ole koostööteatisega seotud ja et ta oleks pidanud ADM trahvi vähendama Cerestari trahviga võrdselt või sellest rohkem. ADM lisab, et tema koostöö haldusmenetluses oli vähemalt samaväärne Stora Kopparbergs Bergslags AB koostööga Karbipapi juhtumis, kus komisjon vähendas trahvi kahe kolmandiku võrra.

407 Seetõttu leiab ADM, et komisjon rikkus võrdse kohtlemise ja proportsionaalsuse põhimõtteid.

408 Komisjon palub esitatud väide tagasi lükata.

2. Esimese Astme Kohtu hinnang

409 Tuleb meenutada, et määruse nr 17 artikli 15 lõige 2, mis on ühenduse konkurentsiõiguse eeskirjade rikkumise eest trahvide määramise õiguslik alus, annab komisjonile trahvide kindlaksmääramisel kaalutlusruumi (Esimese Astme Kohtu 21. oktoobri 1997. aasta otsus kohtuasjas T-229/94: Deutsche Bahn *vs.* komisjon, EKL 1997, lk II-1689, punkt 127), mis on eelkõige tema üldise konkurentsipoliitika vahend (eespool punktis 47 viidatud kohtuotsus Musique Diffusion française jt *vs.* komisjon, punktid 105 ja 109). Selles kontekstis võttis komisjon nende trahvialaste otsuste läbipaistvuse ja erapooletuse tagamiseks 1996. aastal vastu ja avaldas koostööteatise. Tegemist on vahendiga, mille ülesanne on hierarhiliselt kõrgemalseisvat õigust silmas pidades täpsustada kriteeriumid, mida komisjon kavatseb oma kaalutlusõigust teostades kasutada; sellest tuleneb võimu enesepiiramine (vt analoogiliselt Esimese Astme Kohtu 30. aprilli 1998. aasta otsus kohtuasjas T-214/95: Vlaamse Gewest *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-717, punkt 89, ja eespool punktis 63 viidatud kohtuotsus Tokai Carbon jt *vs.* komisjon, punkt 157), kuna komisjon peab järgima neid suunavaid eeskirju, mille ta on ise vastu võtnud (Esimese Astme Kohtu 12. detsembri 1996. aasta otsus kohtuasjas T-380/94: AIUFFASS ja AKT *vs.* komisjon, EKL 1996, lk II-2169, punkt 57).

410 Seega, vastupidiselt ADM väidetule, oli komisjon kohustatud kohaldama kriteeriume, mille ta ise koostööteatises kindlaks on määranud (eespool punktis 63

viidatud kohtuotsus Tokai Carbon jt *vs.* komisjon, punkt 157). Koostööteatises kindlaks määratud kriteeriumide kohaldamist ei saa antud juhul mõjutada suuniste säte, mis käsitleb ettevõtja tõhusat koostööd menetluses kergendava asjaoluna. Suuniste punkti 3 kolmandas taandes on selgesõnaliselt täpsustatud, et üksnes tõhus koostöö, mis jääb koostööteatise kohaldamisalast välja, on kergendav asjaolu. Käesolevas asjas tegi ADM algusest peale koostööd aga koostööteatise alusel, mis välistab selle koostöö arvestamise kergendava asjaoluna. ADM trahvisumma vähendamise osas leiab Esimese Astme Kohus, et ADM poolt koostöö raames esitatud teavet arvesse võttes ei ole see vähendamine ebaproportsionaalne. Mis puudutab võrdse kohtlemise rikkumist seoses Papikarbi juhtumi otsusega (viidatud eespool punktis 406), siis märgib Esimese Astme Kohus, et nimetatud otsus tehti 1994. aastal ehk enne koostööteatise vastuvõtmist, ja et ADM ei tõenda Stora poolt Papikarbi juhtumis esitatud üksikasjalike tõendite ja ADM poolt otsuses esitatud tõendite samaväärsust. Järelikult ei saa selles osas võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumist esineda.

411 Seega tuleb võrdse kohtlemise ja proportsionaalsuse põhimõtete rikkumisele tuginevad väited tagasi lükata.

VIII — *Haldusmenetlust mõjutavad rikkumised*

A — *Pooltele etteheidetud rikkumise ulatus*

1. Poolte argumendid

412 ADM tõstab esile, et komisjon viitas otsuse põhjenduses 158 neile elementidele, mis olid kartelli raames sõlmitud kokkulepetes ja korraldustes olulised, et tõendada EÜ

artikli 81 lõike 1 ja EMP artikli 53 lõike 3 rikkumist. Samas väidab ADM, et vastuväiteteatises aga kahte nendest elementidest mainitud ei olnud, st seda, et pooled esiteks piirasid tootmismahtusid (teine taane) ja teiseks nimetasid endi hulgast tootja, kes pidi juhatama hinnatõuse igal siseriiklikul turul (neljas taane).

413 ADM ei ole nõus väitega, et kirjeldatud puudus ei omanud mingit mõju faktide ja tõendite analüüsi sisule ega trahvi arvutamisele. ADM väidab, et haldusmenetluses tõstis ta esile, et just mahtude piiramata jätmine oli see, mis vähendas kartellikokkuleppe mõju, kuid selle järelduse lükkas komisjon tagasi, leides vastupidiselt, et esines tegelik mõju turule.

414 Sellest järeldab ADM, et vastavalt tema väidetele tuleb otsuse artikkel 1 tühistada osas, milles leitakse koosmõjus otsuse põhjendusega 158, et asjaomased pooled piirasid tootmismahte ja nimetasid endi hulgast tootja, kes pidi juhatama hinnatõuse iga asjaomase turu siseriiklikus segmendis.

415 Komisjon väidab, et kuigi on tõsi, et kõnealuseid kahte elementi vastuväiteteatises ei esine, on siiski tegemist vaid kahe elemendiga kaheksast, mida võib asjaomases rikkumises tuvastada ja mis on esitatud pigem näitena kui ammendava loeteluna. Need kaks elementi ei oleks vastuväiteteatises sisalduvaid tõendeid ja kirjeldusi sisuliselt muutnud ega ADM-ile määratud trahvisumma arvutamist mõjutanud.

2. Esimese Astme Kohtu hinnang

a) Sissejuhatus

416 Tuleb meenutada, et kohtupraktika kohaselt peab vastuväiteteatises olema piisavalt selgelt sõnastatud ülevaade etteheidetest, kasvõi kokkuvõtlik, et huvitatud isikud saaksid teada, millist käitumist komisjon neile ette heidab. Üksnes selle tingimuse täitmisel vastab vastuväiteteatis temale ühenduse määrustega pandud ülesandele anda kogu vajalik teave ettevõtjatele ja ettevõtjate ühendustele, et need saaksid end tõhusalt kaitsta enne, kui komisjon võtab vastu lõpliku otsuse (Euroopa Kohtu 31. märtsi 1993. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ja C-125/85–C-129/85: Ahlström Osakeyhtiö jt *vs.* komisjon, EKL 1993, lk I-1307, punkt 42; Esimese Astme Kohtu 14. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas T-352/94: Mo och Domsjö *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-1989, punkt 63, mida on apellatsiooniastmes kinnitatud Euroopa Kohtu 16. novembri 2000. aasta otsusega kohtuasjas C-283/98 P: Mo och Domsjö *vs.* komisjon, EKL 2000, lk I-9855; Esimese Astme Kohtu 30. septembri 2003. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-191/98, T-212/98–T-214/98, EKL 2003, lk II-3275, punkt 138).

417 Seega tulebki uurida, kas komisjon sõnastas vastuväiteteatises piisavalt selgelt, kasvõi kokkuvõtlikult, ADM-ile otsuses esitatud etteheited, nende hulgas ka need kaks ADM poolt välja toodud vastuväidet, et ta saaks teada, millist käitumist komisjon talle ette heidab.

418 Siinkohal tuleb märkida, et otsuse põhjenduses 158 tõi komisjon välja järgmised EÜ artikli 81 lõike 1 ja EMP lepingu artikli 53 lõike 1 rikkumise elemendid:

— „turgude ja turuosade kvootide jagamine,

— tootmismahtude külmutamine/piiramine/sulgemine,

— hinnatõusude kooskõlastatud kokkulepe,

— tootja nimetamine, kes pidi juhtima hinnatõuse igal siseriiklikul turul,

— käesolevate ja tulevaste sihthindade loetelude jaotamine selleks, et kooskõlastada hinnatõuse,

— teabeedastus- ja kontrollisüsteemi arendamine ja rakendamine selleks, et tagada piiravate kokkulepete kohaldamist,

— klientide jagamine või määramine,

— regulaarsetel kohtumistel osalemine või muul moel suhtlemine selleks, et leppida kokku eelmainitud piirangutes ja neid rakendada ja/või vastavalt olukorrale muuta".

419 On selge, et vastuväiteteatise punktis 134, mis sisaldab sarnaselt otsuse punktiga 158 kokkuvõtet asjaomaste poolte vastu esitatud etteheidetest, ei nimetanud komisjon selgelt elemente, mis sisalduvad otsuse punkti 158 teises ja neljandas taandes.

420 Seega tuleb hinnata, kas vastuväiteteatise terviklikul lugemisel ilmneb, et need elemendid on piisavalt selged, et võimaldada asjaomastel pooltel kasutada oma kaitseõigust.

b) Etteheide, mis puudutab sidrunhappe tootmismahtude külmutamist, piiramist ja sulgemist

421 Otsuse põhjenduse 158 teises taandes heidab komisjon asjaomastele pooltele ette seda, et nad külmutasid, piirasid ja sulgesid tootmismahte. Mõistagi on see etteheide seotud otsuse põhjenduse 158 esimeses taandes toodud komisjoni etteheitega (või on selle tagajärg), et asjaomased pooled määrasid turuosade kvoote.

422 Need kas etteheidet, nagu seda komisjon ise ka möönab, ei ole siiski identsed, sest üks puudutab tootmismahte ja teine pigem müügikvoote. Selles osas tuleb samuti

meenutada, et EÜ artikli 81 lõige 1 eristab ühelt poolt tootmise piiramist või kontrollimist (punkt b) ja teiselt poolt turgude jagamist (punkt c).

423 Vastuväiteteatises aga viitab komisjon üksnes müügikvootide kindlaksmääramisele (vt eelkõige punktid 63, 70, 79–82, 86 ja 87).

424 Seega leiab ADM õigustatult, et tootmismahtude külmutamisele, piiramisele ja sulgemisele tuginevat etteheidet vastuväiteteatises mainitud ei olnud ja seega ei võinud seda otsuses tema vastu välja tuua.

425 Järelikult tuleb otsuse artikkel 1 tühistada osas, milles on koostoimes põhjendusega 158 leitud, et ADM ja teised kartellikokkuleppe pooled külmutasid, piirasid ja sulgesid sidrunhappe tootmismahte.

c) Etteheide, mis puudutab tootja nimetamist, kes pidi juhtima hinnatõuse igas asjaomase turu siseriiklikus segmendis

426 Otsuse põhjenduse 158 neljandas taandes heidab komisjon asjaomastele pooltele ette seda, et nad nimetasid tootja, kes pidi juhtima hinnatõuse igas asjaomase turu siseriiklikus segmendis.

427 Selles osas tuleb tõdeda, et komisjon ei ole hinnatõusude kokkuleppe sõlmimisele tugineva etteheite seda elementi vastuväiteteatises selliselt välja toonud, et huvitatud isikutel oleks võimalik teada, millist käitumist komisjon neile ette heidab.

428 Seega leidis ADM õigustatult, et etteheidet, mis tuleneb tootja nimetamisest, kes pidi juhtima hinnatõuse igas asjaomase turu siseriiklikus segmendis, ei olnud vastuväiteteatises mainitud ja seega ei võinud seda otsuses tema vastu välja tuua.

429 Seega tuleb otsuse artikkel 1 tühistada osas, milles on koostoimes põhjendusega 158 leitud, et ADM ja teised kartellikokkuleppe pooled nimetasid tootja, kes pidi juhtima hinnatõuse igas asjaomase turu siseriiklikus segmendis.

B — *Hoiatusteguri kohaldamine ja ADM käsitlemine kartellikokkuleppe eestvedajana*

1. Poolte argumendid

430 Esiteks väidab ADM, et tal ei olnud võimalik esitada arvamust FBI ettekande ja Cerestari 18. märtsi 1999. aasta ütluste tõendina kasutamise kohta.

431 Teiseks heidab ADM komisjonile ette seda, et komisjon ei teavitanud haldusmenetluses, et ADM käsitletakse kartellikokkuleppe eestvedajana, ega viidanud tõenditele, millele tuginedes ta sellele järeldusele jõudis.

432 Kolmandaks leiab ADM, et tema kaitseõigust rikuti, sest ta ei saanud haldusmenetluse käigus esitada oma märkusi seoses sellega, et lähtesummale kohaldati hoiatuseesmärgil koefitsienti 2, mida suunistes ei ole ette nähtud.

433 Komisjon palub esitatud etteheited tagasi lükata.

2. Esimese Astme Kohtu hinnang

434 Tuleb meenutada, et vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale täidab komisjon oma kohustust kinni pidada ettevõtjate õigusest olla ära kuulatud niipea, kui komisjon märgib vastuväiteteatises otseselt, et ta kavatseb uurida, kas asjaomastele ettevõtjatele tuleb trahve määrata, ja mainib peamised faktilised ja õiguslikud asjaolud, mis võivad trahvi kaasa tuua, nagu väidetava rikkumise raskusaste ja kestus ning asjaolu, et rikkumine pandi toime „tahtlikult või hooletusest". Nii käitudes annab komisjon neile ettevõtjatele piisavalt asjaolusid enda kaitsmiseks mitte üksnes rikkumise tuvastamise, vaid ka neile trahvi määramise vastu (vt eespool punktis 47 viidatud kohtuotsus Musique diffusion française jt *vs.* komisjon, punkt 21).

435 Sellest tuleneb, et trahvisumma kindlaksmääramise osas tagatakse asjaomaste ettevõtjate kaitseõigus komisjoni ees võimalusega esitada märkusi rikkumise kestuse, raskusastme ja konkurentsivastase laadi ootuspärasuse osas (Esimese Astme Kohtu 6. oktoobri 1994. aasta otsus kohtuasjas T-83/91: Tetra Pak *vs.* komisjon, EKL 1994, lk II-755, punkt 235, ja eespool punktis 98 viidatud kohtuotsus HFB jt *vs.* komisjon, punkt 312). See järeldus kehtib seda enam, et komisjon tegi huvitatud isikutele suuniste avaldamisega üksikasjalikult teatavaks võimaliku trahvisumma arvutusmeetodi ja viisi, kuidas ta neid kriteeriume arvesse võtab. Seda järeldust ei sea kahtluse alla ka asjaolu, et suunised ei viita otseselt koefitsiendile, kuna nendes on märgitud, et on vaja arvesse võtta rikkujate tegelikku majanduslikku suutlikkust põhjustada olulist kahju muudele turuosalistele ja määrata trahvi suurus nii, et sellel oleks piisavalt hoiatav mõju.

436 Käesoleva kohtuasja osas tuleb tõdeda, et komisjon märkis vastuväiteteatises peamised faktilised ja õiguslikud elemendid, mis võivad olla aluseks ADM-ile kavandatava trahvi määramisele, mille summa määras ta kindlaks eeskätt rikkumise raskusastme ja kestuse põhjal.

437 Lisaks märkis komisjon vastuväiteteatise punktis 160, et ta kavatses kehtestada trahvid piisavalt hoiataval tasemel. Komisjon täpsustas vastuväiteteatise punktis 161 sisuliselt, et rikkumise raskusastme osas kavatses ta arvesse võtta asjaolu, et tegu oli väga raske rikkumisega, mille esemeks oli piirata konkurentsi ja millel sõlmitud kokkulepete laadi arvestades oli tingimata tõsine mõju konkurentsile.

438 Asjaomaste ettevõtjate kaitseõiguse järgimine ei kohusta komisjoni märkima vastuväiteteatises täpsemalt seda, kuidas ta kavatses kõiki neid asjaolusid vastavalt vajadusele trahvi taseme kindlaksmääramisel arvestada. Iseäranis ei olnud komisjon

kohustatud märkima ei seda, et ta võis pidada ADM kartellikokkuleppe eestvedajaks, ega ka seda, kui palju ADM trahvi sellel põhjusel suurendatakse (vt selle kohta Euroopa Kohtu 9. novembri 1983. aasta otsus kohtuasjas 322/81: Michelin *vs.* komisjon, EKL 1983, lk 3461, punkt 20).

439 Mis puudutab ADM väidet, et ta ei saanud esitada oma arvamust FBI ettekande ja Cerestari 18. märtsi 1999. aasta ütluste tõenditena kasutamise kohta, tuleb meenutada, et komisjon lisas need dokumendid vastuväiteteatise juurde ja et sellega anti pooltele võimalus avaldada oma arvamust nii nende dokumentide enda kui ka nende tõenditena kasutamise kohta.

440 Lõpuks tuleb sedastada, et kartellide liikmete jagamine gruppidesse kujutab endast praktikat, mille komisjon on suuniste alusel välja töötanud. Otsus võeti seega vastu ADM-ile hästi teada olevas raamistikus ja kuulub väljakujunenud otsuste tegemise praktikasse (vt selle kohta Euroopa Kohtu 30. septembri 2003. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-57/00 P ja C-61/00 P: Freistaat Sachsen jt *vs.* komisjon, EKL 2003, lk I-9975, punkt 77).

441 Järelikult tuleb kaitseõiguse rikkumisele tuginev väide tagasi lükata.

Täieliku pädevuse rakendamine

442 ADM esitatud väidete kogumi analüüsimisel ilmneb, et üksnes need ADM etteheited on põhjendatud, mis tulenevad sellest, et komisjon ei märkinud vastuväiteteatises teatud asjaolusid, mida ta oli ADM vastu välja toonud. Nii on eespool punktis 424

nõustutud, et ADM leiab õigustatult, et tootmismahtude külmutamisele, piiramisele ja sulgemisele tuginevat etteheidet vastuväiteteatises mainitud ei olnud ja seega ei võinud seda otsuses tema vastu välja tuua. Peale selle on eespool punktis 428 nõustutud, et ADM leiab õigustatult, et etteheidet, mis tuleneb tootja nimetamisest, kes pidi juhtima hinnatõuse igas asjaomase turu siseriiklikus segmendis, ei olnud vastuväiteteatises mainitud ja seega ei võinud seda otsuses tema vastu välja tuua.

443 Arvestades nimetatud õigusvastasust tuleb Esimese Astme Kohtul teha otsus otsuse muutmise vajaduse kohta. Esimese Astme Kohus leiab selles osas, et arvesse tuleb võtta asjaolu, et kartellikokkulepe, mis puudutab peamiselt hindade kokkuleppimist, müügikvootide jagamist ja kompensatsioonisüsteemi, mille pooled lõid kartelli täieliku tõhususe eesmärgil, kujutab endast ühenduse konkurentsieeskirjade väga rasket rikkumist. Rikkumine on olnud kestev ja kujutanud endast ühtainsat rikkumist.

444 Järgmiseks tõdeb Esimese Astme Kohus, et rikkumise raskusastme hindamise osas rikkumise laadi ja tegeliku mõju tõttu sidrunhappe turule tuleneb otsuse põhjendustest, et neil kahel etteheitel, mille komisjon vastuväiteteatises mainimata jättis, oli hinnakokkulepete, müügikvootide määramise kokkuleppe ja kartelli osapoolte loodud kompensatsioonisüsteemi suhtes üleliigne iseloom.

445 Seega leiab Esimese Astme Kohus oma täieliku pädevuse raames, et vaatamata sellele, et komisjon jättis teatud asjaolud vastuväiteteatises märkimata, ei tule komisjoni määratud trahvi summat muuta.

Kohtukulud

446 Kodukorra artikli 87 lõike 2 alusel on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud. Sama sätte lõike 3 esimese lõigu alusel võib Esimese Astme Kohus otsustada kulude jaotuse, kui osa nõudeid rahuldatakse ühe poole, osa teise poole kasuks.

447 Käesolevas asjas on komisjoni kahjuks rahuldatud üksnes nõue, mis puudutab seda, et komisjon jättis vastuväiteteatises märkimata otsuses ADM-ile esitatud kaks etteheidet (vt eespool punktid 425 ja 429), millel oli komisjoni poolt esitatud teiste etteheidete suhtes üleliigne iseloom. Kõik teised ADM esitatud nõuded rahuldati ADM kahjuks.

448 Sellises olukorras tuleb asjaolusid hinnata õiglaselt, otsustades et komisjon kannab ühe kümnendiku ADM kantud kohtukuludest, ja et ADM kannab ülejäänud enda kohtukulud ning samuti komisjoni kantud kohtukulud.

Esitatud põhjendustest lähtudes

ESIMESE ASTME KOHUS (kolmas koda)

otsustab:

1. Tühistada komisjoni 5. detsembri 2001. aasta otsuse 2002/742/EÜ EÜ asutamislepingu artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 kohaldamise

menetluse kohta (juhtum COMP/E-1/36.604 — Sidrunhape) artikkel 1 osas, milles on koostoimes põhjendusega 158 leitud, et Archer Daniels Midland Co. külmutas, piiras ja sulges sidrunhappe tootmismahte.

2. Tühistada otsuse 2002/742 artikkel 1 osas, milles on koostoimes põhjendusega 158 leitud, et Archer Daniels Midland Co. nimetas tootja, kes pidi juhtima hinnatõuse igas asjaomase turu siseriiklikus segmendis.

3. Jätta hagi ülejäänud osas rahuldamata.

4. Mõista üks kümnendik Archer Daniels Midland Co. kohtukuludest välja komisjonilt.

5. Mõista komisjoni kohtukulud välja Archer Daniels Midland Co.'lt ja jätta Archer Daniels Midland Co. ülejäänud kohtukulud tema enda kanda.

Azizi Jaeger Dehousse

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 27. septembril 2006 Luxembourgis.

Kohtusekretär

E. Coulon

Koja esimees

J. Azizi

Sisukord

Vaidluse aluseks olevad asjaolud ..... II - 3643

Menetlus ja poolte nõuded ..... II - 3650

Õiguslik käsitlus ..... II - 3652

I – Suuniste kohaldatavus ..... II - 3652

A – Poolte argumendid ..... II - 3652

B – Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3655

II – Muudes riikides juba määratud trahvide mõju ..... II - 3659

A – Poolte argumendid ..... II - 3659

B – Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3661

III – Rikkumise raskusaste ..... II - 3664

A – Sissejuhatus ..... II - 3664

B – Asjaomase toote müügist tekkinud käibe arvestamata jätmine ..... II - 3666

1. Poolte argumendid ..... II - 3666

2. Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3671

a) Proportsionaalsuse põhimõtte rikkumine ..... II - 3671

b) Suuniste rikkumine ..... II - 3675

c) Põhjendamiskohustuse rikkumine ..... II - 3677

C – Koefitsiendi kohaldamine lähtesumma suhtes ..... II - 3678

1. Poolte argumendid ..... II - 3678

2. Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3680

a) Proportsionaalsuse põhimõtte rikkumine ..... II - 3680

b) Võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine ..... II - 3682

c) Põhjendamiskohustuse rikkumine ..... II - 3683

D – Kartellikokkuleppe tegelikku mõju turule puudutavate hindamisvigade olemasolu ..... II - 3684

1. Sissejuhatus ..... II - 3684

2. Asjaolu, et komisjon valis eksliku lähenemisviisi tõendamaks, et kartellikokkuleppel oli turule tegelik mõju ..... II - 3685

a) Poolte argumendid ..... II - 3685

b) Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3687

Komisjon analüüsi kokkuvõte ..... II - 3688

Hinnang ..... II - 3689

3. Sidrunhappe hindade kujunemise hinnang ..... II - 3693

a) Poolte argumendid ..... II - 3693

b) Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3695

4. Asjaomase kaubaturu määratlus ..... II - 3699

a) Poolte argumendid ..... II - 3699

b) Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3701

IV – Rikkumise kestus ..... II - 3702

V – Raskendavad asjaolud ..... II - 3704

A – Sissejuhatus ..... II - 3704

B – ADM kui kartellikokkuleppe eestvedaja ..... II - 3705

1. Sissejuhatus ..... II - 3705

2. Väidetavad komisjoni vead, mis puudutavad ADM eestvedaja rolli ..... II - 3706

a) ADM poolt 1991. aasta jaanuaris korraldatud kahepoolsed kohtumised ..... II - 3706

Poolte argumendid ..... II - 3706

Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3707

b) ADM endise esindaja ütlused FBI-le ..... II - 3709

Otsuse faktilised asjaolud ja sõnastus ..... II - 3709

Poolte argumendid ..... II - 3712

Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3718

— Sissejuhatus ..... II - 3718

— Asjaolu, et komisjon rikkus ühenduse õiguses ette nähtud menetluslikke tagatisi ..... II - 3718

— Asjaolu, et komisjon ei hinnanud FBI ettekande sisu õigesti II - 3721

c) Cerestari ütlused ..... II - 3723

Poolte argumendid ..... II - 3723

Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3725

3. ADM kui kartelli eestvedaja ..... II - 3727

a) Poolte argumendid ..... II - 3727

b) Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3728

C – Võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine, kuna komisjon kohaldas ADM suhtes sama suurendamismäära mida HLR suhtes ..... II - 3729

1. Poolte argumendid ..... II - 3729

2. Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3730

D – Võrdse kohtlemise ja proportsionaalsuse põhimõtete rikkumine, kuna komisjon ei järginud ADM suhtes kohaldatud suurendamismäära osas oma senist otsustuspraktikat ..... II - 3731

1. Poolte argumendid ..... II - 3731

2. Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3732

E – Põhjendamiskohustuse rikkumine raskendavate asjaolude hindamisel ... II - 3733

VI – Kergendavad asjaolud ..... II - 3735

A – Esialgne tähelepanek ..... II - 3735

B – Kartellikokkuleppes osalemise lõpetamine kohe, kui pädevad ametiasutused sekkusid ..... II - 3735

1. Poolte argumendid ..... II - 3735

2. Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3736

C – Kahjuhüvitise arvestamata jätmine ..... II - 3741

1. Poolte argumendid ..... II - 3741

2. Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3742

D – Toimimisjuhendi vastuvõtmine ADM poolt ..... II - 3744

1. Poolte argumendid ..... II - 3744

2. Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3744

VII – ADM koostöö haldusmenetluses ..... II - 3745

A – Sissejuhatus ..... II - 3745

B – Asjaolu, et ADM esitas esimesena määravaid tõendeid, mis tõendavad kartellikokkuleppe olemasolu ..... II - 3747

1. Poolte argumendid ..... II - 3747

2. Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3749

C – Õiguspärase ootuse põhimõtte rikkumine ..... II - 3751

1. Poolte argumendid ..... II - 3751

2. Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3752

D – Võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine, kuna komisjon kohtles ADM ja Cerestari erinevalt ..... II - 3755

1. Poolte argumendid ..... II - 3755

2. Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3757

E – Võrdse kohtlemise ja proportsionaalsuse põhimõtete rikkumine, kuna komisjon vähendas trahvi üksnes 50% võrra ..... II - 3759

1. Poolte argumendid ..... II - 3759

2. Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3760

VIII – Haldusmenetlust mõjutavad rikkumised ..... II - 3761

A – Pooltele etteheidetud rikkumise ulatus ..... II - 3761

1. Poolte argumendid ..... II - 3761

2. Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3763

a) Sissejuhatus ..... II - 3763

b) Etteheide, mis puudutab sidrunhappe tootmismahtude külmutamist, piiramist ja sulgemist ..... II - 3765

c) Etteheide, mis puudutab tootja nimetamist, kes pidi juhtima hinnatõuse igas asjaomase turu siseriiklikus segmendis ..... II - 3766

B – Hoiatusteguri kohaldamine ja ADM käsitlemine kartellikokkuleppe eestvedajana ..... II - 3767

1. Poolte argumendid ..... II - 3767

2. Esimese Astme Kohtu hinnang ..... II - 3768

Täieliku pädevuse rakendamine ..... II - 3770

Kohtukulud ..... II - 3772